

Monikerroksinen ja ruumiillinen mieli

Mielen ja muistin representaatiot J.K. Rowlingin *Harry Potter* -romaaneissa

Maria Saarikivi

Pro gradu -tutkielma

Yleinen kirjallisuustiede

Filosofian, historian ja taiteiden tutkimuksen osasto

Helsingin yliopisto

Helmikuu 2019

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Filosofian, historian ja taiteiden tutkimuksen osasto	
Tekijä – Författare – Author Maria Saarikivi			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Monikerroksinen ja ruumiillinen mieli – Mielen ja muistin representaatiot J.K. Rowlingin <i>Harry Potter</i> -romaneissa			
Oppiaine – Läroämne – Subject Yleinen kirjallisuustiede			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma	Aika – Datum – Month and year Helmikuu 2019	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 86 s.	
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Pro gradu -tutkielmassani tutkin mielen ja muistin representaatioita J.K. Rowlingin <i>Harry Potter</i> -romaneissa (1997–2007). Romaanimaaailmassa on runsaasti erilaisia mielen representaatioita. Nostan tutkielmassani esille näistä keskeisimmät. Lisäksi tarkastelen yhtäläisyyksiä ja eroja eri representaatioiden välillä. Tutkin kaikkia J.K. Rowlingin kirjoittamia <i>Harry Potter</i> -romaneja. En käsittele muita teoksia, jotka liittyvät romaanien fantasiamaailmaan.</p> <p>Hyödynnän tutkielmassani esimerkiksi kognitiivista kirjallisuudentutkimusta ja mielen teoriaa. Lähtökohtana mielen määrittelemisellä käytän esimerkiksi kirjallisuudentutkija Alan Palmerin ja neurologi Antonio Damasion käsityksiä. Niissä korostuu mielen ruumiillisuus, joka on tutkielmani lähtöoletus mielestä.</p> <p><i>Harry Potter</i> -romaanit ovat fantasiakirjallisuutta, mikä mahdollistaa mielen esittämisen erilaisena kuin reaali maailmassa. Nostan tutkielmassani esille erilaisia näkökulmia mieleen ja tarkastelen niitä sekä suhteessa toisiinsa että reaali maailmaan. Kirjallisuudentutkija Jan Alberin mukaan fiktiivinen maailma (ja näin ollen myös fantasia) kertoo pohjimmiltaan reaali maailmasta. Tutkielmani jakautuu neljään osaan. Käsittelem muistojen tallentamista ja esittämistä, mielen lukemista ja tulkitsemista, mieleen vaikuttamista sekä mielen yhteen kietoutumista. Nostan tutkielmassani esille myös mielen representaatioiden eettisyyden ongelman.</p> <p>Osoitan tutkielmassani, että tietyt asiat toistuvat erilaisissa representaatioissa. Mieli ja ruumis yhdistyvät sekä toisiinsa että tunteisiin. Mieli ja tunteet nähdään fyysisinä. Tunteista etenkin rakkaus ja sen merkitys korostuu läpi romaanisarjan. Lisäksi useissa representaatioissa toistuu manipulaatio. Myös esineellisyys korostuu romaanisarjassa. Tutkielmani osoittaa, että vaikka käsitys mielestä on romaanimaaailmassa monella tapaa monitasoisempi kuin reaali maailmassa, se on osittain yksinkertaisempi.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords J.K. Rowling, <i>Harry Potter</i> -romaanit, kognitiivinen kirjallisuudentutkimus, representaatio, mieli, mielen teoria, fantasiakirjallisuus, yleinen kirjallisuustiede			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Keskustakampuksen kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

SISÄLLYS

1. Johdanto	1
2. Muistojen tallentaminen ja esittäminen	8
2.1 Ajatuseula.....	10
2.2 Päiväkirja.....	16
3. Mielen lukeminen ja tulkitseminen	20
3.1 Lajitteluhattu	21
3.2 Iseeviot-peili	23
3.3 Lukilitis	25
3.4. Okklumeus.....	29
4. Mieleen vaikuttaminen.....	32
4.1 Muistiloitsut.....	35
4.2 Kiroukset	38
4.3 Ankeuttajat	42
4.4 Hirnyrkit	45
5. Mielten yhteen kietoutuminen.....	51
5.1 Harryn ja Voldemortin välinen yhteys	52
5.2 Telepatia ja telepaattiset unet	55
5.3 Tunteet.....	59
5.4 Jaettu ja jakamaton mieli	65
5.5 Harryn ja Voldemortin välinen yhteys lukemisprosessina.....	73
6. Lopuksi.....	76
LÄHTEET.....	80

1. Johdanto

‘Tell me one last thing,’ said Harry. ‘Is this real? Or has this been happening inside my head?’

Dumbledore beamed at him, and his voice sounded loud and strong in Harry’s ears even though the bright mist was descending again, obscuring his figure.

‘Of course it is happening inside your head, Harry, but why on earth should that mean that it is not real?’ (HP7, 579)¹

J.K. Rowlingin *Harry Potter* -romaanit (1997–2007) on fokalisoitu pääasiassa Harry Potterin näkökulmasta.² Kaikki romaanimaailman tapahtumat suodattuvat lukijalle Harryn kautta, joten Harryn mieli ja sen kautta tapahtuva tulkinta ovat merkityksellisiä. Henkilöhahmot kokevat maailmansa vain omasta näkökulmastaan, ja myös lukija kokee sen fokalisoivan henkilöhahmon tai kertojan näkökulmasta (Palmer 2004, 184; Mäkelä 2009, 134). Kirjallisuudentutkija Alan Palmerin (2004, 48) mukaan fokalisaatio on perspektiivi, näkemys tai näkökulma, josta tapahtumia tarkastellaan. Fokalisaatio liittyy vahvasti fiktiivisiin mieliin, sillä sen kautta lukija ymmärtää mikä mieli on esillä missäkin vaiheessa (mts. 48). Välillä kertoja paljastaa enemmän tietoa lukijalle kuin Harrylle. Esimerkiksi romaanin *Harry Potter and the Goblet of Fire* alussa Harry näkee unessaan lordi Voldemortin kyseisellä hetkellä, mutta lukijalle kerrotaan lisäksi usean vuoden takaisia tapahtumia Voldemortin taustasta. Koska romaanit on fokalisoitu Harryn näkökulmasta, lukijalla voi sekoittua se, mitä kertoja kertoo ja mitä puolestaan Harry tietää tai näkee. Mieli on ensiarvoisen tärkeä kokemukselle, ei voi kokea toisen kokemuksia ja siksi kokijan mielessä tapahtuva tulkinta on tärkein.

Hyödynnän mielen tarkastelussa esimerkiksi Palmerin ja neurologi Antonio Damasion määritelmiä. Myös Palmer pohjaa ajatteluaan suurelta osin Damasion käsitykseen. Damasio korostaa mielen ruumiillisuutta. Lähtökohtani *Harry Potter* -romaanien mielen representaatioiden tarkasteluun on Damasion ja Palmerin käsitys mielestä ruumiillisena. Damasion (2012, 71) mukaan mieli on todellisten ja muistettujen kuvien yhdistelmä, jossa

¹ Kirjassa *The Ultimate Harry Potter and Philosophy: Hogwarts for Muggles* (2010) tuodaan esille erilaisia tulkintoja siitä, mitä King’s Crossilla todella tapahtuu. Sehon (2010, 21) tuo esille monia mahdollisuuksia, kuten että Dumbledore todella on kuolemansa jälkeen tilanteessa paikalla tai tapahtuma on vain näky tai uni Harryn mielessä. Granger & Bassham (2010, 197) tuovat esille Rowlingin haastattelun, jonka mukaan kyseessä olisi näky.

² Romaanisarjassa on muutamia poikkeuslukuja, jotka eivät ole Harryn näkökulmasta, kuten esimerkiksi ensimmäisen ja seitsemännen romaanien ensimmäiset luvut. Näissä luvuissa fokalisaatio vaihtelee, eikä tapahtumia kuvata tietyn henkilön näkökulmasta, vaan ulkopuolisena.

suhteet muuttuvat jatkuvasti. Palmer (2004, 88) korostaa, että mieli on informaation prosessointiväline. Mieli määritellään teoksessa *Ihmisen mieli* (Hari et al.³ 2015, 8; 18) ryppääksi erilaisia toimintoja, kuten esimerkiksi ajattelu, tunteminen, tietäminen, muistaminen, tiedostaminen, tahtominen, kokeminen ja ymmärtäminen, eikä sitä voi sijoittaa yhteen paikkaan. Myös Palmer (2010, 42–43; 51) korostaa, että mieli ei rajoitu vain pään sisälle, vaan mieli pitää käsittää sosiaalis-fyysikaalisessa kontekstissaan. Mieli vaikuttaa toimintaan. Johdannon alussa olevassa esimerkissä velhokoulu Tylypahkan⁴ rehtori Albus Dumbledore korostaa, että vaikka Harryn kokemus tapahtuisikin mielessä, se ei silti tarkoita, että se olisi epätodellinen. John Granger ja Gregory Bassham (2010, 190) ovat samaa mieltä: päänsisäisyys ja todellisuus eivät sulje toisiaan pois. He korostavat, että myös mielen sisäiset asiat, kuten rakkaus, ovat tärkeitä (mas. 196). Harry siirtyy hetkeksi oman mielensä sisään, mutta hän pääsee palaamaan takaisin omaan maailmaansa.

Taikamaailman salaisuudet paljastuvat lukijalle samaan aikaan kuin Harrylle, jolloin kokemuksesta tulee yhteinen. Jos fokalisoijana olisi joku muu, romaanit olisivat hyvin erilaisia. Esimerkiksi Ron Weasley tietää taikamaailman asioista, koska hän on kasvanut velhoperheessä. Hermione Granger on jästisyntyinen⁵, mutta hänkin tietää velhomaailmasta enemmän kuin Harry, koska hän on lukenut siitä kirjoista. Alussa Harry on täysin tietämätön velhomaailman olemassaolosta ja sen mahdollisuuksista ja rajoituksista kuten lukijakin. Tätä kautta Harry ja lukija vertautuvat ja samastuvat toisiinsa. Harryn ja lukijan vertautuminen toisiinsa mahdollistaa Harryn ja Voldemortin välisen yhteyden käsittelemisen lukemisprosessina, mitä tarkastelen luvussa 5.5. Harry ei kuitenkaan ole minäkertoja. Voisikin sanoa, että Harry on enemmänkin fokalisaation kohde kuin fokalisoija. Shlomith Rimmon-Kenan (1997, 74) tuo esille Balin ajatuksen, että kertomukset myös fokalisoidaan johonkin, ne eivät ole vain jonkun fokalisoimia. Harry on fokalisaation kohde, ja hänen fokalisaatiollaan on useita eri kohteita. Koska Harry on romaanien fokalisoija, kertoja on lähellä Harrya. Kertoja ei ota etäisyyttä Harryyn esimerkiksi kommentoimalla tämän mieltä.

Harry Potter -romaaneissa on runsaasti erilaisia mieleen ja muistiin liittyviä representaatioita. Romaanit ovat fantasiakirjallisuutta. Fantasia mahdollistaa mielen

³ Koko kirja on kirjoitettu yhteistyössä, eikä minkään luvun kohdalla ole erikseen mainittu, kuka sen on kirjoittanut, minkä takia viitataan teokseen näin. Samoin Antikainen et al.

⁴ engl. Hogwarts

⁵ engl. Muggle-born

esittämisen erilaisena kuin reaali maailmassa. Vaikka romaanisarjassa on monenlaisia mielen representaatioita ja erilaisia keinoja vaikuttaa mielen toimintaan, mieli näyttäytyy osittain yksinkertaisempaan kokonaisuutena kuin reaali maailmassa. Käsittelen tutkielmassani fantasian mahdollistamia representaatioita, mutta vertaan niitä reaali maailman keinoihin. Koska tunteet kuuluvat mielen käsitteeseen (Palmer 2004, 19), tarkastelen myös niiden merkitystä. Eri representaatioissa korostuu ja toistuu tunteiden merkitys sekä niiden fyysisyys tai ruumiillisuus, mutta niillä on keskenään myös eroja. Näitä erilaisia mielen erityispiirteitä käsittelen tässä pro gradu -tutkielmassani. Minkälaisena mieli näyttäytyy J.K. Rowlingin luomassa fantasiamaailmassa? Minkälaisia eroja ja toisaalta minkälaisia yhtäläisyyksiä tässä fantasiamaailmassa on reaali maailmaan? *Harry Potter* -romaaneista on olemassa runsaasti aikaisempaa tutkimusta. Tässä tutkielmassa käsittelemäni aihetta ei ole aikaisemmin tutkittu. Aihetta on sivuttu filosofiantutkimuksessa, kuten esimerkiksi teoksessa *The Ultimate Harry Potter and Philosophy: Hogwarts for Muggles* (2010), mutta romaanimaailman käsitystä mielestä ei ole aiemmin tutkittu kokonaisuutena ja näin laajasti.

Käytän romaanimaailman termeistä ja nimistä Jaana Kapari-Jatan suomennoksia. Alkuperäiset englanninkieliset termit tuon esille alaviitteissä puhuttaessa kyseisestä asiasta ensimmäistä kertaa. Viittaan *Harry Potter* -romaaneihin lyhenteillä HP1–7 niiden julkaisemisjärjestyksen mukaan. Romaanimaailmassa on mieleen liittyviä representaatioita niin paljon, että osan niihin liittyvän olen rajannut tutkielman ulkopuolelle.⁶

Hyödynnän tutkimuksessani kognitiivista kirjallisuudentutkimusta, esimerkiksi Palmerin teoksia *Fictional Minds* (2004) ja *Social Minds in the Novel* (2010) sekä kirjallisuudentutkija Lisa Zunshinen teosta *Why we read fiction* (2006). Lisäksi esittelen mielen toimintaa ja sen erityispiirteitä esimerkiksi monitieteisellä teoksella *Ihmisen mieli* (Hari et al 2015). Palmer (2011, 274) korostaa, että jos puhuu, miten mieli on esitetty tietyssä tekstissä, on kuvailtava myös mielen rakennetta ja sen sisältöä. Tästä syystä tuon johdannossa esille käsityksiä mielestä. Romaanimaailmassa mieltä kuvaillaan monimutkaiseksi ja -tasoiseksi kokonaisuudeksi (HP5, 469). Mieli nähdään toisaalta hyvin abstraktisti, toisaalta puolestaan konkreettisenä osana ruumista. Sitä kuvaillaan erilaisilla metaforilla. Severus

⁶ Romaanimaailmassa esimerkiksi taulut toimivat kuolleiden henkilöiden tallentajina, mutta kommunikointi niiden kanssa muistuttaa tavallista kohtaamista ihmisten kanssa. Niiden avulla ei esimerkiksi päästä toisen mieleen, joten siksi en käsittele niitä.

Kalkaros⁷ mainitsee, että mieli ei ole kuin kirja, eikä ajatuksia myöskään ole kaiverrettu pääkalloon (HP5, 468-69). Toisaalta Harry puolestaan lähes kuulee Hermionen aivojen ”surisevan” vieressään, kun tämä ajattelee (HP7, 108). Lisäksi Harry toivoisi voivansa avata ikkunan luokkatoverinsa mieleen lukilitiksen⁸ avulla (HP5, 640). Ikkunan avaaminen mieleen toistuu myös muissa representaatioissa, kuten ajatuseulassa⁹ ja päiväkirjassa. Amy Kind (2010) nostaa esille, että *Harry Potter* -romaanien filosofinen käsitys mielestä on jakaantunut, sillä siinä on piirteitä sekä materialistisesta että dualistisesta käsityksestä. Esimerkiksi ajatuseulaan tarvitaan konkreettinen fyysinen muistiaines, mutta toisaalta mieli ja ruumis voivat olla olemassa myös ilman toista (mas. 200).

Harry Potter -romaanit ovat fantasiakirjallisuutta. Fiktio luo maailman, johon se viittaa viittaamalla tähän maailmaan (esim. Cohn 2000, 13). Siksi on täysin jokaisesta fantasiamaailmasta riippuvaa, mikä siellä on mahdollista ja mahdotonta. Fantasiakirjallisuudessa tapahtumien pitäisi olla loogisia omassa maailmassaan. Genren konventiot määrittävät lukijan odotuksia: genren mukaan jotkin asiat ovat mahdollisia, toiset taas eivät (Rimmon-Kenan 1997, 125). Fantasia vaatii lukijalta mielikuvitusta, jotta sen maailmaa voi ymmärtää. Fantasia vertautuu ihmisen tiedostamattomaan, jota pidetään esimerkiksi unien ja mielikuvituksen lähteenä (Ylimartimo 2008, 24).

Mieli esitetään *Harry Potter* -romaaneissa poikkeavaksi reaalimaailmassa esiintyvistä mieli-käsityksestä. Fantasia ulottuu myös mielen esittämiseen. Romaanimailmassa mieli voi ääritapauksessa säilyä, vaikka ruumis tuhoutuisi tai muuttuisi. Voldemortin lisäksi feenikslintua pidetään samana uudelleensyntymänsä jälkeen, sillä se kuuluu feeniksin olemukseen. Romaanien maailmassa mieltä pystyy lukemaan ja tulkitsemaan konkreettisemmin ja erilaisten aistien kautta kuin todellisuudessa (lisää tutkielmani luvuissa 2 ja 3) sekä siihen voi vaikuttaa taikuuden keinoille, joita ei pysty selittämään tieteen keinoilla (luku 4). Zunshinen (2006, 4) mukaan fiktio kiusoittelee ja haastaa ihmisen mielenlukutaitoa. Fantasiassa myös esimerkiksi esineillä voi olla mieli.

Harry Potter -romaaneissa on useita esimerkkejä siitä, kuinka henkilön ulkomuoto muuttuu, mutta mieli pysyy samana. Uri Margolinin (2007, 75) mukaan henkilöhahmoa voidaan pitää samana, vaikka hänen ulkomuotonsa muuttuisikin radikaalisti, kunhan hän

⁷ engl. Severus Snape

⁸ engl. Legilimency

⁹ engl. Pensieve (viittaus penser= ajatella sekä sieve=seula, siivilä)

pysyy sisäisesti samana. Monijuomaliemen¹⁰ avulla pystyy muuntautumaan ulkoisesti toiseksi henkilöksi tunnin ajaksi.¹¹ Harry, Ron ja Hermione yrittävät toisena opiskeluvuonna selvittää, voisiko Draco Malfoy olla salaisuuksien kammion avannut Luihuisen¹² perillinen. Totuuden selvittämiseksi he valmistavat monijuomalientä, ja Harry muuntautuu ulkoisesti Malfoyn kaveriksi Gregory Goyleksi. Vaikka koko Harryn ulkomuoto muuttuu, hänen mielensä säilyy hänen omanaan. Harry pohtii virheellisesti: ”So this was what it felt like, being Goyle” (HP2, 162). Harry ei voi kuitenkaan tietää, millaista on olla Goyle, koska hänen mielensä on säilynyt ennallaan. Pääsemättä toisen henkilön mieleen ei voi täysin ymmärtää, millaista on olla hän. Toisen mieltä ei pysty kokemaan. Palmer (2004, 142) viittaa Nageliin sanoessaan, että emme voi koskaan tietää, minkälaista on olla joku toinen, kuten emme voi koskaan tietää, minkälaista on olla lepakko. Harry kokee ruumiillisesti, miltä tuntuu olla Goyle. Ruumis voi muuttua, mutta mieli pysyy samana. Romaanimailmassa ulkonäköä voidaan muuttaa taian avulla myös täysin keksityksi (esim. HP7, 422). Lisäksi osa velhoista ja noidista pystyy muuttumaan eläimiksi, eli he ovat animaageja.¹³

Kirjallisuudentutkija Jan Alber (2009, 93) mainitsee, että kaunokirjallisuus laajentaa lukijan ajatusmaailmaa todellisen ja tutun ulkopuolelle, ja tähän myös pro gradu -tutkielmani keskittyy. Fiktio ei aina jäljittele reaalia maailmaa mimeettisesti (mas. 79). Erikoisinkin teksti kertoo inhimillisistä asioista (mas. 82). Voidaan siis kuvitella sellaista, mikä on mahdotonta, koska siinäkin on pohjimmiltaan kysymys ihmismielestä (mas. 87). Jotkin aivojen rakentamista mentaalisista esityksistä matkivat todellisuutta orjallisesti ja mimeettisesti, toiset puolestaan symboloivat erilaisia tapahtumia (Damasio 2012, 290). Muun muassa ajatuseula on esimerkki edellisestä ja lukilitis puolestaan jälkimmäisestä. Alber käyttää esimerkkeinä postmoderneja teoksia. Fantasiassa voi olla samoja piirteitä, ja esimerkiksi tässä tapauksessa Alberin tutkimus sopii sovellettavaksi fantasiaan, sillä myös fantasia

¹⁰ engl. Polyjuice Potion

¹¹ Osa romaanimailman noidista ja velhoista on metamorfimaageja (engl. Metamorphmagus), eli he pystyvät muuttamaan ulkonäköään ilman monijuomalientä. Esimerkiksi Tonks pystyy muuttumaan eri näköiseksi tahdonvoimalla, ja hän esimerkiksi muuttaa usein hiustensa väriä. Muutokset ovat osittain kytköksissä hänen mielialaansa, joten täysin vapaasti hän ei pysty itse valitsemaan.

¹² engl. Slytherin

¹³ engl. Animagus. Animaagit muuttuvat joka kerta samaksi eläimeksi. Heillä säilyy muutoksessa velhon mieli, vaikka ruumis onkin eläimen. Tosin mielessäkin tapahtuu jonkinlaista muutosta. Saidelin (2010, 32; 33) mukaan koiraksi muuttuneena Sirius ei ole mieleltään ihminen eikä koira, vaan oma yhtenäinen kokonaisuutensa, jolla on piirteitä sekä ihmisestä että koirasta. Siriuksen epätavallinen käyttäytyminen johtuu tästä ruumiin ja mielen ”sekoittumisesta” (Saidel 2010, 32). Romaanimailmassa on lisäksi ihmissusia, jotka eivät ole animaageja, vaikka muuttuvat eläimeksi. Heidän mielensä muuttuu osittain, ja he eivät esimerkiksi pysty hallitsemaan eläimellistä puoltaan yhtä hyvin kuin animaagit.

representoi omalla tavallaan reaali maailmaa. Romaanisarjaa pystyy vertailemaan reaali maailman keinoihin ymmärtää mieli. Palmerin (2010, 7) mukaan fiktiivisiä mieliä on helpompi ymmärtää, jos niitä tarkastelee samoilla keinoilla kuin todellisia mieliä. *Harry Potter* -romaneja voidaan tarkastella hyödyntäen reaali maailman keinoja käsittää mieli ja pohtimalla sekä yhtäläisyyksiä että eroja reaali maailmaan. Kuten Palmer (mts. 19) korostaa, fiktiiviset mielet eivät kuitenkaan vastaa todellisia mieliä täydellisesti, ja niitä tutkiessa olisikin hyvä pitää mielessä sekä yhtäläisyydet että erot.

Hyödynnän tutkielmassani kognitiivisen kirjallisuudentutkimuksen lisäksi mielen teoriaa. Dorrit Cohnin (1983, 7) mukaan kirjallisuus on ainoa tapa päästä toisen henkilön mieleen ja nähdä mitä hän ajattelee ja tuntee. Useat kirjallisuudentutkijat ovat kyseenalaistaneet tämän perinteisen käsityksen (ks. esim. Palmer 2010, 2; Herman 2011a, 9). Palmerin (2004, 132–133) mielestä myös todelliset mielet ovat läpinäkyviä muille, eivät ainoastaan fiktiiviset mielet. Mielen teoria tarkoittaa ihmisten kykyä ymmärtää toisten ihmisten ajatuksia, tunteita ja haluja heidän käyttäytymisensä perusteella (Zunshine 2006, 6). Sitä käytetään myös fiktiivisiä tekstejä lukiessa. Mielen teoria mahdollistaa fiktion lukemisen (mts. 10).

Palmerin (2004, 23) mukaan myös postmoderneissa romaaneissa tai fantasiassa esitettyjä mieliä voi tarkastella suhteessa sekä realistisiin romaaneihin että reaali maailman esityksiin. Kuten Palmer (2010, 21) sanoo: ”Novel reading is mind reading”. Fiktiivinen kerronta on mielen toiminnan esittämistä (mts. 9). Tästä syystä mielen teorian soveltaminen kaunokirjallisuuteen on perusteltua. Tutkimukseni kohteena olevat *Harry Potter* -romaanit ovat fantasiakirjallisuutta, ja niiden käsitys mielestä poikkeaa osittain hyvin paljon reaali maailman käsityksestä mielestä. Kuten Palmer (2004, 202) mainitsee, myös fantasiassa pitää kuitenkin olla ymmärrettäviä mieliä, jotta tarina on ymmärrettävä. Fantasia mahdollistaa myös pseudotieteellisten lähestymistapojen käyttämisen, koska ne (esim. telepatia) ovat ymmärrettävissä olevia, vaikkeivat tieteellisesti todistettuja. Damasion (2012, 14) mukaan mieli voidaan sijoittaa fysiikan lajien ulkopuolelle, vaikka yleensä mitään aivojen toimintaa ei näin erotella. Siksi mielen erityislaatuisuus sopii hyvin fantasiaan. Vaikka romaanisarjassa on paljon reaali maailmasta poikkeavaa, kaikki on kuitenkin ymmärrettävää. Tästä syystä mielen teoria sopii käytettäväksi tutkielmassani. Mielen teoriaa tarvitaan myös kommunikointiin, sillä sen avulla lukija pystyy asettumaan toisen henkilön asemaan. Kommunikatiivisuus korostuu myös *Harry Potter* -romaaneissa.

Jaan tutkimukseni neljään eri osaan. Luvussa 2 tarkastelen muistojen tallentamista ja esittämistä. Romaaneissa muistoja pystyy tallentamaan tavoilla, jotka ovat mahdottomia reaali maailmassa. Muistoja pystyy tarkastelemaan myöhemmin ajatuseulan avulla. Ajatuseulassa voi tarkastella omien muistojensa lisäksi muiden muistoja. Romaaneissa on erityislaatuinen päiväkirja: antagonisti Voldemort on tallentanut päiväkirjan sivuille oman teini-ikäisen itsensä. Päiväkirjan avulla pystyy kommunikoimaan siihen tallennetun henkilön kanssa. Lisäksi päiväkirja pystyy näyttämään omia muistojaan kommunikoijalle. Ajatuseula ja päiväkirja tekevät mahdolliseksi sen, mikä reaali maailmassa on mahdotonta, eli niiden avulla pystyy fyysisesti näkemään toisen henkilön muistoja. Muistot nähdään romaani maailmassa tallenteina, jotka voidaan poistaa fyysisesti mielestä.

Romaanien maailmassa mieltä pystyy lukemaan ja tulkitsemaan. Käsittelen tätä luvussa 3. Mielen lukemiseen tarvitaan taika nimeltään lukilitis, jonka avulla toisen mieleen pystyy tunkeutumaan. Oman mielensä pystyy suojaamaan taikakeinoin okklumeuksen¹⁴ avulla. Romaani maailmassa myös muutamilla esineillä on kyky tulkita toisten mieliä. Näitä ovat esimerkiksi lajitteluhattu¹⁵ ja Iseeviot-peili¹⁶. Mieli esitetään sellaisena, että esimerkiksi peili voi heijastaa sen suurimpia toiveita tai hattu lukea henkilön vahvuuksia. Romaaneissa mikään mielen lukemisen osa-alue ei ole täydellinen, vaan sitä lähestytään jostain näkökulmasta.

Luvussa 4 käsittelen erilaisia taikakeinoja ja -asioita, joiden avulla tai joilla mieleen pystytään vaikuttamaan. Muistiloitsun¹⁷ avulla toisen muisti tyhjennetään joko osittain tai kokonaan. Toisen mieleen voidaan vaikuttaa pahantahtoisesti kirousten avulla. Mieleen liittyviä kirouksia romaaneissa ovat komennus-¹⁸ ja kidutuskiroukset¹⁹. Romaaneissa esimerkiksi ankeuttajien²⁰ tai hirnyrkkien²¹ läsnäolo vaikuttaa mieleen. Romaani maailmassa mieli voidaan vallata tai siihen voidaan tunkeutua. Mieleen pystytään siis hyökkäämään, eli se on haavoittuva.

¹⁴ engl. Occlumency (viittaus sanaan okkultismi eli salaoppi)

¹⁵ engl. The Sorting Hat

¹⁶ engl. The Mirror of Erised

¹⁷ engl. Memory Charm, varsinainen loitsu engl. Obliviate

¹⁸ engl. Imperius Curse, varsinainen kirous engl. Imperio

¹⁹ engl. Cruciatus Curse, varsinainen kirous engl. Crucio

²⁰ engl. Dementor

²¹ engl. Horcrux

Kaikki mielen representaatiot eivät ole tyypillisiä myöskään romaanisarjassa. Siinä on yksi erityinen tapaus, jossa mahdottomasta tulee mahdollista. Viidennessä luvussa tarkastelen romaanisarjan erityistapausta eli kuinka mielet voivat kietoutua yhteen. Pääpaino on Harryn ja Voldemortin välisessä suhteessa, mutta romaaneissa on esimerkkejä myös useamman mielen ketjuuntumisesta. Tämä tosin on mahdollista Harryn ja Voldemortin välisen erityislaatuisen yhteyden myötä. Käsittelen luvussa 5 Harryn ja Voldemortin välistä yhteyttä, telepatiaa ja tunteiden merkitystä. Romaanisarjassa ainoa laaja toisen näkökulmaan asettuminen on Harryn ja Voldemortin välillä, muuten muistot nähdään vain ulkopuolisena. Harry ja Voldemort jakavat mielen ajoittain.

Fantasiakirjallisuudessa on muitakin teoksia, joissa toisen henkilön mielen lukeminen on mahdollista. Vaikka fantasiassa melkein mikä tahansa on mahdollista, ajatusten lukeminen ei ole kuitenkaan kovin yleistä. Mielten lukeminen saattaa olla vain esimerkiksi yhden henkilöahmon ominaispiirre. Se erottaa hänet muista henkilöistä ja luo mielenkiintoa ja jännitettä eri henkilöiden välille. Mielten lukemisen kyky on esimerkiksi Charlaine Harrisin romaanien päähenkilöllä Sookie Stackhousella ja Stephenie Meyerin *Twilight*-romaanien päähenkilöllä Edward Cullenilla, joka on vampyyri.²² Harryn ja Voldemortin välinen yhteys muistuttaa enemmän telepatiaa kuin ajatustenlukua, koska se tapahtuu pitkänkin matkan päästä ja vain heidän välillään.

2. Muistojen tallentaminen ja esittäminen

Tässä luvussa käsittelen muistoja tallentavia välineitä *Harry Potter* -romaaneissa. Niiden avulla pystyy fyysisesti näkemään toisen henkilön muistoja. Ne ovat ainutlaatuisia myös roomaanimaailmassa. Muistaminen, muisti ja muisto ovat mielen ominaisuuksia. Muistamiseen liittyy sekä asioiden tallentaminen että niiden palauttaminen mieleen (Hari et al 2015, 29). Ajatuseula ja päiväkirja mahdollistavat sen, mikä reaaliaimailmassa on mahdotonta. Ne ovat välineitä, joiden avulla muistot saadaan ruumiin ulkopuolelle. Molempiin liittyy konkreettiset muistorepresentaatiot, joita objektivoidaan. Ajatuseulassa ja

²² *Twilight*-romaaneissa erilaiset erikoiskyvyt selitetään sillä, että kyseisillä henkilöillä olisi jo ihmisinä ollessaan ollut poikkeuksellisen vahva kyky, ja se on vahvistunut samalla kun heistä on tullut vampyyreja. Edward Cullenilla olisi siis jo ihmisenä ollessaan ollut poikkeuksellisen hyvin toimiva mielen teoria, joka on muuttunut ylikuonnollisen hyväksi samalla kun hänestä on tullut ylikuonnollinen olento.

päiväkirjassa olevat muistot näyttäytyvät katsojalle visuaalisesti. Muistoja verrataan usein elokuvien katseluun. Romaanimaailmassa muisti nähdään sellaisena, että sieltä voidaan irrottaa muistoja ja tarkastella vain näitä tiettyjä muistoja ajatuseulan avulla. *Harry Potter* -romaaneissa muistoja voi manipuloida ja muistot voivat manipuloida. Toisen muistojen katsomisen eettisyys näyttäytyy romaanimaailmassa ristiriitaisena. Dumbledore on käyttänyt lukilitista ottaessaan muistoja muilta, ja hän katsoo niitä yhdessä Harryn kanssa. Sitä ei pidetä vääränä, koska se on romaanimaailmassa laillista. Toisen muistoja pystyy katsomaan tämän tahdon vastaisesti. Harry katsoo ajatuseulassa sekä Dumbledoren että Kalkaroksen muistoja ilman näiden lupaa. Dumbledore ei pahastu asiasta, toisin kuin Kalkaros.

Ajatuseulan ja päiväkirjan avulla muistin pystyy ulkoistamaan. Kirjoitustaidon myötä ihminen pystyi ulkoistamaan osan muististaan ja ottamalla etäisyyttä ajatuksiinsa pystyi oppimaan niistä uutta (esim. Hari et al 2015, 44–45). Romaanimaailmassa muistipallo toimii ulkoisena muistuttajana. Sen avulla saa tosin vain muistutuksen, että on unohtanut jotain, ei tarkkaa tietoa siitä, mitä on unohtanut (esim. HP1, 108). Ihminen on keksinyt ulkoisia muistijärjestelmiä aivojen sisäisten muistijärjestelmien rinnalla toimiviksi (Damasio 2012, 290). Ajatuseula vertautuu muistikirjaan. Tosin ajatuseulassa muistot saa kokonaan pois mielestä, jolloin ne eivät enää ole mielessä. Andy Clark ja David J. Chalmers (1998) laajentavat mielen sijaitsemaan ihmisruumiin ulkopuolelle ympäröivään maailmaan. Esimerkiksi muistikirja toimii mielen jatkeena ja saattaa olla huonomuistiselle yhtä merkittävä informaation lähde kuin muisti (mas. 13). Muistaminen voi tapahtua myös jonkin ulkoisen asian kautta. Harry muistaa, missä on kuullut Gregorovitsista²³, kun hän näkee Viktor Krumin taikasauvan (HP7, 125). Ulkoinen asia palauttaa unohtuneen asian Harryn mieleen. Palmer (2010, 43) mainitseekin, että joskus muistaminen voi tapahtua sosiaalisesti, jolloin yksi henkilö auttaa toista muistamaan jotain. Clark ja Chalmers (1998, 9) mainitsevat, että tärkeät asiat maailmassa sijaitsevat ”silmukassa”. Mielen voi ajatella sijaitsevan ihmisen ja ulkoisten välineiden välisessä silmukassa. Romaanimaailman käsitys mielestä sijaitsee fantasian ja reaalimaailman välisessä silmukassa, koska vaikka siinä on fantastisia elementtejä, se vertautuu kuitenkin reaalimaailmaan.

Kind (2010, 203) tuo esille, että esimerkiksi velhon tai noidan taikasauva voi toimia hänen mielensä tai ruumiinsa jatkeena. Hermionekin mainitsee, että pitäessään Bellatrix

²³ engl. Gregorovitch

Lestrangen sauvaa hänestä tuntuu kuin hänellä olisi hallussaan osa Bellatrixia (HP7, 419). Romaanimailmassa sauvoillakin on tunteita tai jonkinlainen tietoisuus (esim. HP7, 399). Esimerkiksi Harryn sauva toimii omia aikojaan Voldemortia vastaan romaanissa *Harry Potter and the Deathly Hallows*, jolloin se toimii Harryn mielen jatkeena. Kuten David Herman (2011b, 253–254) mainitsee, mieli ei rajoitu vain sisäiseen, vaan se levittäytyy sosiaaliseen ja materiaaliseen ympäristöön. Romaanimailmassa äärimmäinen esimerkki tästä on Voldemortin mieli, joka laajenee Harryn mieleen. Toinen henkilö voi siis olla mielen jatke (Clark & Chalmers 1998, 17; Palmer 2004, 161). Kind (2010, 210) mainitsee, että Voldemortilla on myös ”extended soul”. Sielun laajeneminen mahdollistaa Voldemortin mielen laajenemisen Harryn ja Nagini-käärmeen mieliin.

Muistoihin voi päästä käsiksi myös muuten kuin ajatuseulan avulla. Harryn muisto vanhempiensa kuolinyöstä täydentyy vähitellen, kun hän saa lisää siihen kuuluvaa tietoa. Ensin hän muistaa vihreän valon (HP1, 27), myöhemmin kylmän ja julman naurun, joka kuuluu Voldemortille (HP1, 46). Ihmismieli pohjautuu paljon muistiin (Hari et al 2015, 28). Ihminen hakee muististaan jatkuvasti ainesta, joka auttaa häntä toimimaan. Uusi materiaali liitetään osaksi muistia, ja näin mielen rakenne kehittyy entisestään. Muisteleminen on aktiivista toimintaa ja jatkuva prosessi. *Harry Potter* -romaaneissa henkilöhahmot käyttävät reaali maailman keinoja, kuten muistin pinnistämistä, yrittäessään muistaa asioita (esim. HP6, 16; 159). Muistot eivät tosin ole välttämättä todellisia, vaan mieli saattaa rekonstruoida ne sellaisiksi kuin henkilö ne kuvittelee. *Harry Potter* -romaaneissa muistoja voi palauttaa myös muistiloitsun avulla. Seuraavaksi tarkastelen sekä ajatuseulaa että päiväkirjaa tarkemmin.

2.1 Ajatuseula

Romaanien fantasiamaailmassa muistot voi ottaa fyysisesti pois mielestään. Niihin pääsee kuitenkin käsiksi ajatuseulan avulla. Romaanissa *Harry Potter and the Order of the Phoenix* ajatuseula määritellään seuraavasti: ”The strange device in which thoughts and memories could be stored” (HP5, 106). Ajatuseula toimii muistin ja ajatusten ulkoistajana. Se on mielen jatke ja toimii muistojen arkistointilaitteena tai säilönä. Ajatuseulan avulla muistoja voi katsoa tarkemmin ja keskittyä yhteen muistoon kerrallaan.

Mieltä verrataan toisinaan tietokoneeseen tai koneistoon, josta voidaan hakea tiedosto ja tarkastella sitä erillisenä muusta aineistoista (esim. Herman 2011b, 256; Damasio 1999, 320). Ajatuseulassa tämä tapahtuu konkreettisesti. Damasio (2012, 132) mukaan aivot arkistivat asioita, ja tämän avulla muistot ovat helpompi palauttaa takaisin mieleen. Ajatuseulan avulla on helpompi hahmottaa muistoja, ja niitä voi käydä läpi ajan kanssa. Muistoihin saa etäisyyttä, ja ne saattaa nähdä uudella tavalla. Dumbledore korostaa, että ajatuseulan avulla on helpompi hahmottaa omia ajatuksiaan ja tutkia niitä, jolloin saattaa huomata paremmin eri asioiden välisiä yhteyksiä (HP4, 649). Kari E. Turusen (1989, 331) mukaan on olemassa muistoja, jotka ovat kadonneet tiedostamattomaan²⁴, mutta toisia muistikuvia ja mieleenpainuneita asioita pystyy ”noutamaan sielustaan”. Turusen sanavalinta ”sielusta noutaminen” sopii hyvin *Harry Potter* -romaanien tarkasteluun, sillä romaaneissa mieli ja sielu vertautuvat osittain toisiinsa. Ajatuseulan avulla myös muut ihmiset pääsevät näkemään muistot sellaisina kuin muistaja on ne nähnyt. Muistoissa ei kuitenkaan pysty vaikuttamaan tapahtumiin, eivätkä muiston tapahtumahetkellä olevat henkilöt pysty havaitsemaan muistossa vierailijaa. Muistoissa ei pysty menemään minne haluaa, vaan on vain sivustakatsoja, jonka on seurattava muistajaa. Damasio (1999, 9; 11) vertaa tietoisuutta elokuvaan, vaikka ei tiedetäkään miten ”elokuva” muodostuu. Ajatuseulassa muiston katsoja joutuu ikään kuin toisen ohjaamaan elokuvaan tai virtuaalitodellisuuteen.

Ajatuseulassa muistot näyttäytyvät juuri sellaisina kuin ne ovat tapahtumahetkellä olleet, eli ne ovat niin sanottuja ydinmuistoja. Myöhemmät tapahtumat, asioiden prosessointi tai reflektointi eivät ole vaikuttaneet muistosisältöön lainkaan. Todellisuudessa muistot prosessoituvat muistissa jatkuvasti (esim. Turunen 1989, 329). Täysin luotettavaa muistoa ei ole olemassa, koska kaikkea on mahdotonta tallentaa alkuperäisessä muodossaan (Damasio 2012, 133; 140). Ajatuseulassa omaan muistoonsa pystyy pääsemään fyysisesti. Marja Saarenheimo (2012, 154) mainitsee, että muistot, joihin liittyy voimakkaita tunteita säilyisivät muuttumattomina, sillä niistä tulee ruumiillisia kokemuksia. Tällöin syntyy illuusio, että muisto on pysynyt muuttumattomana ja voidaan todella palata menneisyyteen (mts. 154). Damasio (2012, 130; 136) mukaan mieleenpalauttamisessa aivot esittävät tallenteen alkuperäisestä sisällöstä, ja se on melko luotettava. Eli vaikka alkuperäiseen on mahdotonta palata, siihen liittyvä tallenne näyttää version siitä. *Harry Potter* -romaaneissa

²⁴ Turunen puhuu tiedottomasta, mutta tarkoittanee tiedostamatonta.

on mahdollista nähdä alkuperäinen muisto. Tapahtumahetki pystytään saavuttamaan ajatuseulassa, jolloin se muistuttaa muistojen tirkistelyä. Romaanimaailmassa muisti ei muokkaannu tai reflektoidu ollenkaan. Muisti on romaanimaailmassa siis osittain yksinkertaisempi kuin todellisuudessa. Vaikka muistot ovat yleensä alkuperäisiä ja muuttumattomia, omaa muistoaan voi muokata joissain tapauksissa, kuten professori Horatius Kuhnusarvio²⁵ on tehnyt. Muistin muokkaamiseen tarvitaan kuitenkin taikaa. Oikea muisto on tallella muunnellun muiston alla.

Useampi henkilö voi katsoa muistoa samanaikaisesti ja keskustella sen sisällöstä. Kun Harry ja Dumbledore ovat ajatuseulassa samanaikaisesti, he pystyvät kommunikoimaan siellä keskenään. Menneisyyden minän tai muiden menneisyyden henkilöiden kanssa ei pysty kommunikoimaan ajatuseulassa. S. Joel Garverin (2010, 180) mukaan ajatuseula korostaa muistin merkitystä ja tuo esille sekä kommunikaation että tiedon tärkeyttä. Lisäksi ajatuseulan avulla myös muut kuin muistaja itse voivat katsoa muistoja, jolloin korostuu muistojen sosiaalisuus (mas. 181). Ajatuseula vertautuu arkistointilaitteen lisäksi mielestäni myös sosiaaliseen mediaan.

Harry Potter -romaaneissa muiston poistaminen mielestä ei ole sattumanvaraista, vaan poistaja irrottaa vain haluamansa muiston. Damasion (1999, 226) mukaan ihminen ei ole tietoinen siitä, mitä muistoja hän säilöö ja mitä ei, tai miten hän muistoja tallentaa, luokittelee tai järjestee. Emme tiedä muistin toimintaperiaatetta, missä muistot sijaitsevat tai miten ne palautetaan mieleen (mts. 220; 226). Vaikuttaa siltä, että romaanimaailmassa mikä tahansa muisto voi olla saavutettavissa, ja sitä voi tarkastella uudestaan ajatuseulan avulla. Damasion (mts. 174) mukaan implisiittisistä muistoista voi tulla eksplisiittisiä hetkessä, kun ne tulevat tarkastelun kohteeksi. Ajatuseulan avulla tämä tapahtuu konkreettisesti. Todellisuudessa ihmisellä on pelkistytvä muisti, sillä kaikkien yksityiskohtien muistaminen on mahdotonta (Turunen 1989, 329). Ei kuitenkaan tiedetä, katoavatko unohdetut muistot kokonaan vai emmekö vain saa niihin enää otetta (Powell 2010, 260).

Ajatuseulaan tarvitaan konkreettinen, fyysinen muistiaines, jota kuvataan oudoksi aineeksi, joka ei ole nestettä eikä kaasua. Muiston tai ajatuksen voi irrottaa muistista esimerkiksi taikasauvan avulla.

²⁵ engl. Horace Slughorn

Dumbledore drew his wand out of the inside of his robes, and placed the tip into his own silvery hair, near his temple. When he took the wand away, hair seemed to be clinging to it – but then Harry saw that it was in fact a glistening strand of the same strange, silvery white substance that filled the Pensieve (HP4, 649).

Kalkaroksen muistot puolestaan valuvat ulos veren mukana ennen hänen kuolemaansa: ”Something more than blood was leaking from Snape. Silvery blue, neither gas nor liquid, it gushed from his mouth and his ears and his eyes” (HP7, 528). Romaanissa *Harry Potter and the Half-Blood Prince* Harry pohtii voiko muistiaines vanhentua. Käy ilmi, että Kuhnusarvio on muunnellut muistoaan tahallisesti ja siksi se näyttää oudolta: ”Harry noticed that the contents proved difficult to empty into the Pensieve, as though they had congealed slightly; did memories go off?” (HP6, 345). Tässä korostuu muistiaineuksen fyysinen luonne. Muunneltu muisto on koostumukseltaan erilainen kuin aito muisto.

Ajatuselaan menemistä kuvataan usein esimerkiksi sukeltamisena tai putoamisena. Harryn ensimmäinen kokemus ajatuselasta kuvataan putoamisena: ”Dumbledore’s office gave an almighty lurch – Harry [...] was falling through something icy cold and black; it was like being sucked into a dark whirlpool – And suddenly, he found himself sitting on a bench at the end of the room inside the basin” (HP4, 635). Harry puolestaan ikään kuin sukeltaa ajatuselaan, kun hän menee salaa Kalkaroksen muistoihin: ”He took a great gulp of breath, and plunged his face into the surface of Snape’s thoughts” (HP5, 564). Ajatuselaan ei tarvitse aina mennä fyysisesti sisään. Lyhyen muiston pystyy katsomaan sen pinnasta (esim. HP6, 245).

Toisinaan Harry siirtyy ajatuselassa muistosta suoraan toiseen. Kun ajatuselassa on useita muistoja samanaikaisesti, ne voi katsoa toisensa jälkeen.

Harry looked around; the dungeon was dissolving as through it was made of smoke; everything was fading, he could see only his own body, all else was swirling darkness...
And then, the dungeon returned. [...] Harry understood. It was a different memory, a different day... a different trial (HP4, 642).

Muistoissa vaikuttaa olevan jonkinlainen aikaleima, sillä kun Harry katsoo useampia muistoja peräkkäin, ne ovat aina kronologisessa järjestyksessä. Juuri ennen kuolemaansa Kalkaros pyytää Harrya ottamaan muistonsa talteen. Harry katsoo peräkkäin eri muistot, joita verrataan lyhyisiin elokuviin (HP7, 532–553). Joidenkin muistojen välillä on kulunut enemmän aikaa, jolloin muiston vaihtumiseenkin menee enemmän aikaa.

Ajatuseulassa toisen muistoon pääsee fyysisesti. Dumbledore viittaa erääseen muistoon, että Harry ymmärtää sen tärkeyden, kunhan he ovat kokeneet sen (HP6, 340). Eivät siis nähneet, vaan kokeneet. Dumbledore puhuu muiston kokemisesta, mutta kokeminen ei kuitenkaan ole täydellinen. Ajatuseulan käyttö muistuttaa virtuaalista kokemusta. Palmer (2004, 194) kysyy, eikö kaikki fiktiivinen mentaalinen elämä ole virtuaalista. Ajatuseulassa pääsee konkreettisesti muistoon sisälle ja sitä kautta siirtyy toiseen paikkaan ja aikaan. Se vertautuu lukukokemukseen. F. Elizabeth Hart (2011, 113) viittaa Gerrigiin sanoessaan, että kokiessaan (eli joko lukiessaan, kuunnelleessaan tai katselleessaan) tarinaa, ihmiset tuntevat kulkevasa toiseen paikkaan. Myöskään ajatuseula ei perustu pelkästään visuaaliselle kokemukselle. Hartin (mas. 114) mukaan aivot rakentavat mielikuvista kolmiulotteisia, samoin kuin ajatuseulassa muistoista tulee fyysisiä. Damasion (1999, 305–306) mukaan toisen tietoisuutta ei kuitenkaan pysty kokemaan, sillä vaikka tiede onkin kehittynyt, toisen mielen luomaa kuvaa ei pysty kokemaan sellaisena kuin hän on sen kokenut. Ajatuseulassakaan toisen mieltä ei pääse kokemaan täysin, sillä perspektiivi on erilainen eikä tunnekokemus siirry vierailijalle. Harryn ja Voldemortin välinen yhteys on romaanimaailmassa ainoa laaja toisen mielen kokeminen, koska siinä perspektiivi on sama ja lisäksi tunteet ovat jaettuina. Niistä huolimatta sekään ei ole aivan täydellinen.

Myös muiden muistoista voi tulla osa omaa muistia. Kind (2010, 199) nostaa esille kysymyksen, kenen mielestä on kyse, jos ajatuksensa jakaa toisen henkilön kanssa. Kun Harry vierailee ajatuseulassa ensimmäisen kerran, hänen näkemänsä muisto sijoittuu oikeussaliin. Myöhemmin kun Harry on kyseisessä oikeussalissa, hän tunnistaa paikan, jossa on käynyt aiemmin vain ajatuseulassa Dumbledoren muistossa: ”He had not only seen it before, he had *been* here before. This was the place he had visited inside Dumbledore’s Pensieve” (HP5, 126). Dumbledoren muistosta on siis tullut osa Harryn muistia. Asia voi siirtyä henkilön mielestä toisen henkilön mieleen. Damasio (1999, 128) ottaa esimerkiksi oman teoksensa, jonka sisältö on ensin ollut hänen mielessään ja siirtyy sieltä tekstin kautta lukijan mieleen. Aina ei välttämättä edes muista, mitä kautta jokin asia on tullut mieleen. Tunteet vaikuttavat siihen, mitä ja miten asioita muistetaan. Myös muiden muistot aiheuttavat tunnereaktioita Harryssa. Niiden merkitys korostuu Harryn kokemuksen kautta. Niin kuin Palmer (2010, 9) korostaa, erilaisista tapahtumista tulee merkittäviä sen myötä, kun niistä tulee jonkun kokemuksia. Kind (2010) korostaa mielen merkitystä identiteetin muodostumisessa. Hän nostaa esille kysymyksen siitä, mikä tekee yksilöstä hänet, jos

muistot pystyy jakamaan toisen kanssa (mas. 206–207). Muiden muistoja nähtyään Harrylle muodostuu jopa identiteettikriisi (mas. 207). Laajennetun mielen kautta henkilön minuus voi laajentua ympäristöön (Clark & Chalmers 1998, 18). Toisen muistot voivat vaikuttaa käsitykseen itsestä.

Ajatuseula hyödyntää perspektiivinmuutosta näyttäessään menneitä tapahtumia, eli ulkoinen objekti muuttaa perspektiiviä. Muistoja ei näe muistajan näkökulmasta, vaan Harry on ajatuseulassa omana erillisenä itsenään ja ulkopuolisena tarkkailijana. Damasio (1999, 318) korostaa, että jos toisen ihmisen muistoja pystyisi katsomaan jollain tavalla, ne olisivat kolmannen persoonan näkökulmasta. Ajatuseulassa myös muiston haltija on läsnä sekä muistona että nykyhetken itsenä. Hän ei siis näe muistoa samasta näkökulmasta, josta on kokenut sen alun perin. Kind (2010, 210) tuo esille Rowlingin haastattelun, jonka mukaan ajatuseulassa nähdyt muistot ovat tarkkoja representaatioita alkuperäisistä muistoista, mutta ulkopuolisen silmin. Ajatuseulan avulla näkee ydinmuiston, ja sitä voi tarkastella uudesta näkökulmasta ja kiinnittää huomiota asioihin, joita ei ehkä ole huomannut tapahtumahetkellä (mas. 210). Vaikka ajatuseulassa nähdyt muistot ovat muokkaantumattomia, mielestäni perspektiivin muutos liittyy muistoon saatuun etäisyyteen, jolloin siitä on tullut ulkopuolisen silmin tarkkailtavissa oleva tapahtuma. Ymmärrys muistoa kohtaan on syventynyt. Kind (2010, 209) nostaa esille, että kun romaanimailmassa muistellaan asioita, muistaja näkee ne omasta perspektiivistään, mutta sitten kun muistot laitetaan ajatuseulaan ja katsellaan sen kautta, näkökulma vaihtuu.

Muistelemiseen liittyy aina näkökulma, josta sitä tarkastellaan (Hari et al 2015, 138). Ihminen näkee menneet asiat eri tavalla nykyhetkellä kuin aikaisemmin, koska tämänhetkinen tilanne vaikuttaa siihen. Asiat muistaa paremmin, jos niillä on emotionaalista arvoa (Damasio 2012, 131), eli tunteet liittyvät myös muistamiseen. Ajatuseula toimii itsereflektiivisenä välineenä. Antikainen et al (2006, 259) viittaa Gecasiin ja Burkeen nostaessaan esille, että refleksiivisyys on ominaista ihmiselle, jolloin hän tarkastelee itseään oman itsensä ulkopuolelta käsittäen itsensä samanaikaisesti sekä subjektina että objektina. Maria Mäkelä (2011, 265) jakaa minän kokevaan minään ja kertovaan minään. Vaikka ne ovat molemmat läsnä ajatuseulassa, ne ovat erillisinä hahmoina, mikä liittyy muistoon saatuun etäisyyteen. Mäkelän (mts. 265) mukaan jälkikäteen ei pysty tekemään luotettavaa tulkintaa tapahtuneesta, mutta ei myöskään palaamaan aiempaan kokemukseensa. Siksi on perusteltua, että ajatuseulassa muiston kokenut henkilö on erillisinä menneisyyden ja

tapahtumahetken versioina. Ajatuseulan objektiivisuus ja näkökulmanvaihto poistavat subjektin osittain. Laite mahdollistaa kenen tahansa tarkastelevan muistoa omasta näkökulmastaan. Tällöin muisto ei enää ole henkilökohtainen.

Vaikka *Harry Potter* -romaaneissa mieli nähdään monin tavoin moniulotteisempänä kuin reaali maailmassa, muisti nähdään osittain yksinkertaisempänä. Muistissa muistoilla on oma tietty paikkansa. Reaali maailmassa muistojen sijaintia tai olomuotoa ei pystytä määrittelemään eikä muistoilla ole omia lokeroita, vaan ne sekoittuvat toisiinsa (esim. Turunen 1989, 326; Saarenheimo 2012, 157). Kuten Damasio (1999, 226) mainitsee, ei tiedetä, miten eri muistojen väliset yhteydet syntyvät ja miten ne kytkeytyvät toisiinsa. Kalkaros poistaa muistojaan ennen okklumeustunteja Harryn kanssa. Tunnin jälkeen hän laittaa muistot takaisin: ”Snape [...] was scooping his own thoughts out of the Pensieve with the tip of his wand and replacing them carefully inside his own head” (HP5, 475). Tämä viittaa siihen, että mieli ei ole kokonainen, jos jokin muisto puuttuu, vaan kaikki muistot ovat päässä tietyssä järjestyksessä ja kaikille on olemassa oma paikkansa. Jos romaani maailmassa poistaa jonkin muistonsa muististaan, sitä ei pysty muistamaan ilman ajatuseulaa. Herääkin kysymys, eikö silloin muistin kokonaisuus häiriinny ja saattaa tehdä virheellisiä johtopäätöksiä asioista muiden muistojensa avulla.

2.2 Päiväkirja

Päiväkirjaan kirjoitetaan yleensäkin esimerkiksi ajatuksia tai päivän tapahtumia, joista tulee muistoja. *Harry Potter* -romaaneissa tämäkin muistojen tallentamisen muoto on viety pidemmälle. Tom Valedro²⁶ on tallentanut 16-vuotiaan minänsä päiväkirjan sivuille. Voldemort on tehnyt päiväkirjasta hirnyrkin, eli siinä on Voldemortin sielunpalanen. Se selviää Harrylle ja lukijalle vasta romaanissa *Harry Potter and the Half-Blood Prince*. Käsittelen päiväkirjaa hirnyrkkinä luvussa 4.4. Päiväkirja ei ole tavallinen, vaan sillä on erityislaatuja ominaisuuksia. Se on väline, jonka avulla Valedro pystyy näyttämään muistojaan. Päiväkirja ei siis vain kerro muistoista, vaan se pystyy myös näyttämään ne visuaalisesti. Päiväkirjaan tallennettu 16-vuotias Tom Valedro ja 50 vuotta myöhemmin elävä Harry pystyvät kommunikoimaan tämän taikaesineen avulla. Valedron epätavallinen

²⁶ engl. Tom Riddle, Voldemortin syntymänimi

tallennustapa mahdollistaa liikkumisen eri aikojen välillä. Anne Päivärinnan (2005, 78) mukaan ”päiväkirjamaisuus haastaa itsereflektion ja ajan käsitteet”. Harrysta tulee kirjaimellisesti Voldemortin menneisyyden kirjan lukija ja näkijä.

Valedron päiväkirja on muistojen tallentamisen lisäksi myös kommunikointiväline. Anna Hakalan (2005) mukaan yksi kognitiivisen tutkimuksen keskeinen piirre on kommunikatiivisuuden korostaminen. Kaunokirjallisuus välittää näkemyksiä ja kokemuksia, ja niiden kautta tekstin vastaanottajalle välittyy jokin kuva ja näkemys maailmasta (ms. 27). Harry löytää Valedron päiväkirjan, jonka sivut näyttävät tyhjiltä. Harry kirjoittaa siihen, ja hänen yllätyksekseen päiväkirja vastaa hänelle. Ensin Harry ja Valedro kommunikoivat vain kirjoittamalla. Harry kysyy päiväkirjalta, tietääkö se kuka avasi salaisuuksien kammion 50 vuotta sitten. Valedro vastaa, että hän pystyy myös konkreettisesti näyttämään muistonsa asiaan liittyen. Harryn ei lukijana täydy tyytyä vain lukemiseen. Todellisuudessa tarinan tapahtumien ja kokemusten heijastumat pyörivät lukijan mielessä (Sanford & Emmott 2012, 132).

Muistoja näyttäessään päiväkirjaan avautuu ikkuna, kuin pieni televisioruutu, josta näkyy Valedron muisto ja johon Harry pääsee sisälle. Tämä on ensimmäinen kerta, kun Harry pääsee katsomaan toisen henkilön muistoja, minkä takia se on erityislaatuinen kokemus. Harry ihmettelee, miten toisen muistiin voi mennä.

‘I can take you inside my memory of the night when I caught him.’

Harry hesitated, his quill suspended over the diary. What did Riddle mean? How could he be taken inside somebody else’s memory? [...]

before he knew what was happening, he was tilting forwards; the window was widening, he felt his body leave his bed and he was pitched headfirst through the opening in the page, into a whirl of colour and shadow (HP2, 180).

Valedro ei vain näytä muistojaan Harrylle, vaan hän pystyy päiväkirjan avulla viemään Harryn omiin muistoihinsa, jolloin tämä kokee muistot myös fyysisesti. Harry tuntee maan jalkojensa alla ja näkee tapahtumat kuin olisi itse ollut paikalla, tosin pystymättä kommunikoimaan muistoissa kenenkään kanssa. Romaanimailmassa toisen mielen ja muistojen katsomista verrataan usein elokuvien katseluun. Päiväkirjan lisäksi esimerkiksi ajatuseulan muistoja verrataan elokuviin. Vertaus sopiikin hyvin, sillä Damasion (1999, 188) mukaan elokuvat representoivat läheisesti mielessä tapahtuvaa jatkuvaa kerronnallistamista.

Päiväkirjaan tallennetun muiston näkeminen muistuttaa ajatuseulassa tapahtuvaa muiston näkemistä. Kumpaankin tarvitaan fyysinen esine, objekti, jonka avulla muistoon pääsee käsiksi. Lisäksi molemmissa vierailija näkee menneistä tapahtumista vain ne, jotka muiston omistaja on kokenut. Vierailijan on pakko seurata muiston omistajaa muiston sisällä. Ja vaikka molemmissa pääsee ikään kuin fyysisesti paikan päälle näkemään muiston, muistossa olevat henkilöt eivät ole tietoisia vierailevasta henkilöstä, eikä heidän kanssaan pysty kommunikoimaan.

Päiväkirja myös poikkeaa ajatuseulasta, sillä se paljastaa muistonsa vain kenelle haluaa. Ajatuseula näyttää muiston sille, jolla on hallussaan fyysinen muistiaines. Vaikka päiväkirja on objekti, johon muistot on tallennettu, sillä on myös oma tahto. Tämä johtuu siitä, että päiväkirja on hirnyrkki, eli siinä on Voldemortin sielunpalanen. Päiväkirjaan tallennettu muisto poikkeaa ajatuseulasta myös siten, että ajatuseulaan laitetaan tietty muisto, joka halutaan nähdä. Päiväkirjaan Valedro on puolestaan tallentanut kouluikäisen itsensä, joten se voi näyttää halutessaan minkä tahansa muiston, joka hänellä on silloin ollut. Valedro on kuitenkin epäluotettava, sillä hän ei näytä muistoaan kokonaisuudessaan Harrylle, jolloin koko totuus ei tule selville. Mika Rassin (2005, 128–129) jaottelun²⁷ mukaan kyseessä on valehteleva epäluotettava kertoja, sillä Valedro johtaa Harrya tietoisesti harhaan. Päiväkirjan muistot ovat manipuloituja.

Päiväkirja poikkeaa ajatuseulasta myös siten, että Valedron muisto ruumiillistuu. Se on läsnä kerrontahetkellä eikä vain muistossa, ja sen kanssa pystyy kommunikoimaan. Vaikka Tom Valedro on elänyt 50 vuotta aiemmin, hän pystyy tulemaan päiväkirjasta nykyhetkeen ja alkaa muuttua yhä vahvemmaksi. Aluksi hän on heikompi, ja Harry epäileekin, että Valedro olisi aave: ”He was strangely blurred around the edges, as though Harry was looking at him through a misted window” (HP2, 227). Ruumiillistunut muisto selkeytyy ja vahvistuu vähitellen. Romaanissa *Harry Potter and the Deathly Hallows* (HP7, 560) elpymyskivestä²⁸ tulevat kuolleet muistuttavat Harryn mielestä päiväkirjasta tullutta Valedroa. Vaikka sekä Valedro että elpymyskiven kuolleet ovat muistoja ja kuuluvat täten menneisyyteen, he muistuttavat eläviä ja olevia henkilöitä. Turusen (1989, 326) mukaan menneisyyden kokemukset voivat olla tallella mielikuvina, jolloin menneisyydestä on jäänyt

²⁷ Käsittelen jaottelua lisää luvussa 5.2

²⁸ engl. Resurrection Stone

jälki. Valedro on jälki menneisyydestä, joka kuitenkin alkaa saada takaisin myös ruumiillista fyysistä muotoaan.

Valedron muiston ruumiillistuminen on mahdollista, koska Ginny Weasley on kommunikoinut päiväkirjassa olevan muiston kanssa ennen Harrya. Muisto vahvistuu ja konkretisoituu hänen kauttaan, kuten Valedro selittää Harrylle.

So Ginny poured out her soul to me, and her soul happened to be exactly what I wanted. I grew stronger and stronger on a diet of her deepest fears, her darkest secrets. I grew powerful, far more powerful than little Miss Weasley. Powerful enough to start feeding Miss Weasley a few of *my* secrets, to start pouring a little of *my* soul back into *her*... (HP2, 228)

Valedro tarvitsee Ginnyn sielua vahvistuakseen, koska päiväkirja on hirnyrkki. Hän imee elämää Ginnystä. Heidän välisensä suhde muistuttaa vampyyrin suhdetta uhriinsa tai loisen suhdetta isäntäeliöönsä. Samalla kun Ginny heikkenee, Valedro voimistuu. Hänen ääriviivansa alkavat tarkentua ja muisto muuttuu fyysisemmäksi (HP2, 233). Tämä on mahdollista, koska päiväkirja on hirnyrkki. Valedro mainitsee, että hän käytti ravintonaan Ginnyn pahimpia pelkoja ja synkimpiä salaisuuksia eli samoja, joita hirnyrkki tuo esille. Tässä on ensimmäinen viittaus hirnyrkkeihin, vaikka niiden olemassaolosta ei vielä tiedetäkään.

Muisto voi manipuloida. Päiväkirja vaikuttaa Ginnyn eri tavalla kuin esimerkiksi Harryn. Koska päiväkirjan muisto saa voimaa Ginnyn kirjoituksista, se manipuloi Ginnyn tekemään asioita, joita hän ei muuten tekisi, ja vie hänen muistinsa näistä tapahtumista. Valedron mieli saa Ginnyn mielen valtaansa, mikä mahdollistaa manipulaation. Ginnyn tila Valedron vallassa muistuttaa riivattua. Riivaus vertautuu esimerkiksi komennuskiroukseen, koska molemmissa uhrilta viedään vapaa tahto. Ginny muun muassa kuristaa Tylypahkan kukot, koska kukon kieunta on basiliskille vaarallinen, ja kirjoittaa uhkauksia koulun seinille. Vaikka Ginny ei muista tapahtumia, hän alkaa kuitenkin epäillä olevansa niiden takana. Romaanissa *Harry Potter and the Deathly Hallows* tuodaan esille sellainen arvelu, että Ginny meni liian lähelle Tom Valedroa tunnetasolla ja oli siksi suojaton (HP7, 91). Tällöin tiedetään, että päiväkirja oli hirnyrkki. Se mahdollistaa sekä muiston ruumiillistumisen että Ginnyn riivaamisen. Päiväkirjan sisältämä sielunpalanen edesauttaa myös kommunikaatiota.

3. Mielen lukeminen ja tulkitseminen

Romaanimaailmassa mieltä pystyy lukemaan ja tulkitsemaan tavoilla, jotka ovat mahdottomia reaalimaailmassa. Tässä luvussa käsittelen erilaisia tapoja lukea ja tulkita mieltä. Toisen mielen lukeminen on laillista romaanimaailmassa, vaikka se onkin eettisesti kyseenalaista. Henkilön mieleen pystyy tunkeutumaan lukilitiksen avulla ja lukemaan sitä. Toisaalta okklumeus-taian avulla mieltään pystyy suojelemaan. Palmerin (2010, 47) mukaan mielen lukeminen voi olla joko vastavuoroista ja tahallista, tai se voi tapahtua vahingossa, jolloin toinen ei välttämättä edes tiedä, että hänen mieltään on luettu. Luvussa 3 käsittelemäni mielen lukeminen, kuten lukilitis, muistuttavat edellistä. Jälkimmäinen puolestaan liittyy Harryn ja Voldemortin väliseen telepaattiseen yhteyteen, jota käsittelen tarkemmin luvussa 5.2. Romaanimaailmassa myös muutamalla esineellä on kyky lukea henkilöiden mieltä, kuten Iseeviot-peilillä ja lajitteluhatulla. Peili heijastaa sydämen hartaimman toiveen, eli se liittyy sydämen ja tunteiden kautta ruumiin kokonaisuuteen. Hirnyrkit puolestaan heijastavat henkilön suurimpia pelkoja ja salaisuuksia. Vaikka myös hirnyrkit lukevat henkilöiden mieliä, käsittelen niitä tarkemmin luvussa 4.4, koska toisen mielen lukemisen lisäksi ne vaikuttavat mieleen ja mielialaan. Lajitteluhattu asetetaan päähän, mikä tulkitaan erityisesti aivojen lukemiseksi. Aivot puolestaan liitetään usein järkeen. Mieltä lukevat esineet ovat romaanimaailmassa harvinaisia, mutta mahdollisia. Reaalimaailmassa mielen lukeminen on inhimillinen kyky (Hari et al 2015, 20; Zunshine 2006, 7). Fantasiamaailmassa myös esineillä voi olla inhimillisiä piirteitä tai kykyjä.

Mieleen kuuluu paljon erilaisia toimintoja. Anneli Vilkkö-Riihelä (1999, 25) määrittelee mielen sisäiseksi kokemus- ja elämysmaailmaksi, johon kuuluvat niin sisäiset mielikuvat, ajatukset, tunteet kuin näihin liittyvät tulkinnatkin. Esimerkiksi lukilitiksen avulla romaanimaailmassa pystyy lukemaan toisen mieltä, mutta se ei näyttäyty selkeänä, jolloin siihen liittyy myös tulkintaa ja tulkinnan vaikeus. Ihmiset attribuoivat tai tulkitsevat toisten ajatuksia ja tunteita usein niin väärin, että Zunshinen (2012, 2) mukaan voitaisiinkin puhua mielen väärinymmärtämisestä (misreading) enemmän kuin lukemisesta (reading). Lukilitiksessa saa näkyä toisen mielestä, mutta niistä johtuvat tulkinnat saattavat vaihdella hyvinkin paljon henkilöstä riippuen. Itselle omat muistot näyttäytyvät aina selkeämpinä. Mielen teoria ei ole kaikilla ihmisillä samanlainen, vaan jokaisen omat kokemukset vaikuttavat siihen, ja siksi eri ihmiset voivat tehdä samasta tilanteesta hyvinkin erilaisia

johtopäätöksiä (Zunshine 2006, 14). Lukilitiksen lisäksi mielen lukemisen tulkinta liittyy lajitteluhattuun, koska hatun ja lajiteltavan tulkinnat lajiteltavan ominaisuuksista voivat erota toisistaan. Iseeviot-peiliin ei liity tulkintaa. Okklumeus puolestaan voi muuttaa tulkintaa, jos henkilö piilottaa mielestään jonkin asian.

Harry Potter -romaneissa henkilöhahmoilla ei ole normaalitilanteissa suoraa pääsyä toisen mieleen, joten he käyttävät mielen teoriaa samalla tavalla kuin todellisuudessaakin käytetään. Myös kertomusmaailman henkilöhahmot konstruoivat toisten henkilöiden mieliä (esim. Mäkelä 2011, 226; 269). Esimerkiksi Remus Lupin ”lukee” Harryn ajatukset, kun hän vastaa kysymykseen, jota Harry on vain miettinyt mielessään (HP5, 50). Romaanimaaailmassakin on mahdollista, että henkilöt tekevät virheitä yrittäessään lukea ja tulkita toistensa mielenliikkeitä. Harry tulkitsee Kalkarosta väärin. Hän yrittää antaa vihjeen Kalkarokselle siitä, että Voldemort olisi vanginnut Sirius Mustan²⁹. Kalkaros ei voi paljastaa ymmärtäneensä vihjettä, ja Harry luulee, ettei ole tullut ymmärretyksi ja toimii sen mukaisesti (HP5, 656). Käyttäytymisen perusteella tehdyt johtopäätökset saattavatkin olla usein vääriä (Zunshine 2006, 6). Mielen teoria ohjaa usein tulkitsemaan ne oikein tilanteesta riippuen, mutta mielen teorian avulla saattaa tehdä myös vääriä oletuksia.

3.1 Lajitteluhattu

Lajitteluhatun avulla Tylypahkan koulun uudet oppilaat lajitellaan neljään eri tupaan³⁰. Ensiluokkalaiset laittavat hatun päähänsä, ja hattu lukee ja tulkitsee heidän mieltään ja vahvuuksiaan. Mieltä lukevan välineen laittaminen päähän rinnastaa mielen ja aivot suoraan toisiinsa. Aivoihin puolestaan liitetään vahvasti niin järki kuin ajattelukin. Mieli ei kuitenkaan sijaitse aivoissa, eikä sitä voi paikantaa yhteen paikkaan, vaikka aivot ovatkin merkittävä tekijä ihmisen mielen syntymiselle (Hari et al 2015, 8; 12). Aikaisemmin mieli on saatettu liittää vain aivoihin, ja aivot puolestaan nähty erillisenä ruumiista (Damasio 1999, 40). Nykyään kuitenkin ymmärretään niiden välinen yhteys. Mieli ei ole erillinen ruumiista, vaan osa sitä (Turner 1991, 30). Mark Turnerin (mts. 35) mukaan ihmisen persoona kuitenkin sijaitsee vain aivoissa, ei muualla ruumiissa. Tämän ajattelun pohjalta lajitteluhatun, eli

²⁹ engl. Sirius Black

³⁰ Tuvat ovat nimeltään Gryffindor (engl.)/Rohkelikko (suom.), Slytherin/Luihuinen, Ravenclaw/Korpinkynsi ja Hufflepuff/Puuskupuh.

mieltä lukevan esineen, asettaminen päähän on ymmärrettävää. Hattu lukee henkilön vahvuuksia, ja ne kertovat hänen persoonallisuudestaan eli siitä, mikä hänestä tekee juuri hänet.

Lajittelutapahtumassa käydään läpi tupien ominaispiirteitä ja hattu lajittelee oppilaat niiden mukaisesti. Ennen lajittelua hattu laulaa joka vuosi erilaisen laulun. Esimerkiksi Harryn neljäntenä opiskeluvuonna hattu lopettaa laulunsa: *"I'll have a look inside your mind And tell where you belong"* (HP4, 197). Laulu sisältää usein eri tupien esittelyä ja käy läpi ominaisuuksia, joita niissä arvostetaan (esim. HP1, 88). Harry huomioi, että välillä hattu tekee päätöksen saman tien, mutta toisinaan päätöksen tekemiseen menee pidempi aika. Lajitteluhattu ei kerro pohdintojaan varsinaisesti ääneen, vaan vain lajiteltavana oleva oppilas kuulee ne, kuten Harry lajittelusta käy ilmi.

'Hmm', said a small voice in his ear. 'Difficult. Very difficult. Plenty of courage, I see. Not a bad mind, either. There's talent, oh my goodness, yes – and a nice thirst to prove yourself, now that's interesting... So where shall I put you?'

Harry gripped the edges of the stool and thought, 'Not Slytherin, not Slytherin.'

'Not Slytherin, eh?' said the small voice. 'Are you sure? You could be great, you know, it's all here in your head, and Slytherin will help you on the way to greatness, no doubt about that – no? Well, if you're sure – better be GRYFFINDOR!' (HP1, 90–91)

Lajitteluhattu kuuntelee siis myös oppilaan omaa mielipidettä. Sen kanssa pystyy keskustelemaan kuten ihmisen kanssa. Lajitteluhattu huomioi, että Harry on mieleltään vahva ('not a bad mind'), mikä viittaa tulevaan ja Harryn kykyyn vastustaa Voldemortin mielen vaikutusta. Myös lajitteluhatulla on oma mieli, joka on ihmisenkaltainen. Lajitteluhatulla on oma käsityksensä lajiteltavan vahvuuksista, ja lajiteltavalla puolestaan on oma käsityksensä. Harry tulkitsee itseään eri tavalla kuin hattu.

Lajitteluhatun valinnanvaikeus jää mietityttämään Harrya. Hän ei kerro edes ystävilleen lajitteluhatun pohdinnoista. Toisena opiskeluvuonna Harry näkee lajitteluhatun Dumbledoren kansliassa ja kysyy siltä uudestaan lajittelustaan. Hattu on edelleen sitä mieltä, että Harry olisi sopinut myös Luihuisen tupaan (HP2, 154–155). Salaisuuksien kammiossa ollessaan Harry saa avukseen feenikslintu Fawkesin, joka tuo Harrylle lajitteluhatun. Harry laittaa lajitteluhatun vielä kerran päähänsä ja pyytää apua. Hatusta tipahtaa Godric Rohkelikon miekka Harryn päähän (HP2, 235). Tämä on Harryn lopullinen lajittelu, koska tämän jälkeen lajitteluhatun valinnanvaikeus ei enää mietitytä Harrya itseäänkään. Kuten romaanissa *Harry Potter and the Deathly Hallows* käy ilmi, Rohkelikon miekka voi ilmestyä

sen arvoiselle rohkelikolle (HP7, 109). Romaanin *Harry Potter and the Chamber of Secrets* lopussa Harry keskustelee lajitteluasiasta Dumbledoren kanssa. Dumbledore korostaa, että sillä on merkitystä, että Harry halusi muualle kuin Luihuseen. Tämä erottaa Harryn Voldemortista: ”It is our choices, Harry, that show what we truly are, far more than our abilities” (HP2, 245). Tässä korostetaan, että itse pystyy vaikuttamaan omilla valinnoillaan siihen, minkälaiseksi ihmiseksi kasvaa.

Romaanissa *Harry Potter and the Goblet of Fire* Ron huomauttaa, että on varmaan tylsää olla hattu, ja hatulla on koko vuosi aikaa miettiä seuraavan vuoden laulua (HP4, 197). Tässä Ron yrittää lukea hatun mieltä ja tekee oletuksia sen pohjalta mitä tietää, eli Ron hyödyntää mielen teoriaa esineeseen. Hahmotamme maailmaa mielen lukemisen avulla (Hari et al 2015, 20). On siis perusteltavissa, että Ron käyttää mielen teoriaa esineeseen, koska romaanimaailmassa esineillä voi olla mieli, vaikka se onkin melko harvinaista. Ja tästä syystä mielen teorian käyttäminen esineeseen on mahdollista.

3.2 Iseeviot-peili

Iseeviot-peili näyttää katsojalleen hänen sydämensä hartaimman toiveen, minkä takia kaikki näkevät peilistä eri asioita. Peilin merkitys tulee esille myös sen nimessä sekä suomen- että englanninkielisessä versiossa nimestä.³¹ Leslie Lockett (2011, 47) mainitsee nykykäsitteksen, jonka mukaan rationaaliset ajatukset voisi sijoittaa aivoihin ja tunteet sydämeen, toisin kuin Lockettin tutkimalla 700-1050-luvuilla, jolloin kaikki mentaalinen toiminta sijoitettiin usein sydämeen. Peili liittyy niin sydämeen, toiveisiin kuin haluunkin. Haluamisen kautta se liittyy myös mieleen. Mieleen kuuluu monia erilaisia toimintoja, joista haluaminen on yksi (Hari et al 2015, 18). Dumbledore selittää peilin tarkoitusta ja kykyä Harrylle.

‘The happiest man on earth would be able to use the Mirror of Erised like a normal mirror, that is, he would look into it and see himself exactly as he is. Does that help?’

Harry thought. Then he said slowly, ‘It shows us what we want...whatever we want...’

‘Yes and no,’ said Dumbledore quietly. ‘It shows us nothing more or less than the deepest, most desperate desire of our hearts. You, who have never known your family, see them standing around you. Ronald Weasley, who has always been overshadowed by his brothers, sees himself standing alone, the best of all of them (HP1, 156–157).

³¹ Peilin nimi on väärinpäin kirjoitettu sana suomeksi ISEEVOT=TOIVEESI ja englanniksi ERISED=DESIRE, alkuperäinen nimi viittaa myös haluun.

Iseeviot-peili ei lue mieltä samalla tavalla kuin lajitteluhattu, vaan se tuo näkyville katsojan hartaimman toiveen. Peilillä ei myöskään ole omaa mieltä niin kuin hatulla. Iseeviot-peilissä Harry näkee ensimmäistä kertaa vanhempansa ja muita sukulaisiaan. Vaikka he eivät voi kommunikoida Harryn kanssa, hän saa peilikuvasta kuitenkin lohtua. Epäselväksi jää, miten Harry pystyy kuvittelemaan nämä ihmiset juuri sellaiseksi kuin he ovat olleet. Voivatko hahmot olla varhaisia ja tiedostamattomaan painuneita muistoja Harryn ensimmäiseltä elinvuodelta? Vai rekonstruoiko Harry vanhempiansa ulkonäön sen mukaan, mitä on näistä kuullut? Tosin Harry ei ole vielä tässä vaiheessa romaanisarjaa kuullut keneltäkään kovin paljon vanhemmistaan. Damasion (2012, 72) mukaan mieli ei ole välttämättä tietoinen kaikista syntyvistä kuvista. Mieleen liittyy paljon ei-tietoista, ja juuri tätä peili usein kertomuksessa heijastaa.

Peilin ominaispiirteenä on heijastaa. Tämän peilin kohdalla se näkyy myös nimessä. Sanan väärinpäin oleminen viittaa peilin ominaisuuteen heijastaa. Toisaalta peili näyttää totuuden, toisaalta taas ei, vaan vain heijastuman. Liisa Steinby (2009, 252) esittää tiedostamisen mekaanisena heijastusprosessina, joka näyttää kohteensa sellaisenaan, eikä mitään ole lisätty tai jätetty pois. Tämä peili näyttää vielä enemmän, koska se näyttää sydämen hartaimman toiveen. Siihen katsovan henkilön ei tarvitse yrittää tulkita näkemäänsä, koska se heijastaa syvimmän halun itselle selkeästi nähtäväksi. Iseeviot-peilissä näkyvän kuvan sisältö on siis lähtöisin katsojasta itsestään. Peili poistaa tarpeen tulkitsevaan subjektiin ja laittaa mekaanisen laitteen sen tilalle (mas. 252). Peili saatetaan nähdä kertomuksessa syvempänä kuvana itsestä. Mäkelä (2011, 29) tosin mainitsee, että kertomuksessa peili saattaa merkitä objektiivisuuden harhaa eikä itsensä löytämistä. Peili liittyy siis itserefektiivisyyden käsitteeseen, Iseeviot-peili tosin tuo esille ne puolet itsestä, mitä ei edes tiedosta. Sen avulla voi oppia jotain uutta itsestään. Turunen (1989, 188) vertaa mieltä ja peiliä toisiinsa: hänen mukaansa mieli on peili, josta näemme sen, mitä koemme. Saarenheimo (2012, 58) puolestaan tuo esille Caseyn ajatuksen siitä, että muisti nähtäisiin passiivisena peilinä, joka heijastaa tapahtumia elämästä.

Peilin lisäksi romaanisarjassa on tarvehuone³², joka muistuttaa toiminnaltaan Iseeviot-peiliä. Tylypahkassa on huone, joka ilmestyy vain silloin, kun henkilö tarvitsee ehdottomasti jotain. Huoneen sisältö on tarpeen mukaan aina erilainen eri henkilöille ja eri kerroilla.

³² engl. Room of Requirement

Tahtominen kuuluu mielen toimintoihin aivan niin kuin haluaminenkin (Hari et al 2015, 18). Kotitonttu Dobby selittää Harrylle tarvehuonetta romaanissa *Harry Potter and the Order of the Phoenix*.

[I]t is a room that a person can only enter [...] when they have real need of it. Sometimes it is there, and sometimes it is not, but when it appears, it is always equipped for the seeker's needs. [...] Mostly people stumbles across it when they needs it, sir, but often they never finds it again, for they do not know that it is always there waiting to be called into service, sir (HP5, 343).

Tarvehuone vertautuu mielikuvitukseen. Romaanissa *Harry Potter and the Deathly Hallows* Harry on mielensä sisällä paikassa, joka muistuttaa King's Crossia. Aluksi Harry epäilee olevansa jonkinlaisessa tarvehuoneessa, sillä paikka toteuttaa hänen toiveensa ilman varsinaista pyytämistä. Tarvehuone, samoin kuin mielikuvituskin, toteuttaa tarpeen.

3.3. Lukilitis

Lukilitis on taito tulkita toisen henkilön tunteita ja muistoja taian avulla. Sekä muistaminen että tunteminen ovat mielen toimintoja (Hari et al 2015, 18). Lukilitis on loitsu, ja siinä tarvitaan yleensä taikasauvaa välineenä. Romaanissa *Harry Potter and the Order of the Phoenix* Kalkaros opettaa Harrylle okklumeusta eli mielen suojelua ulkoiselta hyökkäykseltä. Hän käyttää tässä apunaan lukilitista, jonka avulla hän yrittää tunkeutua Harryn mieleen, jotta tämä oppisi suojaamaan sen. Lukilitis ja okklumeus liittyvät läheisesti toisiinsa, ja käsittelen lukilitista myös okklumeuksen yhteydessä. Kalkaros selittää lukilitista Harrylle, ja Harry olettaa sen olevan mielen lukemista. Kalkaros kuitenkin korostaa, että mieli on monimutkainen kokonaisuus, jota ei voi lukea kuin kirjaa.

'It is the ability to extract feelings and memories from another person's mind-'
'He can read minds?' said Harry quickly, his worst fears confirmed.
'You have no subtlety, Potter' said Snape, his dark eyes glittering. 'You do not understand fine distinctions. [...] Only Muggles talk of "mind reading". The mind is not a book, to be opened at will and examined at leisure. Thoughts are not etched on the inside of skull, to be perused by any invader. The mind is a complex and many-layered thing, Potter (HP5, 468–469).

Harryn mielestä lukilitis kuitenkin kuulostaa mielen lukemiselta. Hän huolestuu, että Voldemort pystyy lukemaan heidän mielensä juuri silläkin hetkellä. Kalkaros selittää, että lukilitis onnistuu vain lähietäisyydeltä, ja se vaatii yleensä katsekontaktia onnistuakseen.

Lisäksi Tylypahka on suojattu taian avulla, jotta kaikki siellä olevat henkilöt ovat suojattuja ulkoisilta hyökkäyksiltä sekä fyysisesti että mielen osalta. Kalkaros korostaa mielen monikerroksisuutta ja mainitsee, ettei ajatuksia esimerkiksi ole kaiverrettu pääkallon pintaan. Mieli ei sijaitse päässä tai aivoissa.

Lukilitis vaatii tulkintaa. Taitava lukilitiksen osaaja pystyy kaivautumaan toisen mieleen ja tekemään johtopäätöksiä hänen tunteidensa ja muistojensa avulla: ”[T]hose who have mastered Legilimency are able, under certain conditions, to delve into the minds of their victims and to interpret their findings correctly” (HP5, 469). Tunteiden merkitys korostuu lukilitiksessa. Mieleen tunkeutuja ymmärtää toisen mielen sisällöstä yleensä vain osan. Mielen lukemiseen liittyy aina kommunikaation epäonnistumisen tai väärän tulkinnan mahdollisuus, sillä mielen lukeminen ei ole tarkkaa (Zunshine 2012, 8). Lukilitiksen avulla nähty muisto ei ole yhtä selkeä kuin esimerkiksi ajatuseulassa nähty muisto. Tosin esimerkiksi romaanissa *Harry Potter and the Half-Blood Prince* Harry ja Dumbledore katsovat ajatuseulasta muistoja, jotka Dumbledore on hankkinut lukilitiksen avulla ja jotka ovat yhtä selkeitä kuin muutkin ajatuseulassa nähdyt muistot. Selkeyttääkö ajatuseula kaikkia muistoja? Ajatuseulan avulla nähtävät muistot on tarkoituksella säilötty ja tilapäisesti mielestä poistettu, jotta niitä voi tarkastella. Niihin on myös saatu etäisyyttä. Lukilitiksessa puolestaan nähdään mielessä sillä hetkellä olevia muistoja, jolloin muistot voivat sekoittua toisiinsa. Lisäksi ajatus saattaa vaihtua nopeastikin.

Lukilitiksen avulla toisen mieleen tunkeutuja näkee lyhyitä pätkiä tämän muistoista ja tunteista. Niiden avulla hän pystyy tekemään johtopäätöksiä, jotka voivat tosin olla virheellisiä. Lukilitis muistuttaa mielen teorian käyttämistä, sillä molemmissa pääsee vain osaan toisen mielen sisällöstä, ja sen pohjalta joutuu tekemään oletuksia kokonaisuudesta. Mielen teoria on Zunshinen (2012, 5) mukaan nopeaa, sekaista, vaistonvaraista, ei kovin tietoista ja ei-verbaalista. Lukilitiksessa saa välähdyksenomaisia kuvia toisen mielestä. Lukilitis muistuttaa myös lukuprosessia. Molemmissa joutuu kokoamaan osista kokonaisuuden, koska kaikkia yksityiskohtia ei kerrota kerrallaan. Lukilitiksen avulla nähdyt muistot siis poikkeavat esimerkiksi ajatuseulassa tai päiväkirjassa nähdystä muistoista.

Mieleen hyökkääjä ja hyökkäyksen kohde näkevät samat muistot. Hyökkäyshetkellä kohde ei pysty ajattelemaan muuta, koska hyökkäys valtaa ja lamaa mielen. Kohde näkee muistot selkeämmin kuin hyökkääjä, koska ne ovat hänelle tuttuja. Jokainen ymmärtää itse

omaa mieltään paremmin kuin toinen ja ymmärtää eri muistoja suhteessa toisiinsa. Omiin muistoihin uppoaminen muistuttaa elokuvamaisuutensa takia muita muistia kuvailevia keinoja, kuten ajatuseulaa tai Valedron päiväkirjassa olevia muistoja. Lukilitiksen kautta nähtyihin muistoihin viitataan sanoilla ”flickering film” (HP5, 472). Muistosta tulee elävä, ja se tulee näkyviin katsojan silmien eteen, aivan kuin se tapahtuisi juuri sillä hetkellä. Lukilitiksella esiin kaivetut muistot poikkeavat kuitenkin muista muistoja kuvailevista keinoista siten, että ne ovat lyhyitä, lähes välähdyksenomaisia, näytteitä muistoista. Damasion (2012, 173) mukaan ihminen on jatkuvassa aistiärsykevirrassa, joten kaikkia kuvia ei ole mahdollista huomioida. Osa muistoista saattaa siksi varastoitua pelkkinä kuvina tai lyhyinä näytteinä muistoista. Damasion (mts. 173) mukaan aivot järjestelevät saamaansa aineistoa samaan tapaan kuin elokuvan leikkaaja ja tekevät valintoja. Henkilö itse ymmärtää palasista koostuvan kokonaisuuden paremmin. Tosin kuten Palmer (2010, 44) tuo esille, ei voida sanoa, että oma mieli ei ole koskaan selkeä toisille, eikä voida sanoa, että se on aina selkeä itselle. Joskus olemme väärässä omasta mentaalisesta elämästämme ja joskus puolestaan oikeassa muiden mentaalisesta elämästä (Palmer 2004, 147).

Omista muistoistaan voi oppia uutta tai nähdä ne uudella tavalla, kun näkee ne lukilitiksen yhteydessä. Kalkaroksen hyökkäysten yhteydessä Harryn on vaikea eritellä irrallisia muistojaan toisistaan. Hän näkee satunnaisia muistoja sekä lähimenneisyydestä että kaukaa. Hyökkäykset Harryn mieleen nostavat hänen muististaan esimerkiksi varhaisia lapsuusmuistoja, joiden olemassaolosta hän ei itsekään tiennyt (HP5, 520). Damasion (1999, 318) mukaan mentaaliset kuvat voivat olla tietoisia tai tiedostamattomia. Unohdettuja asioita pystyy kuitenkin palauttamaan mieleen. Romaanissa *Harry Potter and the Order of the Phoenix* Harry on nähnyt unta käytävästä jo pitkään, mutta vasta sitten kun Kalkaros tunkeutuu hänen mieleensä lukilitiksen avulla, Harry ymmärtää unensa uudella tavalla. Hän näkee oman muistonsa ja muistaa olleensa käytävällä myös oikeasti, ei vain unessa (HP5, 474).

Läheskään kaikki velhot eivät osaa lukilitista. Kalkaros mainitsee, että Voldemort on maailman kaikkien aikojen paras lukilitiksen osaaja (HP6, 31). Muita taitavia lukilitiksen osaajia ovat esimerkiksi Dumbledore ja Kalkaros. He käyttävät taikaa erilaisiin tarkoituksiin. Mielen lukeminen liittyy valtaan. Kuten Palmer (2010, 173) mainitsee, avoimet ja suljetut mielet liittyvät vallan käsitteeseen. Pääsemällä toisen mieleen saa aivan uudenlaista valtaa suhteessa häneen. Voldemort käyttää lukilitista muun muassa saadakseen itseään

hyödyttävää tietoa toisen henkilön mielestä tai saadakseen selville, valehtelee toinen hänelle. Voldemort esimerkiksi varmistaa Harryn mielestä puhuuko tämä totta, kun Harry on tuhonnut ennustuksen: ”No, Bella, he is not lying...I see the truth looking at me from within his worthless mind...” (HP5, 716). Dumbledore käyttää lukilitista esimerkiksi kaivaakseen Morfinin ja kotitonttu Hokeyn mielistä oikeat muistot, joiden päälle Voldemort on istuttanut valheelliset muistot (HP6, 344). Oikean muiston esiin saaminen ei ole helppoa, vaan se vaatii paljon lukilitista. Esimerkiksi Dumbledore on melkoisen vaatimaton taitonsa suhteen. Hän sanoo olevansa *riittävän taitava* lukilitiksessa, että pystyy *suostuttelemaan* kotitonttu Oljon³³ kertomaan totuuden (HP5, 733). Vaikka lukilitis on laillista romaanimaailmassa, sen käyttö on eettisesti kiistanalaista. Damasion (2012, 133) mukaan älykäs havainnoija voisi ymmärtää toisen mieltä, jos se olisi mahdollista. Lukilitiksen osaajat ovat kaikki erittäin taitavia velhoja. Lukija ei saa tietoa, kuinka tarkasti he osaavat tulkita lukilitiksen avulla saamaansa tietoa, koska romaanisarja on fokalisoitu Harryn näkökulmasta, ja hän ei osaa lukilitista. Poikkeuksena tosin kun Voldemort käyttää lukilitista Gregorovitsiin, ja Harry on silloin Voldemortin mielessä. Harry kokee lukilitiksen Voldemortin mielen kautta, vaikkei osaakaan sitä itse. Käsittelen tätä tarkemmin luvussa 5.4.

Voldemortilla on autismiin viittaavia piirteitä (käsittelen tätä tarkemmin luvussa 5.4), ja siihen liittyen hänellä on melko huonosti toimiva mielen teoria. Zunshine (2011, 179) mainitsee, että fiktiossa kaikilla ei yleensä ole samanlainen tai yhtä hyvä kyky lukea muiden mieliä, tosin usein esimerkiksi antagonisteilla saattaa olla syvä ymmärrys toisten mielistä. Toisinkin voi olla. Voldemort pystyy paikkaamaan huonosti toimivaa mielen teoriaansa ainakin osittain sillä, että hän pystyy fyysisesti tunkeutumaan muiden mieliin lukilitiksen avulla. Muut voivat kuitenkin okklumeuksen osatessaan sulkea mielestään sen, mitä eivät halua Voldemortin tietävän, jolloin Voldemortilla ei ole täyttä pääsyä toisten mieliin. Voldemort uskoo virheellisesti, että hänen taitonsa on niin vahva, etteivät muut pysty salaamaan häneltä mitään. Kuten Zunshine (2012, 18) mainitsee, ihmiset usein uskovat tietävänsä, mitä toiset ajattelevat tai tuntevat, vaikka eivät varmasti voikaan tietää. Voldemort uskoo vahvasti omaan kykyynsä.

Mieltään voi yrittää avata myös tarkoituksellisesti. Harry yrittää saada Kalkaroksen lukemaan mielensä, kun hän on nähnyt unen siitä, että Voldemort on vanginnut Siriuksen ja

³³ engl. Kreacher

kiduttaa tätä taikaministeriössä³⁴ salaperäisyyksien osastolla³⁵. Harry keskittyy ajattelemaan untaan: ”concentrating hard on what he had seen in his dream, willing Snape to read it in his mind, to understand...” (HP5, 656). Kalkaros ei kuitenkaan lue Harryn mieltä, ja Harry joutuu antamaan sanallisen vihjeen. Mielen avaaminen ei siis tuota tulosta.

3.4 Okklumeus

Okklumeus on oman mielensä suojelemista taikakeinolla. Yleensä sillä suojaudutaan lukilitista vastaan. Kuten lukilitiksen, myös okklumeuksen pystyy oppimaan. Okklumeuksella voi suojata mielensä ulkoisilta hyökkäyksiltä ja piilottaa joitain muistoja, mutta sen avulla ei pysty varsinaisesti valehtelemaan. Kaikkea mielen sisältöä ei pysty piilottamaan yhtäaikaaisesti. Kun jokin osa-alue on tietoisien tarkastelun kohteena, jokin muu asia saattaa olla piilossa (Damasio 1999, 28). Kun piilottaa okklumeuksen avulla jonkin muiston, täytyy yleensä piilottaa myös siihen liittyvä tunne, sillä muuten se voi paljastaa muistosta jotain. Lukilitiksen avulla voi etsiä haluamaansa tietoa toisen mielestä, mutta jos toinen osaa okklumeuksen, hän voi piilottaa kyseisen asian. Damasiokin (mts. 28) mainitsee, että mielen avulla voi joko löytää asioita tai piilottaa niitä. Harrylle opetetaan okklumeusta, jotta hän voisi suojautua Voldemortin yrityksiltä päästä tunkeutumaan hänen mieleensä ja manipuloimaan hänen ajatuksiaan.

Kalkaros opettaa Harrylle okklumeusta tunkeutumalla tämän mieleen lukilitiksen avulla. Hän tunkeutuu Harryn mieleen ja yrittää saada Harryn suojautumaan hyökkäykseltä. Harry ei ole valmistautunut, ja Kalkaros pääsee hänen muistoihinsa käsiksi helposti. Kalkaroksen tunkeutuessa Harryn mieleen hän näkee muistoja esimerkiksi lapsuudestaan. Viimeisenä Harryn mieleen tulee hänen ihastuksensa kohteen Cho Changin kohtaaminen, joka on tapahtunut juuri hetkeä aiemmin. Tämän muiston lähestyminen saa Harryn lopulta toimimaan. Hän yrittää vastustaa Kalkarosta näkemästä muistoa, mikä käy ilmi päänsisäisenä keskusteluna.

Snape had struck before Harry was ready, before he had even begun to summon any force of resistance. The office swam in front of his eyes and vanished; image after image was racing through his mind like a flickering film so vivid it blinded him to his surroundings. [...]

³⁴ engl. Ministry of Magic

³⁵ engl. Department of Mysteries

No, said a voice inside Harry's head, as the memory of Cho drew nearer, you're not watching that, you're not watching it, it's private – (HP5, 471–472)

Yrittäessään suojella mieltään ja muistojaan Harry taikoo tietämättään. Fyysinen hyökkäys tunkeutujaa vastaan ei kuitenkaan ole tavoitteena tässä tapauksessa. Okklumeuksissa kokematon Harry joutuu turvautumaan osaamaansa keinoon, koska hän päästää Kalkaroksen tunkeutumaan liian pitkälle mieleensä. Harry käyttää kilpiloitsua suojellakseen mieltään Kalkaroksen lukilitis-loitsua vastaan, jolloin Harry tunkeutuu vuorostaan Kalkaroksen mieleen (HP5, 521–522).

Kalkaros yrittää saada Harryn torjumaan hänen hyökkäyksensä mielen avulla, ei taikasauvan. Kalkaros tosin käyttää sanaa *brain*, ei *mind*.

'Repel me with your brain and you will not need to resort to your wand. [...] Clear your mind, Potter,' said Snape's cold voice. 'Let go of all emotion...' [...]

Harry tried to empty his mind, tried not to think, or remember, or feel... (HP5, 472–473)

Mielen tyhjentäminen onnistuu vain, jos Harry tyhjentää mielensä muistoilta ja etenkin tunteilta. Tässä ei mainita tarkemmin, miten se pitäisi tehdä. Okklumeus muistuttaa mielenhallintaa ja meditaatiota. Meditaation tarkoitus on mielen vapauttaminen ajatuksista ja tunteista (Norberg 2005, 32). Meditaatiosta puhutaankin usein mielen tyhjentämisenä. Kalkaros mainitsee, että lukilitiksen vastustamiseen tarvitaan samankaltaista taitoa kuin komennuskirouksen vastustamiseen (HP5, 471). Sekä komennuskirouksen että lukilitiksen vastustamiseen tarvitaan vahvaa mieltä, jotta ei anna mieleen hyökkääjän ottaa valtaa. Harryn vahvan mielen merkitys korostuu hänen yhteydessään Voldemortin kanssa.

Kalkaros korostaa, että vastustaja voi hyödyntää toisen muistoja ja tunteita, ja siksi on erittäin tärkeää pystyä suojaamaan nämä mieleen tunkeutujilta. Tunteiden kautta esimerkiksi saa valtaa toiseen, koska niiden avulla tietää, mikä on hänelle tärkeää tai mitä hän pelkää.

'You are not trying, you are making no effort. You are allowing me access to memories you fear, handing me weapons! [...] Fools who wear their hearts proudly on their sleeves, who cannot control their emotions, who wallow in sad memories and allow themselves to be provoked so easily – weak people, in other words – they stand no chance against his powers! He will penetrate your mind with absurd ease, Potter!' (HP5, 473)

Romaanimailmassa tunteiden merkitys korostuu. Kuten Kalkaros mainitsee, tunteiden kautta ihminen voi olla heikko ja joutua vahvemman alistamaksi. Toisaalta tunteilla, etenkin rakkaudella, on myös suojaava vaikutus. Vahvana mielenä pidetään sellaista, joka pystyy

vastustamaan toisen vaikutusta. Tunteiden hallitsemattomuus nähdään heikkona mielenä, koska silloin on alttiimpi muiden vaikutuksille. Harrylle opetetaan okklumeusta, koska Voldemort on havainnut Harryn mielessään käärmeunen aikana ja saattaa käyttää hyväkseen tätä yhteyttä. Kalkaros korostaa, että Harryn pitäisi oppia suojaamaan tunteensa erityisesti Voldemortilta. Tunteiden ja muistojen avulla Voldemort voisi yllyttää Harrya tekemään jotain, kuten myöhemmin käykin. Toisaalta tunteet suojelevat Harrya myöhemmässä vaiheessa. Harry suree kummisetänsä Siriuksen kuolemaa, ja suru estää Voldemortia tunkeutumasta Harryn mieleen. Myös silloin kun Harry suree Dobbyn kuolemaa, Voldemortin mieli yrittää tunkeutua hänen mieleensä. Surun avulla Harry saa kuitenkin pidettyä mielensä omanaan. Harryn mielestä suru on se, mikä ajaa Voldemortin näissä tilanteissa pois Harryn mielestä, Dumbledoren mielestä puolestaan rakkaus (esim. HP7, 387). Suru on osoitus rakkaudesta esimerkiksi Siriukseen ja Dumbledoreen.

Okklumeuksessa on tarkoitus suojata mieltä ulkoisilta hyökkäyksiltä, mutta sitä harjoitellessa mieli saattaa olla jopa tavallista avoimempi ja haavoittuvaisempi (HP5, 479). Mieli kuormittuu ja väsyä harjoitellessa. Harryn arpea pistelee entistä enemmän okklumeus-tuntien alettua, ja hän tuntee Voldemortin tunteita yhä useammin. Harrysta tuntuu, että hän on kuin antenni, joka on viritetty tunnistamaan Voldemortin mielialoja. Ron alkaakin epäillä Kalkaroksen motiiveja: ehkä Kalkaros ei yritäkään sulkea Harryn mieltä, vaan avata sitä lisää Voldemortille (HP5, 489).

Vain taitava okklumeuksen osaaja pystyy vastustamaan lukilitista ja piilottamaan mielestään juuri ne tiedot, joita toinen yrittää sieltä etsiä. Palmerin (2010, 107) mukaan osaa henkilöhahmoista voi olla vaikea lukea, koska he ovat tunteettomia tai heidän mielensä ovat läpäisemättömiä. Kalkaroksen mieli on okklumeuksen avulla läpäisemätön. Catherine Jack Deavel ja David Paul Deavel (2010, 58) korostavat, että Kalkaroksen muistoja ei saa otettua väkisin, vaan hän antaa ne vasta sitten kun haluaa. Kalkaros onnistuu piilottamaan tietoa Voldemortilta, vaikkeivat muut velhot (esimerkiksi Bellatrix) uskokaan, että se voisi olla mahdollista. Voldemortia on puolestaan vaikea lukea ulkoisesti, koska hän osaa peittää tunteensa.

Vaikka Harrylla on vaikeuksia okklumeuksen oppimisessa, hän oppii sen lopulta: "His scar burned, but he was master of the pain; he felt it, yet was apart from it. He had learned control at least, learned to shut his mind to Voldemort" (HP7, 387). Harry käyttää rakkautta

oman mielensä suojana. Hän ei tyhjennä mieltään kaikesta, vaan rakkaus pitää Voldemortin poissa. Sen avulla Harry pystyy pitämään oman mielensä selkeänä, eivätkä Voldemortin tunteet ja muistot sekoitu hänen omaan mieleensä. Välillä Harry kuitenkin lopettaa hetkeksi okklumeuksen, jotta hän näkisi Voldemortin mieleen, kun yrittää selvittää, missä Voldemort on tai mitä hän etsii: ”Harry closed his eyes, and as his scar throbbed he chose to sink again into Voldemort’s mind...” (HP7, 475). Harry siis avaa tietoisesti mieltään telepaattiselle yhteydelle ja Voldemortin mielelle.

Mielen sulkeminen vaatii Harrylta suurta ponnistusta hänen ja Voldemortin välisen yhteyden takia. Hän sulkee mielensä, vaikka tuntee yhteyden vetovoiman: ”[T]he lightning scar on Harry’s forehead prickled, but he ignored it, refusing to acknowledge its pain or its invitation” (HP7, 394). Yhteyden voimistuessa Harry joutuu todella keskittymään, että pääsee pois Voldemortin mielestä: ”With an enormous effort, he pulled out of Voldemort’s mind again, back to where he stood” (HP7, 466). Voldemortin mieli vetää Harrya puoleensa: ”Harry’s eyes flew open as he wrenched himself back to the present” (HP7, 445). Välillä näyt Voldemortin mielestä ovat pitkiä, välillä puolestaan vain lyhyitä välähdyksiä. Vaikka Harry oppii okklumeuksen, hän ei aina pysty suojautumaan yllättäviltä hyökkäyksiltä etukäteen. Harry kuitenkin osaa sulkea ne pois mielestään sitten kun ne tulevat. Vaikka yhteys on katkennut romaanissa *Harry Potter and the Deathly Hallows*, se aukeaa aina välillä, kun Voldemort menettää itsehillintänsä (HP7, 144). Yhteys aukeaa siis silloin, kun tunteet saavat vallan. Myös Voldemort käyttää okklumeusta Harrya vastaan. Voldemort ymmärtää, että yhteys paljastaa hänen ajatuksiaan Harrylle, joten hän käyttää okklumeusta Harrya vastaan (HP6, 61).

4. Mieleen vaikuttaminen

Harry Potter -romaneissa mieleen voidaan vaikuttaa sekä hyvän- että pahantahtoisesti. Mieltä voidaan manipuloida, tai henkilö voi hullaantua ja huumautua jostain asiasta. Mieleen vaikuttavat sekä erilaiset loitsut (muistiloitsut ja kiroukset) että asioiden läheisyys (ankeuttajat ja hirnyrkit). Käsittelen näitä kaikkia tässä luvussa. Romaanimailmassa mieleen pystytään vaikuttamaan keinoin, jotka eivät ole mahdollisia reaali maailmassa. Kuten Alber (2009, 94) korostaa, erikoisimmatkin esimerkit kertovat kuitenkin jotain sekä ihmisistä että

reaalimaailmasta. Mieleen voidaan vaikuttaa lyhytkestoisesti tai pysyvästi. Esimerkiksi hirnyrkin vaikutus vähenee, kun se ei ole välittömässä läheisyydessä. Toisaalta taas Gilderoy Lockhart saa pysyviä vaurioita muistiloitsusta, eikä hän enää muista menneisyyttä kokonaisuudessaan tai ole täysin samanlainen persoonaltaan kuin ennen vahinkoa. Todellisuudessaakaan mieli ei pysy samanlaisena, vaan se muuttuu koko ajan (Zunshine 2006, 75).

Teoksessa *Ihmisen mieli* mieli määritellään ryppääksi toimintoja (Hari et al 2015, 8). Siihen kuuluvat esimerkiksi kokeminen, ajattelu, tunteminen, havaitseminen, tietäminen, muistaminen, haluaminen, kuvitteleminen, tiedostaminen, päätöksenteko ja tavoitteellinen toiminta (mts. 18). *Harry Potter* -romaaneissa kaikkiin näihin pystytään vaikuttamaan. Esimerkiksi muistiloitsulla pystytään vaikuttamaan muistamiseen, mikä vaikuttaa kokemiseen, tietämiseen ja tuntemiseen. Kirouksilla puolestaan vaikutetaan esimerkiksi ajatteluun, kokemiseen, tiedostamiseen, päätöksentekoon ja toimintaan. Järki voidaan viedä esimerkiksi kiduttamalla tai viemällä kaikki iloiset ajatukset. Ankeuttajat vaikuttavat ensisijaisesti tunteisiin viemällä kaikki positiiviset tunteet, mikä puolestaan vaikuttaa muihin mielentoimintoihin. Hirnyrkki tuo esille pelkoja, jolloin se vaikuttaa esimerkiksi ajatteluun, havaitsemiseen, kokemiseen, tuntemiseen, haluamiseen, kuvittelemiseen, päätöksentekoon ja toimintaan.

Romaanimaailmassa mieleen voidaan vaikuttaa niin laillisin kuin laittominkin keinoin. Laittomia kirouksia ovat vain anteeksiantamattomat kiroukset³⁶, mutta monet muutkin ovat eettisesti ja moraalisesti arveluttavia. Esimerkiksi muistiloitsulla toiselta voidaan viedä muistot, joiden sanotaan tekevän henkilöstä oman persoonansa. Romaanimaailmassa ei siis ole laitonta varastaa toisen persoonallisuus. Kind (2010) nostaa esille esimerkkejä, joilla romaanimaailmassa voidaan varastaa toisen identiteetti. Muistiloitsun lisäksi esimerkiksi monijuomaliemen käyttö on kyseenalaista, koska siinä tekeydytään toiseksi henkilöksi (mas. 207). Benjamin J. Bruxvoort Lipscomb ja W. Christopher Stewart (2004, 85) mainitsevat, että esimerkiksi lukilitis ja muistiloitsut ovat niin sanotusti harmaalla alueella, eli vaikka

³⁶ engl. Unforgivable Curses, joita ovat komennus- ja kidutuskiroukset sekä tappokirous Avada kedavra. Näiden käytöstä joutuu velhovankila Azkabaniin.

niiden käyttö on moraalisesti ongelmallista, se on kuitenkin laillista. Sekä muistiloitsua että lukilitista käyttävät niin kunnolliset kuin pahatkin velhot.³⁷

Harry Potter -romaaneissa velhot ja noidat käyttävät erilaisia loitsuja, joilla voi vaikuttaa mieleen ja sen toimintoihin. Niillä voi olla hyvin erilaisia käyttötarkoituksia. Mieleen vaikuttavia loitsuja saatetaan käyttää esimerkiksi omiin itsekkäisiin tarkoituksiin, yleiseen hyötyyn tai muiden suojelemiseen. Mieleen vaikuttavien taikojen lisäksi myös mieli vaikuttaa taikomiseen. Tässä korostuu Palmerin (2010, 51) ajatus siitä, että mieli vaikuttaa ruumiin toimintaan. Jos mieli ei ole tarpeeksi määrätietoinen, esimerkiksi ilmiintymisessä³⁸ voi tapahtua halkeentuminen eli raajojen irtoaminen (HP6, 361). Romaanissa *Harry Potter and the Order of the Phoenix* Harry ei osaa langettaa kidutuskirousta, jolloin sillä ei ole haluttua vaikutusta. Kuten Bellatrix sanoo, anteeksiantamattomia kirouksia pitää tarkoittaa, että ne onnistuvat (HP5, 715). Eli mielen määrätietoisuus korostuu tässäkin. Koska Harryn mieli ei ole kirouksessa, vaan se on Siriuksessa, Harry ei onnistu kiroamaan Bellatrixia (Lipscomb & Stewart 2004, 85). Lisäksi taiat voivat kääntyä taikojaa vastaan, jos mieli on kärsinyt tai vahingoittunut. Esimerkiksi romaanissa *Harry Potter and the Deathly Hallows* mainitaan, että Dumbledoren sisko Ariana ei osannut hillitä taikaansa sen jälkeen kun jästipojat olivat hyökänneet hänen kimppuunsa, vaan taiat räjähtelivät hänestä ulos (HP7, 455). Taiat rinnastuvat tässä tunnereaktioihin. Seuraavaksi tarkastelen mieleen vaikuttamista yksityiskohtaisemmin. Jaan mieleen liittyvät loitsut kahteen osaan eli muistiloitsuihin ja kirouksiin. Mieleen vaikuttavia kirouksia ovat esimerkiksi komennus- ja kidutuskiroukset. Loitsujen jälkeen tarkastelen lähemmin sekä ankeuttajien että hirnyrkkien vaikutusta mieleen.

³⁷ Lipscomb ja Stewart (2004, 84) mainitsevat, että kunnolliset velhot eivät voisi langettaa kirouksia. Lipscombin ja Stewartin artikkeli on julkaistu romaanisarjan ollessa kesken, ja tilanne muuttuu loppua kohden, jolloin myös kunnolliset velhot joutuvat käyttämään kaikkia mahdollisia keinoja puolustautuakseen. Esimerkiksi kirousten langettaminen on siis joissain tapauksissa, kuten itsepuolustuksessa, hyväksyttävää.

³⁸ engl. Apparition, romaanimailman teleportaatiota muistuttava matkustuskeino paikasta toiseen.

4.1 Muistiloitsut

Muistiloitsuilla vaikutetaan ihmisen mieleen taikakeinoin. Yleensä muistiloitsuilla tyhjennetään henkilön muisti kokonaan tai osittain, kuten eräs taikaministeriön velho tekee jästille³⁹ huispauksen⁴⁰ maailmanmestaruuskisojen yhteydessä: ”‘*Obliviate!*’ he said sharply, pointing his wand at Mr Roberts. Instantly, Mr Roberts’s eyes slid out of focus, his brows unknitted and a look of dreamy unconcern fell over his face. Harry recognised the symptoms of one who had just had his memory modified” (HP4, 89). Mielen tyhjentäminen näkyy myös ruumiillisesti, jolloin henkilö voi vaikuttaa hämmentyneeltä ja haaveilevalta. Voldemort pyyhkii Morfinin muistin, minkä seurauksena muisto päättyy ajatuseulassa pimeyteen (HP6, 342). Tässä Harry ja lukija saavat tietää, miltä näyttää muistiloitsulla tyhjennetty muisto.

Taikayhteisö yrittää pitää kaiken taikuuteen viittaavan salassa ei-taikaihmisiltä eli jästeiltä. Välillä jästit saattavat silti nähdä jotain taikuuteen viittaavaa, ja heidän muistinsa pyyhitään. Joskus velhot ja noidat taikovat jästiesineisiin lisäominaisuuksia, ja tavarat päätyvät takaisin jästien käyttöön, jolloin ministeriön työntekijät joutuvat pyyhkimään jästien mieliä (esim. HP2, 29). Velhoviranomaisetkin joutuvat siis välillä turvautumaan muistiloitsuihin. Tässä on toisaalta kyse yhteisen hyödyn tavoitteesta, toisaalta taas voi ajatella, että kyseessä on oman hyödyn tavoittelu. Ensimmäisessä tapauksessa tavoitteena on, ettei tieto taikuudesta leviä. Jästit saattaisivat yrittää hyötyä taikakeinoista tai leimata velhot erikoisiksi. Lisäksi tähän liittyy jästien suojeleminen: taikuutta näkevä jästi saattaisi uskoa näkevänsä näkyjä tai muut luulisivat hänen näkevän näkyjä. Muistia voidaan hämätä loitsun avulla, jolloin henkilö unohtaa tehdä jonkin asian tai muistaa jonkin toisen asian, jonka luulee olevan tärkeämpi kuin alkuperäinen asia. Esimerkiksi huispauksen maailmanmestaruuskisojen valmisteluihin liittyen velhot ovat langettaneet kisapaikan läheisyyteen jästien muistia hämääviä loitsuja, joiden takia jästit muistavat yllättäen erilaisia kiireellisiä tapahtumia, jos he ovat lähestymässä kisapaikkaa (HP4, 108–109).

Muistiloitsuja voidaan käyttää itsekkäistä syistä, kuten oman itsensä suojeleluun, niin kuin Lockhart tekee romaanissa *Harry Potter and the Chamber of Secrets*. Lockhart on kysellyt eri velhoilta ja noidilta heidän saavutuksistaan, muuntanut heidän muistiaan ja väittänyt kirjoissaan toisten kokemuksia omikseen. Lockhart syyllistyy

³⁹ engl. Muggle

⁴⁰ engl. Quidditch

identiteettivarkauteen (Kind 2010, 207). Hänen syynsä muistiloitsujen tekemiselle on itsekäs: hän haluaa menestystä ja kuuluisuutta, ja kirjat myyvät paremmin, jos hän väittää seikkailuja omikseen. Kerrottuaan salaisuutensa Harrylle ja Ronille Lockhart yrittää pyyhkiä heidän muistinsa, mutta taika iskeekin takaisin Ronin rikkoontuneesta taikasauvasta.

‘Say goodbye to your memories!’
He raised Ron’s Spellotaped wand high over his head and yelled, ‘Oblivate!’
The wand exploded with the force of a small bomb. [...]
‘His memory’s gone,’ said Ron. ‘The Memory Charm backfired. Hit him instead of us. Hasn’t got a clue who he is, or where he is, or who we are.’ (HP2, 224; 239)

Myös muut tekevät muistiloitsuja suojellakseen itseään. Esimerkiksi Harry, Ron ja Hermione pyyhkivät kuolonsyöjien⁴¹ muistit, ettei Voldemort pääsisi heidän jäljilleen (HP7, 139). Hermione puolestaan muuttaa vanhempiensa muistit suojellakseen heitä, mutta myös suojellakseen itseään ja ystäviään (HP7, 84). Kuten Kind (2010, 207–208) nostaa esille, Hermionen hyvä tarkoitus ei muuta sitä, että hän varastaa vanhempiensa identiteetit, kun taikoo heidän mieliinsä uudet henkilöllisyydet.

Jos muistia muunnellaan usein, se saattaa vaurioitua. Barty Kyyry⁴² tyhjentää Bertha Jorkinsin muistin, ettei tämä muistaisi, mitä on nähnyt: ”He put a very powerful Memory Charm on her to make her forget what she’d found out. Too powerful. He said it damaged her memory permanently” (HP4, 742). Muistiloitsulla tyhjennetty muisti voi vaurioitua pysyvästi. Lockhartin muisti vaurioituu pysyvästi, kun hänen langettamansa muistiloitsu iskee takaisin Ronin vaurioituneen taikasauvan takia. Hän päätyy Pyhän Mungon taikatautien ja -vammojen sairaalaan⁴³ taikavahinkojen osastolle (HP5, 450–455). Osa Lockhartin muistia, ja tätä myötä persoonallisuutta, on kuitenkin säilynyt. Hän ei esimerkiksi muista opettaneensa Tylypahkassa, mutta muistaa olleensa kuuluisa ja jakelee edelleen mielellään nimikirjoituksiaan. Saarenheimon (2012, 174) mukaan länsimaisessa kulttuurissa pidetään yleisenä käsitystä, että ihmisen minuus pohjautuu muistiin ja muistoihin. Romaaneissa on muitakin esimerkkejä, joissa muistiloitsu on vahingoittanut mieltä. Mainitaan, että muistiloitsun myötä aivot tai mieli muuttuvat esimerkiksi kummalliseksi (HP5, 518) tai sekavaksi (HP4, 162).

⁴¹ engl. Death Eaters

⁴² engl. Barty Crouch

⁴³ engl. St Mungo’s Hospital for Magical Maladies and Injuries

Muisti pystytään viemään myös muuten kuin loitsujen avulla.⁴⁴ Esimerkiksi Ginny menettää muistinsa Valedron päiväkirjan ottaessa hänet valtaansa. Ginny tekee asioita, joita ei muista jälkikäteen. Tylypahkan koulun ennustusopettaja Sibylla Punurmio⁴⁵ ennustaa muutaman kerran oikeasti. Ennustushetkellä hän ei ole oma itsensä, vaan on kuin joku muu valtaisi hänet, ja hän puhuu omituisella äänellä (esim. HP3, 238). Ennustusten jälkeen Punurmio ei muista mitään ennustuksestaan tai ennustustilanteesta. Ennustus säilyy vain, koska paikalla on toinen henkilö (ensimmäisellä kerralla Dumbledore, toisella kerralla Harry), joka tallentaa ennustuksen omaan muistiinsa. Sekä Ginnyn että Punurmion mieli on vallattu ja sitä kautta myös ruumis.

Muistiloitsut eivät liity vain muistin viemiseen, vaan muistoja voidaan myös palauttaa taian avulla. Myös todellisuudessa unohdetut muistot ovat edelleen olemassa, ja ne voidaan nostaa esiin muistelemalla tai jonkin ulkoisen ärsykkeen avulla (Turunen 1989, 331). Esimerkiksi Voldemort ja Dumbledore pystyvät tunkeutumaan toisen henkilön mieleen, vaikka tälle on tehty muistiloitsu. He pystyvät saamaan alkuperäisen muiston esille muistiloitsun alta. Muistiloitsun purkaminen voi vaurioittaa mielen lisäksi ruumista. Voldemort käyttää sitä Bertha Jorkinsiin: ”When I had extracted all useful information from her, her *mind and body* were both damaged beyond repair” (HP4, 710 kursiivi lisätty). Voldemortin käyttämät keinot muistiloitsun purkamiseen ovat olleet niin voimakkaat, että ne vaurioittavat myös ruumista. Romaanimaailmassa henkilöhahmot käyttävät mieleen palauttamisessa reaali maailman keinoja, mutta erikoistapauksissa voidaan käyttää taikaa.

Romaanisarjassa muistia voi muunnella tai mieleen voidaan taikoa virheellisiä muistoja. Ihminen voi sekä palauttaa muistoja mieleensä että manipuloida muistiin tallentuneita havaintoja (Damasio 2012, 289). Loitsujen avulla voidaan luoda uusia tai uudelleenrakentaa jo olemassa olevia muistoja. Damasio (1999, 227) mainitsee, että muistot saattavat painua unohduksiin, mutta ne voivat rakentua uudelleen muistissa. Tämä muistuttaa aivopesua. Etenkin Voldemort tekee tätä: hän syöttää virheellisiä muistoja esimerkiksi muiden velhojen ja kotitontun mieliin, jolloin nämä uskovat tehneensä murhia, joihin Voldemort on oikeasti syyllistynyt (esim. HP6, 343–344; 410). Väärä muisto on niin vahva,

⁴⁴ Romaanisarjan ensimmäisessä osassa mainitaan huonomuistisuusjuoma (HP1, 191). Juoman vaikutuksista tai käytöstä ei tosin mainita sen tarkemmin, joten lukijalle jää epäselväksi aiheuttaako vai hoitaako juoma huonomuistisuutta.

⁴⁵ engl. Sybill Trelawney

että henkilöt tunnustavat murhat ja kärsivät seuraukset. Voldemort manipuloi toisten muistoja. Lisäksi hän näyttää omien muistojensa manipuloidut versiot Harrylle päiväkirjansa kautta.

Myös omaa muistoaan voi muokata. Kuhnusarvion muistossa on epätavallinen hetki, ja muisto loppuu kesken, koska hän on itse muuttanut omaa muistoaan. Muiston muokkaaminen näkyy muistossa fyysisesti sankkana sumuna, jonka jälkeen tulee muokattu osio. Sumu katoaa muokatun osion jälkeen.

The whole room was suddenly filled with a thick white fog, so that Harry could not see nothing but the face of Dumbledore, who was standing beside him. Then Slughorn's voice rang out through the mist, unnaturally loudly: '*– you'll go wrong, boy, mark my words.*'

The fog cleared as suddenly as it had appeared and yet nobody made any allusion to it, nor did anybody look as though anything unusual had just happened (HP6, 346).

Dumbledore uskoo, että Kuhnusarvio on muuttanut omaa muistoaan, koska tämä häpeää sitä ja yrittää estää, ettei todellisuus tulisi selville. Kuhnusarvio on poistanut muistostaan ne kohdat, joita ei halua kenenkään näkevän. Muiston muokkaaminen on kuitenkin tehty niin huonosti, että sen huomaa selvästi. Lisäksi oikea muisto on vielä olemassa väärän muiston alla. Jollain tasolla Kuhnusarvio itse tietää, että alla on toinen muisto. Miten tämä voi olla mahdollista? Oikeaan muistoon liittyy vahva häpeäntunne, joten antaako se viitteen siitä, että peukaloidun muiston alla on jotain muuta?

4.2 Kiroukset

Kirouksilla pyritään vaikuttamaan toisen mieleen pahantahtoisesti. *Harry Potter* -romaaneissa mieleen vaikuttavia kirouksia ovat esimerkiksi komennus- ja kidutuskiroukset. Molemmat ovat anteeksiantamattomia kirouksia, eli niiden käytöstä joutuu vankilaan. Herbert Genzmer ja Ulrich Hellenbrand (2007, 166) määrittelevät kiroukset siunausten vastakohdiksi. Kiroukset pyrkivät vahingoittamaan toista henkilöä (esimerkiksi sairastuttamaan, aiheuttamaan hänelle jonkinlainen takaisku tai muutos, joka vaikuttaa esimerkiksi hänen luonteenpiirteisiinsä, aikomuksiinsa tai muistiinsa) tai aiheuttamaan hänen kuolemansa (mts. 167). Neville Longbottomin vanhempia on kidutettu hulluksi asti, ja he ovat saaneet taikavaurioita aivoihinsa (HP6, 455). He eivät tunnista poikaansa.

Komennuskiroksessa toisen mieli kaapataan, ja komennettu voidaan laittaa tekemään melkein mitä vain. Se vie henkilöltä vapaan tahdon. Barty Kyyry nuorempi käyttää professori Vauhkomielenä⁴⁶ ollessaan komennuskirosta oppilaisiin, koska hän haluaa, että oppilaat näkevät, mitä se tekee ihmisille. Ilmeisesti Dumbledore on antanut luvan kirousten näyttämiseen, vaikka niiden näyttäminen onkin eettisesti arveluttavaa. Kuten Lipscomb ja Stewart (2004, 84) mainitsevat, jopa oppilaat kyseenalaistavat eettisyyden, eli he pohtivat tulisiko ongelmia, jos taikaministeriössä tiedettäisiin. Oppilaat eivät pysty vastustamaan komennuskirosta, vaan he tekevät kaiken, mitä professori laittaa heidät tekemään. Harry kyseenalaistaa komennettuna ollessaan sen tuoman hyvän olon ja haluaa tehdä itse valinnan toiminnastaan. Harry ei alistu komennuskirouksen manipuloinnille.

It was the most wonderful feeling. Harry felt a floating sensation as every thought and worry in his head was wiped gently away, leaving nothing but a vague, untraceable happiness. He stood there feeling immensely relaxed, only dimly aware of everyone watching him.

And then he heard Mad-Eye Moody's voice, echoing in some distant chamber of his empty brain: *Jump onto the desk ... jump onto the desk ...* Harry bent his knees obediently, preparing to spring (HP4, 255).

Komennuskiroukset tyhjentää ensin kohteen mielen ja saa hänet rentoutumaan. Varsinainen komennus tulee vasta sitten, kun hän on vastustuskyvytön. Bassham (2004, 217) tuo esille, että komennuskiroksessa komennetun oma halu muutetaan kirouksen myötä, jolloin hän tekee asian vapaaehtoisesti. Mieli voi siis toimia joskus luonteensa vastaisesti. Komennettu tottelee, vaikka asia olisikin ristiriidassa hänen alkuperäisen halunsa kanssa.

Harry pystyy vastustamaan komennuskirosta. Hänellä on vahva mieli, koska hän pystyy erottamaan, mikä on hänen oma ajatuksensa ja mikä tulee oman mielen ulkopuolelta ja vastustamaan komennusta. Harry käy päänsisäistä keskustelua ulkoa tulevan komennon ja oman tahtonsa välillä.

Jump onto the desk ...

Why though?

Another voice had awoken in the back of his brain. Stupid thing to do, really, said the voice.

Jump onto the desk ...

No, I don't think I will, thanks, said the other voice, a little more firmly ... no, I don't really want to ...

Jump! NOW!

⁴⁶ engl. Moody

The next thing Harry felt was considerable pain. He had both jumped and tried to prevent himself from jumping (HP4, 255).

Komennuskirouksen aikana Harry tiedostaa, että häntä yritetään manipuloida tekemään jotain, mitä hän ei halua tehdä. Oman mielen ja ulkoa tulevan käskyn erottaminen toisistaan on edellytys komennuskirouksen vastustamiselle. Myös Damasion (1999, 10) mukaan ihminen yleensä ymmärtää omien ajatustensa olevan omiaan. Esimerkiksi aivopesussa nämä saattavat kuitenkin sekoittua. Komennuskiros muistuttaa aivopesua. Aivopesussa yritetään muuttaa uhrin ajatustapoja ja hävittää hänen identiteettiään (Vilkko-Riihelä 1999, 702). Totteleminen on yleensä pakonomaista (mts. 702). Komennuskirosta voi verrata myös hypnoosiin. Toiminta sen alaisuudessa on toisen henkilön käskemää (Hari et al 2015, 29). Hypnotisoitu alistuu hypnotisoijan valtaan (mts. 133). Ihmismieli on luonnostaan suggestiolla altis (mts. 133). Osa ihmisistä on alttiimpia kuin toiset. Komennuskiros muistuttaa myös lukukokemusta. Jenefer Robinson (2005, 140) tuo esille, että kertoja⁴⁷ manipuloi lukijaa hylkäämään omat tarpeensa, kiinnostuksensa ja toiveensa, ja hän syöttää omansa lukijalle sen sijaan.

Harryn ja Voldemortin välisen yhteyden voimistuessa Harry joutuu tekemään erottelua oman mielensä ja Voldemortin mielen välillä useasti ja irtautumaan Voldemortin mielestä, jonne hän automaattisesti toisinaan joutuu. Irrottautuminen on vaikeaa, kun mielet sekoittuvat keskenään, ja Voldemortin mieli houkuttelee Harrya. Reaalimaailman diagnoosi Harrysta olisi todennäköisesti jokin psyykkinen sairaus, kuten skitsofrenia. Hari et al (2015, 140) mukaan psykoosissa ihmisen todellisuudentaju katoaa ja hänen on vaikea erottaa, mikä on peräisin omasta kokemusmaailmasta ja mikä puolestaan ulkoisista ärsykkeistä. Vaikka Harry kokee äänten sekoittumista päänsä sisällä, hän kuitenkin osaa erottaa ne toisistaan. Fantasia mahdollistaa mielten sekoittumisen ilman, että kyse on psyykkisestä sairaudesta.

Harry ei ole ainoa, joka pystyy vastustamaan komennuskirosta. Esimerkiksi Barty Kyyry nuorempi pystyy vastustamaan isänsä langettamaa komennuskirosta ja lopulta karkaamaan (HP4, 743). Romaanissa *Harry Potter and the Half-Blood Prince* kerrotaan puolestaan jästien ministerin reagoineen langetettuun komennuskiroukseen huonosti, minkä seurauksena hänen aivonsa ovat hämmentyneet, ja ministeri vain ääntelee kuin ankka (HP6, 23). Mieli vaikuttaa siis ruumiin toimintaan.

⁴⁷ Robinson puhuu kirjan tekijästä, mutta mielestäni kertoja on lähempänä sitä, mitä tässä tarkoitetaan.

Harry langettaa komennuskirouksen romaanissa *Harry Potter and the Deathly Hallows* ja saa tuntea, miltä tuntuu langettaa näin voimakas kirous: "A curious sensation shot down Harry's arm, a feeling of tingling warmth that seemed to flow his mind, down the sinews and veins connecting him to the wand and the curse it had just cast" (HP7, 428). Harry on kuitenkin epävarma siitä, osasiko tehdä kirouksen riittävän vahvasti. Hän on yrittänyt langettaa toisen anteeksiantamattoman kirouksen jo kerran aiemmin, mutta ei onnistunut siinä silloin, koska hänen mielensä on Siriuksen kuoleman aiheuttamassa surussa (HP5, 715). Tällä kertaa Harryn mieli on määrätietoisempi, jolloin kirous onnistuu. Esimerkissä korostuu mielen ja ruumiin yhteys, kun kirous siirtyy Harryn mielestä hänen ruumiiseensa ja hänen sauvansa kautta ruumiin ulkopuolelle.

Harry Potter -romaneissa on myös muita esimerkkejä mielen valtaamisesta. Tällöin on mahdotonta tehdä tai ajatella mitään muuta. Romaanimaailmassa esimerkiksi rakkaus voi vallata mielen aidosti tai keinotekoisesti. Veelat saavat tanssillaan katsojat hullaantumaan itseensä. He valtaavat mielen lumoamalla. Veelat esiintyvät huiospauksen maailmanmestaruuskisoissa.

The Veela had started to dance, and Harry's mind had gone completely and blissfully blank. All that mattered in the world was that he kept watching the Veela, because if they stopped dancing, terrible things would happen...

And as the Veela danced faster and faster, wild, half-formed thoughts started chasing through Harry's dazed mind. He wanted to do something very impressive, right now. Jumping from the box into the stadium seemed a good idea... but would it be good enough? (HP4, 117)

Hullaantuneet luopuvat rationaalisesta käytöksestään ja yrittävät tehdä vaikutuksen veeloihin kaikin mahdollisin keinoin. Lumoutuminen vaikuttaa siis myös ruumiin toimintaan. Mieli tyhjenee samalla tavalla kuin komennuskirouksessa. Kotitonttujen on puolestaan pakko totella isäntäänsä (esim. HP7, 161). He voivat joissain tapauksissa vastustaa määräystä, mutta "joutuvat" rankaisemaan siitä itseään. Isännän tai emännän määräys menee kaiken muun edelle, vaikka se olisi kotitontun oman mielensä tai mielihalunsa vastaista. Kotitontun täytyy toimia oman halunsa vastaisesti niin kuin komennuskirouksessa.

Romaanimaailmassa muutamat taikajuomat voivat vaikuttaa mieleen. Amortentia on maailman vahvin lemменjuoma, joka aiheuttaa vahvan hullaantumisen tai pakkomielteen, ei oikeaa rakkautta, kuten Kuhnusarvio selittää oppilailleen (HP6, 176–177). Sen huumaava vaikutus muistuttaa huumausainetta tai alkoholia. Amortentia aiheuttaa

pakkomielteenomaisen huumautumisen kohteeseensa. Lemmenjuoma vie vapaan tahdon samalla tavalla kuin komennuskirous, mutta se ei kuitenkaan valtaa toista yhtä voimakkaasti (Bassham 2010, 69; 71). Ron syö vahingossa lemmenjuomaa sisältäviä suklaakarkkeja, jotka Romilda Vane on antanut Harrylle. Tässä tulee esille vallatun mielen kuvaus sivustakatsojan silmin, kun Harry ei ole tällä kertaa kohteena. Lemmenjuoma vaikuttaa lähes välittömästi aiheuttaen pakkomielteisiä ajatuksia, voimakasta kiihtymystä ja intensiivisiä tunteita (Bassham 2010, 68). Romilda valtaa Ronin mielen, vaikka suklaat onkin tarkoitettu Harrylle. Aine ei ole kohteestaan riippuvainen, vaan se vaikuttaa kaikkiin sitä nauttiviin.

Totuusseerumi on juoma, joka pakottaa henkilön paljastamaan totuuden (esim. HP6, 175), vaikka kyseinen henkilö ei sitä haluaisi tehdä. Totuusseerumia käytetään esimerkiksi romaanin *Harry Potter and the Goblet of Fire* loppupuolella, kun Barty Kyyry nuorempi halutaan saada puhumaan totta. Kertoessaan totuutta hän puhuu tasaisella, ilmeettömällä äänellä (HP4, 740). Totuusseerumin käyttäminen on vaikutukseltaan samantapainen kuin komennuskirous, sillä molemmissa mieli pakotetaan tekemään jotain sille vastaista. Mielen kautta myös ruumis on vallattu. Toisin kuin komennuskirous sekä lemmenjuoma että totuusseerumi ovat kuitenkin laillisia roaanimailmassa, vaikkakin niiden käyttö on kyseenalaista (ks. myös Bassham 2010, 67).

4.3 Ankeuttajat

Ankeuttajat ovat velhovankila Azkabanin vartijoita. Ne vievät lähellään olevilta henkilöiltä onnelliset muistot, kuten Ron kuvailee romaanissa *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*: ”I felt weird [...] Like I’d never be cheerful again...” (HP3, 67). Ankeuttajat vaikuttavat tunteisiin ja sitä kautta mieleen. Niiden läsnäoloa kuvaillaan yleensä kylmänä tunteena, jolloin kaikki onnellisuus katoaa ja mieleen tulevat kauheimmat muistot. Myös jästit tuntevat ankeuttajien läsnäolon, vaikkeivat pystykään näkemään niitä. Ankeuttajan aiheuttama epätoivon tunne on helpompi tunnistaa silloin, kun tietää niiden olevan lähellä. Toisinaan ankeuttajien läsnäolon huomaa vasta niiden läheisyyden aiheuttamasta tunteesta.

Lost in thought, he did not immediately register the unnatural chill that was creeping over him as if he were descending into fog. It was becoming colder and colder with every step he took: a cold that reached right down into his throat and tore at his lungs. And then he felt that stealing sense of despair, of hopelessness, filling him, expanding inside him...

Dementors, he thought (HP7, 211).

Harry kokee tunteen ennen kuin ymmärtää syyn, mistä se johtuu. Tunteet syntyvätkin yleensä tiedostamatta (Hari et al 2015, 84). Ihminen ei ole välttämättä tietoinen, mistä ne kumpuavat. Palmerin (2010, 161) mukaan henkilöt eivät aina edes tunnista omia tunteitaan.

Ankeuttajat kuvataan sieluttomina ja pahoina hahmoina, jotka imevät kaiken onnellisuuden ympäriltään. Ne saavat ravintoa ihmisten pelosta ja epätoivosta (HP7, 35). Suzanne Keen (2007, 47) vertaa empatiaa vampyyrinkaltaiseen toimintaan: empaattinen ihminen käyttää ravintonaan kärsivää henkilöä. Ankeuttajien toimintaperiaate on sama, vaikka ne imevät puolestaan kaikki positiiviset tunteet pois. Ankeuttajat itse näyttävät osoittavan jonkinlaista tunnetta eli innostusta vain vankien kuoleman lähestyessä, kuten Sirius kertoo oman kokemuksensa pohjalta (HP4, 575).

Joillekin vangeille määrätään rangaistuksista pahin: ankeuttajan suudelma. Vanki ei kuole, vaan ankeuttaja imee hänen sielunsa pois, jolloin jäljelle jää vain tyhjä kuori, kuten Lupin selittää Harrylle.

They call it the Dementors' Kiss [...] It's what Dementors do to those they wish to destroy utterly. I suppose there must be some kind of mouth under there, because they clamp their jaws upon the mouth of the victim and – and suck out his soul. [...] You can exist without your soul, you know, as long as your brain and heart are still working. But you'll have no sense of self any more, no memory, no ... anything. There's no chance at all of recovery. You'll just – exist. As an empty shell. And your soul is gone for ever ... lost (HP3, 183).

Tässä mainitaan, että muistot olisivat sielussa. Tämän myötä sielu ja mieli rinnastuvat vahvasti toisiinsa, ja aivot puolestaan erotetaan niistä täysin erilleen. Tämä poikkeaa esimerkiksi Hartin (2011, 103) esiin nostamasta mielen määritelmästä, jossa mieli (jossa on ajateltu sijaitsevan niin järki, sielu, tahto ja jopa intohimo) on jo pitkään liitetty enemmän aivoihin kuin sydämeen. Romaanimaailmassa muistot voidaan viedä myös tällä tavalla. Ankeuttajan suudelma kuitenkin poikkeaa muistiloitsusta, jossa muisti viedään yleensä vain osittain ja se on joskus mahdollista palauttaa. Ankeuttajan suudelma on peruuttamaton ja vie kokonaan sekä käsityksen itsestä että muistot. Scott Sehon (2010, 14) vertaa ankeuttajan suudelmaa Alzheimerin tautiin tai Lockhartin tilaan muistiloitsun vietyä hänen muistonsa.

Lockhartin persoonallisuudessa säilyy kuitenkin mielestäni enemmän, sillä vaikka hänen muistonsa ovat osittain poissa, jotain on silti säilynyt.

Azkabanin vankila sijaitsee saarella, mutta välttämättä ei edes tarvittaisi ulkoisia tapoja vangita vankeja. He ovat vankeja oman päänsä sisällä, kun vartijat vievät heiltä kaikki onnelliset muistot. Ankeuttajien läsnäolo voi viedä järjen, jolloin vaurioituu sekä mielen että sielun terveys (Deavel & Deavel 2004, 136). Useimmat vangit tulevat hulluiksi ja menettävät elämänhalunsa. Koska mieli ja ruumis ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa, myös ruumiin terveys huononee (mas. 136).⁴⁸ Sirius pystyy vastustamaan ankeuttajien läsnäoloa muuttamalla muotoaan eläimeksi, sillä eläinten tunteita on vaikeampi havaita (HP3, 272). Kun Sirius on muuttunut koiraksi, hänen tunteensa ovat yksinkertaisemmat ja vähemmän ihmismäiset. Robinson (2005, 18; 47) mainitsee, että myös eläimillä on tunteita, joskin ihmisillä esimerkiksi kieli mahdollistaa niiden laajuuden. Kielen kautta mieli laajenee ympäröivään maailmaan (Clark & Chalmers 1998, 11; 18). Mieli siis muuttuu animaagilla jonkin verran, kun hän muuttaa muotoaan.

Ankeuttajat vaikuttavat kaikkiin lähellä oleviin, mutta Harryyn ne vaikuttavat tavallista voimakkaammin. Harry kuulee ankeuttajien lähettyvillä elämänsä pahimman muiston eli vanhempiansa murhan. Muisto on painunut Harryn tiedostamattomaan, koska hän on ollut niin pieni. Se kuitenkin nousee pala palalta Harryn tietoisuuteen. Aluksi hän kuulee naisen kirkumista: ”It was as though freezing water was rising in his chest, cutting at his insides. And then he heard it again...someone was screaming, screaming inside his head... a woman...” (HP3, 134). Vähitellen muisto laajenee, ja Harry alkaa kuulla keskustelua, joka tapahtui juuri ennen hänen vanhempiansa murhaa. Vaikka vanhempien kuolema on Harryn ikävin muisto, hän osittain odottaa muistoa. Harry ei muista vanhempiaan, ja ankeuttajien esiin nostama muisto on hänen yhteytensä vanhempiinsa. Jossain määrin Harry jopa haluaa kuulla äitinsä äänen, vaikka kokemus on samalla raskas. Ankeuttajat hyökkäävät usein juuri Harryn kimppuun, vaikka paikalla olisi muitakin henkilöitä. Harrylla on elämässään enemmän surua kuin muilla, ja ankeuttajat aistivat tämän.

Ankeuttajien vaikutukselta pystyy suojautumaan taikomalla suojeleluksen⁴⁹. Se on kilpi ja suoja ankeuttajia vastaan. Sen avulla pystyy suojelemaan mieltään ankeuttajien

⁴⁸ Mielen ja ruumiin yhteys tulee esille myös suklaan helpottavassa vaikutuksessa ankeuttajien läsnäolon jälkeen, sillä suklaa rentouttaa sekä ruumista että mieltä (Deavel & Deavel 2004, 136).

⁴⁹ engl. Patronus

vaikutuksia vastaan. Suojeliuksen taikomisessa täytyy keskittyä yhteen onnelliseen muistoon.

Patronus [...] is a kind of Anti-Dementor – a guardian which acts as a shield between you and the Dementor. [...] The Patronus is a kind of positive force, a projection of the very things that the Dementor feeds upon – hope, happiness, the desire to survive – but it cannot feel despair, as real humans can, so the Dementors can't hurt it (HP3, 176).

Toisin kuin ihmiset, suojeliukset eivät pysty tuntemaan epätoivoa, jolloin ankeuttajilla ei ole vaikutusta niihin. Suojeliuksissa korostuvat positiiviset tunteet ja ajatukset. Ne ottavat jonkin eläimen hahmon, ja yleensä velholla tai noidalla on sama eläin koko elämänsä. Suojelius saattaa näin ollen paljastaa velhon todellisen henkilöllisyyden, vaikka tämä olisikin juonut monijuomalientä. Tästä syystä Harry ei uskalla tehdä suojeliusta taikaministeriössä ollessaan, ettei paljastuisi, vaan hän yrittää kestää ankeuttajien vaikutukset (HP7, 212). Joskus suojelius saattaa muuttua. Esimerkiksi Nymfadora Tonksin⁵⁰ suojelius muuttuu, kun hän rakastuu Lupiniin.

4.4 Hirnyrkit

Hirnyrkit ovat sielunosia. Voldemort on jakanut sielunsa seitsemään osaan, jotta yhden osan tuhoutuminen ei tuhoaisi häntä kokonaan. Jakamalla sielunsa osiin Voldemort on kuolematon ennen kuin kaikki hirnyrkit on tuhottu. Voldemort teki yhden hirnyrkeistä tahtomattaan, kun Harryn vanhempien kuolinyönä Voldemortin sielunpalanen kiinnittyi Harryyn. Harryn ja Voldemortin välisessä yhteydessä mieli ja sielu rinnastuvat toisiinsa, kuten Dumbledore ja Kalkaros puhuvat Kalkaroksen muistossa.⁵¹

‘Lord Voldemort’s soul, maimed as it is, cannot bear close contact with a soul like Harry’s. Like a tongue on frozen steel, like flesh in flame –’
‘Souls? We were talking of minds!’
‘In the case of Harry and Voldemort, to speak of one is to speak of the other.’ (HP7, 549)

Mielen ja sielun rinnastaminen toisiinsa ei ole uusi käsitys. Hartin (2011, 103) mukaan ennen 1500-lukua mieltä ja sielua pidettiin usein synonyymisinä käsitteinä. Mieli on myös nähty sielun osana. Esimerkiksi Turusen (1989, 188) mukaan sielu on yläkäsite, joka pitää sisällään

⁵⁰ engl. Nymphadora Tonks

⁵¹ Mieli ja sielu rinnastetaan romaanimailmassa myös muissa yhteyksissä. Esimerkiksi ankeuttajan suudelma vie uhrin sielun ja sitä kautta hänen minuutensa ja muistonsa.

niin tiedostamattoman⁵² kuin tietoisien sielunelämän, ja mieli on puolestaan se osa sielunelämästä, joka sisältää tietoisien kokemuksen.

Sehonin (2010, 17) mukaan *Harry Potter* -romaaneissa sielu nähdään sentimentaalisesta näkökulmasta. Se ei ole teologinen tai filosofinen näkökulma, vaan yleinen käsitys siitä, kuinka eri tavoin sielusta puhutaan (mas. 18–19). Sielu nähdään metaforana siitä, mikä tekee ihmisistä inhimillisiä eli esimerkiksi syvimät tunteet, kyky rakastaa ja moraalinen omatunto (mas. 10). Romaanimaailmassa kaikki nämä ovat merkityksellisiä. Sielun hajottaminen on vaikuttanut siihen, kuinka inhimillinen Voldemort on. Sekä hänen emootionsa että moraalisensa ovat kärsineet. Ruumiin ja sielun yhteys näkyy myös Voldemortin ulkomuodossa. Se alkaa muuttua, kun hän luo hirnyrkkejä, ja hänen sielunsa pirstaloituu. Hajottaessaan sielunsa Voldemort muuttuu ulkoisesti vähemmän inhimilliseksi. Inhimillisyys on kadonnut, koska hän on jakanut sielunsa niin moneen osaan. Tosin, kuten Sehon (2010, 17) korostaa, Voldemortilla on ollut paha puolensa jo lapsesta asti. Ainoa hetki, kun Voldemort yrittää ottaa Harryn valtaansa ja jakaa tämän tunteen taikaministeriössä, hän ei pysty siihen. Harryn rakkaus Siriusta kohtaan ajaa Voldemortin pois hänen mielestään ja ruumiistaan. Käsittelen taikaministeriön tapahtumia tarkemmin luvussa 5.4.

Hirnyrkit ovat yleensä esineitä, joihin on tallennettu sielunpalanen. Tällöin osa sielusta on piilotettu ruumiin ulkopuolelle (HP6, 464). Esineet eivät voi jakaa Voldemortin tunteita, jolloin hänen epäinhimillisyytensä korostuu entisestään (Deavel & Deavel 2010, 62). Eläimiä ei yleensä suositella käytettäväksi hirnyrkkeinä, sillä ne osaavat ajatella itse, eli niillä on myös oma mieli (HP6, 473). Romaaneissa ei ole mainittu harvinaisten esineiden, joilla on oma mieli (kuten lajitteluhattu), käyttämistä hirnyrkkeinä, mutta tuskin se on suositeltavaa. Hirnyrkit vaikuttavat tunteiden kautta mieleen, ja ne voivat jopa vallata henkilön mielen, kuten Ginnylle käy romaanissa *Harry Potter and the Chamber of Secrets*, kun päiväkirjassa oleva muisto ottaa Ginnyn valtaansa. Hirnyrkit lukevat lähellä olevan henkilön haluja ja pelkoja. Ne muistuttavat Iseeviot-peiliä, mutta siinä missä peili näyttää sydämen hartaimman toiveen, hirnyrkit ovat pahantahtoisia ja näyttävät puolestaan henkilön synkimmät ajatukset ja salaiset pelot. Molempien avulla voi kuitenkin tiedostaa uusia puolia itsestään.

⁵² Turunen puhuu tiedottomasta, mutta tarkoittanee tiedostamatonta.

Hirnyrkki ei pysty vaeltamaan itsekseen, vaan se tarvitsee jonkin esineen (tai henkilön), joka toimii sen säilönä. Hirnyrkin luominen tapahtuu murhan avulla: murhaaminen repii sielun kappaleiksi, ja sitten sielunpalasen voi varastoida johonkin esineeseen. Jos esineen tuhoaa, siihen säilötty hirnyrkki tuhoutuu. Hirnyrkin tuhoamiseen tarvitaan jotain niin vahingollista, että sen on mahdotonta korjautua itse (HP7, 90). Voldemort on jakanut sielunsa moneen osaan. Tämä on romaanimaailmassa mahdollista, vaikkakin todella harvinaista. Mielen ”vaeltaminen” ei ole uusi asia. Elizabeth Bradburnin (2011, 137; 145) mukaan mieli tai sielu voi liikkua esimerkiksi ruumiista toiseen, jolloin lukijalla täytyy olla ymmärrys, että se on yhtenäinen, rajoitettu objekti, joka voi liikkua paikasta toiseen ja pysyä silti yhtenäisenä ja kokonaisena. Voldemortin sielu säilyy, vaikka hänen ruumiinsa tuhoutuu. Ruumiittomana hän pystyy ottamaan haltuunsa muiden ruumiita (HP4, 708).

Sekä lukijalle että Harrylle selviää vasta viimeisessä romaanissa, että Harry on hirnyrkki. Viittaus asiaan tulee jo romaanin *Harry Potter and the Chamber of Secrets* lopussa, kun Dumbledore selittää Harrylle, miksi tämä osaa muun muassa kärmeskieltä⁵³. Tällöin ei ole vielä tiedossa, että Harry on hirnyrkki, vaikka asiaan etäisesti viitataan.

‘Unless I’m much mistaken, he transferred some of his own powers to you the night he gave you that scar. Not something he intended to do, I’m sure...’

‘Voldemort put a bit of himself in *me*?’ Harry said, thunderstruck.

‘It certainly seems so.’ (HP2, 245)

Totuus selviää vasta, kun Harry katsoo ajatuseulassa Kalkaroksen muistoa, jossa Dumbledore selittää asian Kalkarokselle (HP7, 550–551). Koska Voldemortin sielunpalanen on Harryn sisällä, heidän välillään on erityinen yhteys, joka mahdollistaa muun muassa heidän mieltensä yhteen kietoutumisen.

Harryn sisällä oleva hirnyrkki vertautuu elinluovutukseen. Kalkaroksen muistossa Dumbledore kertoo Kalkarokselle, että ”Part of Lord Voldemort lives inside Harry” (HP7, 551). Etenkin uuden sydämen elinluovutuksessa saaneet ovat maininneet, että luovutuksen jälkeen heidän käytöksensä on muuttunut. Heidän käytöksessään tapahtuneet muutokset ovat paljastuneet sydämen luovuttajalle ominaisiksi (Powell 2010, 252). Ihmisen minuuden on usein ajateltu sijaitsevan sydämessä, mikä selittänee näitä tuntemuksia. Zunshine (2008, 82)

⁵³ engl. Parseltongue

mainitsee, että sydänsiirtopotilaat ovat joskus raportoineet leikkauksen jälkeen persoonallisuuden muutoksia. Heidän sanotaan maininneen ainakin, että luovuttajan perusolemus tai energia (jonka voi ymmärtää sieluksi) olisi aistittavissa (mts. 82–83). Harryn ja Voldemortin yhteyden kasvaessa Harry huomaa Voldemortin tunteiden vaikuttavan omaan käytökseensä. Harryssa on Voldemortin piirteitä. Hän osaa puhua kärmeskieltä ja ymmärtää Voldemortia. Romaanissa *Harry Potter and the Order of the Phoenix* Harry tuntee halua hyökätä muiden kimppuun. Hän kokee Voldemortin mukana, miltä tuntuu nauttia kielteisistä tunteista.

Hirnyrkin läheisyys vaikuttaa mieleen hyvin paljon. Tosin Hermione korostaa, ettei tässä tarkoiteta fyysistä vaan tunnetason läheisyyttä (HP7, 91). Tällöin hirnyrkin sielunpala voi siirtyä toiseen henkilöön. Tämä tulee hyvin ilmi esimerkiksi päiväkirjan kohdalla. Ginny kirjoittaa kaikki ajatuksensa ja tunteensa päiväkirjaan, jolloin hänestä tulee suojaton sitä vastaan. Tällöin päiväkirjassa ollut Valedron muisto, ja samalla Voldemortin sielunpalanen, pystyy ottamaan Ginnyn valtaansa.

Hirnyrkki vaikuttaa kantajaansa kuitenkin myös fyysisellä läsnäolollaan. Esimerkiksi medaljonki vaikuttaa eniten silloin, kun se on kaulassa (HP7, 239). Harry tuntee hirnyrkin fyysisesti kaulallaan, aivan kuin medaljonki olisi elävä tai ainakin sen sisällä olisi jotain elollista: ”Was it his own blood pulsing through his veins that he could feel, or was it something beating inside the locket, like a tiny metal heart?” (HP7, 227). Myös tuhoutuessaan hirnyrkki on kuin elävä. Esimerkiksi päiväkirja kirkuu, ja siitä valuu mustetta kuin verta (HP2, 237). Hirnyrkki nostaa negatiivisia ajatuksia Harryn mieleen. Medaljonki-hirnyrkin fyysinen vaikutus tulee selkeimmin esille, kun sen ottaa kaulasta. Harry ei pysty tekemään suojeliusta hirnyrkki kaulassaan. Hän pelkää, että jokin on rikki hänen sisällään. Harrylle tulee heti keveämpi tunne, kun hirnyrkki otetaan pois (HP7, 235–236). Hermione epäilee, olisiko Harry ollut riivattu tai tämän mieli vallattu, mutta Harry sanoo muistavansa kaiken, joten hän ei usko sitä. Tämän hän perustelee sillä, että Ginnyn muisti meni silloin, kun tämä päästi Valedron päiväkirjan liian lähelle ja teki asioita Valedron vallassa. Hirnyrkki on kuin riivaaja. Rauno Miettinen (2005, 117) mainitsee, että riivaaja saattaa vallata vähitellen henkilön mielen, jolloin hänen on vaikeaa erottaa toisistaan itsensä ja riivaaja. Hirnyrkit vertautuvat vaikutukseltaan J.R.R. Tolkienin fantasiaromaanin *The Lord of the Rings* (1954–55) valtasormukseen. Molemmissa esine ottaa kantajan valtaansa ja hallitsee tämän ajattelua.

Hirnyrkki lukee toisen mieltä ja nostaa esiin synkimmät ajatukset. Medaljonki-hirnyrkki vaikuttaa Roniin suuresti. Se tuo Ronin ajatukset esille ja kääntää ne vielä pahemmaksi. Hirnyrkki näyttää pelon konkreettisesti. Mörkö⁵⁴ muistuttaa hirnyrkkiä: se ottaa hahmon, joka pelottaa eniten (HP3, 101). Hirnyrkki ja mörkö siis ruumiillistavat tunteen ja näyttävät pelon fyysesti. Vaikka Harry ja Nagini ovat hirnyrkkejä, he eivät tuo samalla tavalla esille muiden synkkiä ajatuksia ja pelkoja kuin esimerkiksi medaljonki. Tämä johtuu siitä, että he ovat eläviä, ja heillä on oma mieli. Harry ei tuo esille muiden synkkiä ajatuksia, mutta voi ajatella, että hän tuo hirnyrkinä omat synkät ajatuksensa esille (esim. HP7, 252). Hari et al (2015, 94) mainitsee, että ihmiset ovat yleensä varsin herkkiä lukemaan toisen henkilön tunneilmaisua ja muokkaamaan omaa käytöstään sen kanssa vuorovaikutteisesti. Hirnyrkki toimii samalla tavalla, mutta se kääntyy toista henkilöä vastaan. Kun Harry saa hirnyrkin auki kärmeskielen avulla, medaljonki alkaa puhua. Se tietää, että Ron on tuhoamassa sen, joten se tuo esille tuhoajansa synkät ajatukset ja näyttää ne fyysisesti. Hirnyrkki tuntee, kun sen tuho on lähellä. Sen sisällä oleva sielunpalanen alkaa taistella oman selviytymisensä puolesta. Hirnyrkki yrittää manipuloida Ronia, ettei tämä tuhoaisi sitä. Medaljonki yrittää myös hukuttaa Harryn, kun Harry on saamassa Rohkelikon miekan käsiinsä.

Ollessaan Bathilda Bagshotin luona medaljonki vaistoa toisen hirnyrkin eli Nagini-käärmeen läsnäolon.

Harry became aware of the locket against his skin; the thing inside it that sometimes ticked or beat had woken; he could feel it pulsing through the cold gold. Did it know, could it sense, that the thing that would destroy it was near? [...] Harry felt the Horcrux beating fast, faster than his own heart: it was an unpleasant, agitating sensation (HP7, 274; 277).

Tästä tosin herääkin kysymys: miksei Harry hirnyrkinä tunne muiden hirnyrkkien läsnäoloa niin vahvasti? Hän ei tunne mitään, vaikka koskee toista hirnyrkkiä eli diadeemia romaanissa *Harry Potter and the Half-Blood Prince*. Myöskään Valedron päiväkirja ei vaikuta samalla tavalla Harryyn kuin medaljonki. Se tosin johtunee siitä, ettei Voldemort ole itse sillä hetkellä voimissaan. Hän tuntee medaljongin sisällä olevan sykkeen omaa sykettään vastaan. Harry ei kuitenkaan tunne hirnyrkin tuhoajan läsnäoloa samalla tavalla kuin esimerkiksi medaljonki. Uskoisin tämän johtuvan siitä, että Harry on elävä henkilö, jolla on oma mieli ja sielu. Lisäksi Harry suojaa äitinsä rakkauden suoja. Ne ovat vahvempia kuin Voldemortin

⁵⁴ engl. Boggart

sielunpalanen. Harryn äidin luoma suoja vaikuttanee myös siihen, ettei Harry ole pahantahtoisempi, vaikka hänen sisällään onkin osa Voldemortin sielua.

Voldemortin sielu on niin jakautunut, ettei hän pysty toimimaan täysin voimin. Kun sielusta revitään pala pois, sen loppuosasta tulee epävakaa (HP7, 89). Voldemort ei tunne hirnyrkkejä tai niiden tuhoutumista, koska hänen sielunsa on jo niin jakautunut (HP6, 474). Voldemort itse kuitenkin uskoo, että hän olisi tuntenut, jos hirnyrkkejä olisi tuhattu.

But surely if the boy had destroyed any of his Horcruxes, he, Lord Voldemort, would have known, would have felt it? He, the greatest wizard of them all, he, the most powerful, he, the killer of Dumbledore and of how many other worthless, nameless men: how could Lord Voldemort not have known, if he, himself, most important and precious, had been attacked, mutilated?

True, he had not felt it when the diary had been destroyed, but he had thought that was because he had no body to feel, being less than ghost... (HP7, 443–444)

Tämä on kiinnostava esimerkki, koska fokalisaatio on Voldemortissa. Lukija saa tietää suoraan Voldemortin ajatuksia. Esimerkissä korostuu ruumiin ja tunteiden yhteys. Koska Voldemortilla ei ollut ruumista, hän ei myöskään pystynyt tuntemaan.

Sielu ja ruumis ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa. Kun Voldemort yritti murhata yksivuotiaan Harryn, hänen sielunsa oli jo niin epävakaa, että se hajotti hänen ruumiinsa (HP7, 568). Täysin kokonaan Voldemort ei kuitenkaan tuhoudu. Ruumiittomana Voldemort on monilla tavoin erilainen kuin ruumiillinen Voldemort, sillä ruumiittomana hän on riippuvaisempi muista: ”I have form only when I can share another’s body...but there have always been those willing to let me into their hearts and minds...” (HP1, 213). Hermione selittää kuinka hirnyrkki on ihmisolennon vastakohta.

[W]hatever happens to your body, your soul will survive, untouched. [...] But it’s the other way round with a Horcrux. The fragment of soul inside it depends on its container, its enchanted body, for survival. It can’t exist without it (HP7, 90).

Vaikka mieli ja ruumis ovat yhteydessä toisiinsa, tässä sielu ja fyysinen ruumis puolestaan erotetaan toisistaan. Romaanimaailmassa sielu nähdään myös ruumiista erillisenä eli metafyyysisestä näkökulmasta (Sehon 2010, 19). Sielu voi säilyä, vaikka ruumis tuhoutuu. Hirnyrkki puolestaan on riippuvainen säilöstään. Romaanimaailmassa mieli voi äärimmäisessä tapauksessa säilyä ilman ruumista, jos osa sielua on tallessa säilössä. Sehon (mas. 11) korostaa, että vaikka romaanimaailmassa sielu voi säilyä ruumiin tuhoutuessa, on epäselvää, mitä sille tapahtuu kuollessa.

5. Mielen yhteen kietoutuminen

Kun Voldemortin langettama tappokirus epäonnistuu, Harryn ja Voldemortin välille syntyy ainutlaatuinen, lähestulkoon telepaattinen yhteys. Se johtuu siitä, että Harry on hirnyrkki, eli hänen sisällään on Voldemortin sielunpalanen. Harrylle jää tapahtumasta salamanmuotoinen arpi otsaan. Harry tuntee arvessaan yhteyden Voldemortin kanssa fyysisesti. Voldemortilla ei ole vastaavanlaista kohtaa, joka reagoi yhteyteen. Aluksi Harry tuntee arvessaan kipua vain silloin, kun Voldemort on lähellä tai tuntee jotain erittäin voimakkaasti. Kun Voldemort saa ruumiinsa takaisin, yhteys alkaa voimistua, ja Harry näkee unia Voldemortista ja saa välähdyksiä tämän tunteista omaan mieleensä. Välillä Harryn on jopa vaikea tietää, ovatko jotkin tunteet hänen omiaan vai Voldemortin. Yhteyden voimistuessa he pääsevät vielä laajemmin toistensa mieliin. Kaksi mieltä ikään kuin kietoutuvat yhteen.

Vaikka fantasiakirjallisuudessa melkein mikä tahansa voi olla mahdollista, asioiden pitäisi olla johdonmukaisia omassa maailmassaan. Harryn ja Voldemortin mielen välinen yhteys ei ole tavallinen romaanimaailmassa, mutta se on mahdollinen: Voldemort on hirnyrkkien tekemisen kautta mennyt taikuudessa pidemmälle kuin kukaan arvaisi. Muut eivät aluksi usko, että Harry pääsee Voldemortin mieleen. Romaanimaailman henkilöt joutuvat muuttamaan ennakkokäsitystään siitä, mikä on mahdollista ja mikä ei. Lukija pystyy hyödyntämään omien ennakkokäsityksiensä muuttamisessa romaanihenkilöiltä saamaansa mallia. Lukija konstruoi fiktiivistä maailmaa myös henkilöhahmojen mielen kautta (Palmer 2004, 34).

Käsittelen tässä luvussa Harryn ja Voldemortin mielen yhteen kietoutumista. Tarkastelen ensin heidän välistään yhteyttä yksityiskohtaisemmin, sen jälkeen erittelen yhteyttä niin telepatian kuin tunteidenkin kautta. Romaanimaailmassa mieli voi erityistapauksessa olla jaettu. Myös useampi mieli voi ketjuuntua Harryn ja Voldemortin välisen erityislaatuisen yhteyden myötä. Harryn ja Voldemortin välisessä yhteydessä korostuu mielen ja ruumiin yhteys sekä tunteiden fyysisyys. Harryn ja Voldemortin välinen telepatia on melko yksipuolista, koska Harryssa on osa Voldemortin sielua. Harry pääsee Voldemortin mieleen, mutta Voldemort ei samalla tavalla Harryn. Tämä vertautuu mielestäni lukukokemukseen, jolloin Harry vertautuu lukijaan ja Voldemort henkilöhahmoon. Damasion (1999, 83) mukaan mielen sisältö on täysin subjektiivista. Tällä ajatuksella leikitellään *Harry Potter* -romaanissa. Harry ja Voldemort pääsevät toistensa mieliin.

5.1 Harryn ja Voldemortin välinen yhteys

Samantapaisista lähtökohdista olevista Harrysta ja Voldemortista tulee mieleltään täysin erilaiset henkilöt. Muun muassa muistot ja kokemukset vaikuttavat siihen, miten maailman näkee ja kokee. Sekä Harry että Voldemort ovat orpoja ja puoliverisiä⁵⁵, ja lisäksi koulu on tärkeä molemmille. Voldemort ei muodosta läheisiä suhteita muiden kanssa, mikä osaltaan vaikuttaa siihen, millaiseksi hänen mielensä kehittyy. Sekä perimä että ympäristö vaikuttavat ihmisen mielen kehitykseen, ja ihmismieli tarvitsee sosiaalista vuorovaikutusta kehittyäkseen (Hari et al 2015, 47–48). Zunshine (2012, 2) tuo esille, että ympäristön voi ymmärtää fyysisen ympäristön lisäksi myös toisiksi mieliksi. Mielen teorian kautta muiden mielet vaikuttavat ihmisen käsitykseen maailmasta. Telepaattisen yhteyden myötä Voldemortin mielestä tulee osa Harryn maailmaa ja kokemuksia. Zunshine (mts. xi) mainitsee, että elämme toisten ihmisten päässä, vaikkei meillä olekaan suoraa pääsyä heidän ajatuksiinsa tai tunteisiinsa. Harryn ja Voldemortin välillä eläminen toisen mielessä tulee konkreettiseksi.

Yhteys paljastetaan Harrylle ja lukijalle vähitellen. Dumbledore tietää koko ajan enemmän kuin Harry. Harrya kuitenkin mietityttää asia läpi romaanisarjan, ja vähitellen hän oppii tunnistamaan Voldemortin ja itsensä välistä yhteyttä. Harry esimerkiksi tietää, ettei Voldemort ole murhannut Siriusta, koska vaikka arpeen sattuu, se ei ole niin voimakasta kuin silloin kun Voldemort murhaa (HP5, 662). Siriuksen kiduttaminen ei tapahdu oikeasti, joten arven vähäisempi kipu voisi toimia vinkkinä, ettei se ole totta. Harry tosin ei näe tätä vinkkinä, koska aikaisempien kokemustensa myötä hän ei tiedä, että Voldemort pystyy valehtelemaan hänelle mielensä kautta. Vaikka Harry vihaa yhteyttä, hän ymmärtää sen hyödyntämisen mahdollisuuden, kuten kertoo Hermionelle: ”I hate it, I hate the fact that he can get inside me, that I have to watch him when he’s most dangerous. But I’m going to use it” (HP7, 193). Kun Voldemort on huomannut yhteyden Harryn ollessa hänen mielessään, herää ajatus, että yhteys voisi toimia myös toisin päin ja Voldemort voisi yrittää manipuloida Harryn ajatuksia.

Harrylla on salama-arpi otsassaan, hyvin lähellä aivoja. Arven kautta Harry kokee fyysisiä tuntemuksia Voldemortin kanssa olevan yhteyden aikana. Salama on kansanperinteessä nähty sekä käärmeen että vihan, vastakkainasettelun ja voiman symbolina,

⁵⁵ engl. Half-blood

ja siten se toimiikin havainnollisena merkinä yhteydestä Harryn ja Voldemortin välillä. Harryn ja Voldemortin välinen yhteys vertautuu Harryn sisäiseen taisteluun ja ristiriitaan hyvän ja pahan välillä. Yhteys Voldemortin kanssa alkaa usein arven kivulla, jonka jälkeen tulee näky tai tunne (esim. HP7, 191). Mielen ja ruumiin yhteys korostuu myös arven kivussa ja pistelyssä. Yhteyden voimistuessa Harryn arpea pistelee, kun Voldemort on lähellä tai tuntee vahvasti. Yhteys vahvistuu, kun Voldemort palaa takaisin ruumiiseensa. Se avautuu etenkin silloin, kun Harryn mieli on erityisen rentoutunut ja avoin eli esimerkiksi unissa, kuten Kalkaros selittää Harrylle romaanissa *Harry Potter and the Order of the Phoenix*. Harry herää unistaan usein arven pistelyyn. Yhteyden kautta Harry näkee, kun Voldemort kiduttaa useita henkilöitä ja tuntee arvessaan kipua samanaikaisesti. Harryn arven kipu liittyy yhteyden muodostumiseen ja Voldemortin tunteisiin, ei siihen, että Harry tuntisi kidutettavan kipua (esim. Voldemortin kiduttaessa Ollivanderia HP7, 75).

Harrylla on suora yhteys Voldemortin mieleen, mutta hän ei tiedä tai näe kaikkea koko aikaa. Harry näkee vain sen, mitä Voldemort kulloinkin ajattelee. Hän ei esimerkiksi tiedä Voldemortin mielessä ollessaan, minne tämä on matkalla, koska Voldemort ei ajattele sitä juuri sillä hetkellä.

Harry's scar scorched again: for a moment the Room of Requirement swam before him, and he saw instead the dark earth soaring beneath him and felt the great snake wrapped around his shoulders. Voldemort was flying again, whether to the underground lake or here, to the castle, *he did not know* (HP7, 470–471 kursiivi lisätty).

Yhteys poikkeaa siis muista romaanisarjan mielen representaatioista. Missään vaiheessa Harry ei näe Voldemortin muistoja, joita tämä ei juuri sillä hetkellä ajattele. Esimerkiksi lukilitiksen avulla puolestaan voidaan kaivaa haluttu tieto toisen mielestä.

Romaanissa *Harry Potter and the Deathly Hallows* viitataan, että Voldemort pystyisi lukemaan Harryn ajatuksia (HP7, 553). Jää epäselväksi, tarkoitetaanko tässä, että Voldemort pystyisi halutessaan menemään Harryn mieleen, kuten Harry pääsee Voldemortin mieleen, vai käyttäisikö Voldemort lukilitista kohdatessaan Harryn. Voldemort pystyy osittain valtaamaan Harryn mielen, Harry ei puolestaan Voldemortin, vaikka hänellä onkin suurempi pääsy Voldemortin mieleen. Harry tosin pystyy suojaamaan mielensä rakkauden ja surun tunteella. Pääsy toisen mieleen liittyy valtaan (Zunshine 2012, 52). Harrylla on enemmän mahdollisuuksia päästä Voldemortin mieleen, mutta Voldemort puolestaan osaa hyödyntää yhteyttä enemmän. Toisaalta fokalisaatio on Harryn näkökulmasta, joten lukija ja Harry eivät

välttämättä tiedä, onko Voldemort käyttänyt yhteyttä saadakseen tietoa Harryn mielestä. Voldemortkaan ei aina tiedä, onko Harry lukenut hänen ajatuksiaan. Palmerin (2010, 47) mukaan mielen lukeminen voi tapahtua niin, ettei henkilö edes tiedä, että hänen mieltään on luettu.

Harrylla ja Voldemortilla on välillä sama perspektiivi asioihin, mutta heidän näkemyksensä eroavat toisistaan. Palmer (2010) jakaa fokalisaation homogeeniseen ja heterogeeniseen fokalisaatioon. Homogeenisessa fokalisaatiossa kahdella fokalisoijalla on sama perspektiivi, näkemykset ja uskomukset, kun heterogeenisessä fokalisaatiossa puolestaan fokalisoijien näkemykset eroavat toisistaan, ja perspektiivit ovat ristiriidassa keskenään (mts. 84). Harryn ja Voldemortin välisessä fokalisaatiossa on piirteitä molemmista, sillä vaikka heillä on välillä sama perspektiivi, heidän näkemyksensä asioista poikkeavat. Harryn ja Voldemortin välinen ymmärrys on syvä, koska heidän välisessä yhteydessään myös tunteet ovat jaettuina. Harry näkee vanhempiansa murhaillan tapahtumat Voldemortin näkökulmasta (HP7, 280–282). Harry siirtyilee oman mielensä ja Voldemortin mielen välillä, kunnes he ovat lopulta samassa huoneessa, ja Harry saa Voldemortin muiston kautta tietää, mitä hänen vanhempiansa kuolinyönä tapahtui. Harry on ollut kyseisenä iltana itse läsnä yksivuotiaana, mutta koska hän näkee tapahtumat Voldemortin näkökulmasta, hän näkee muistossa itsensä Voldemortin silmin.

Harry ei väitä ymmärtävänsä Voldemortia kokonaisuudessaan tai tietävänsä minkälaista on olla Voldemort. Palmer (2004) tuo esille simulaatioteorian. Simulaatio ei tarkoita, että kuvittelisi itsensä johonkin tiettyyn tilanteeseen, vaan kuvitella, mitä on olla joku toinen kyseisessä tilanteessa (mts. 143). Hermanin (2011a, 15) mukaan sekä mielen teoria että simulaatioteoria perustuvat sille oletukselle, että toisen mieltä ei voi suoraan tietää tai kokea. Romaanissa *Harry Potter and the Deathly Hallows* Ron sanoo Harrylle: ”‘You really understand him.’ ‘Bits of him,’ said Harry” (HP7, 397). Myös Voldemort on sitä mieltä, että hän ymmärtää Harrya paremmin kuin esimerkiksi Kalkaros tai Lucius Malfoy.

Neither of you understands Potter as I do. He does not need finding. Potter will come to me. I know his weakness, you see, his one great flaw. He will hate watching the others struck down around him, knowing that it is for him that it happens. He will want to stop it at any cost. He will come (HP7, 525).

Voldemort on oikeassa, sillä Harry tulee hänen luokseen. Voldemortkin siis ymmärtää Harrya. Viimeisen romaanin lopussa Harry ja Voldemort kaksintaistelevat. Harry torjuu

Voldemortin langettaman tappokirouksen, jolloin se kimpoaa takaisin, ja Voldemort kuolee. Heidän välisensä yhteys kääntyy lopulta Voldemortia vastaan.

5.2 Telepatia ja telepaattiset unet

Harryn ja Voldemortin väliseen telepaattiseen yhteyteen viitataan ensimmäisen kerran romaanissa *Harry Potter and the Goblet of Fire*, kun Harry kysyy Dumbledorelta, oliko hänen näkemänsä uni todellinen, ja Dumbledore vastaa, että luultavasti (HP4, 652). Asia jää vielä tässä vaiheessa avoimeksi, ja yhteys alkaa syventyä vasta, kun Voldemort pääsee palaamaan ruumiiseensa. Telepaattinen yhteys Harryn ja Voldemortin välillä on mahdollista, koska Voldemortin sielunpalanen on Harryn sisällä. Romaanimailmassa ei ole samanlaista yhteyttä muiden välillä eikä sen luominen onnistu tavallisen taikuuden avulla. Sana *telepatia* on peräisin kreikan kielen sanoista *tele* (kaukainen) ja *pathos* (tunteminen) eli ”kaukaa tunteminen” (Powell 2010, 35). Sitä sanotaan myös kommunikaatioksi tai ajatuksensiirroksi, joka tapahtuu ilman näkö-, kosketus- tai kuuloyhteyttä (mts. 35). Aluksi Harryn ja Voldemortin välinen telepatia tapahtuu vahingossa. Myöhemmin molemmat osaavat käyttää sitä tietoisemmin, tosin Harry ei aluksi osaa sulkea Voldemortin mieltä omastaan. Erilaisissa telepatiakäsityksissä korostuu tunteiden siirtyminen. Telepatia on yliluonnollinen ja myyttinen tapa päästä toisen mieleen (Nichols & Stich 2003, 1). Palmerin (2004, 201) mukaan mielen lukeminen on kuitenkin ymmärrettävissä olevaa. Tästä syystä lukija pystyy ymmärtämään sen, vaikka se onkin periaatteessa mahdotonta. Zunshine (2012, xi) erottaa mielen teorian telepatiasta, ja hänen mielestään ne ovat jopa vastakkaisia keskenään: telepatia tarkoittaa hänen mukaansa täydellistä, itsetietoista pääsyä toisen ajatuksiin, mielen teoria on puolestaan lähempänä toisen ajatusten arvaamista ja päättelyä. Esimerkiksi lukilitis muistuttaa puolestaan mielen teoriaa.

Telepaattisen yhteyden muodostumiselle on erittäin tärkeää, että henkilöiden välillä on voimakas yhteys. Diane Hennacy Powellin (2010, 35) mukaan telepatiaa esiintyy yleensä henkilöiden välillä, joilla on vahva sosiaalinen side. Telepatia ja empatia liittyvät toisiinsa. Empatiaa tunnetaan helpommin perheenjäseniä tai muita läheisiä ihmisiä kohtaan (Keen 2007, 19). Tzvetan Todorovkin (1975, 117) korostaa, että päästäkseen toisen mieleen on ymmärrettävä tätä. Harry ja Voldemort pystyvät ymmärtämään toisiaan, koska Harryn sisällä on Voldemortin sielunpalanen. Täydellisesti he eivät kuitenkaan tästä huolimatta toisiaan

ymmärrä. Harry on lähestulkoon pakotettu näkemään näkyjä Voldemortin mielestä. Voldemort puolestaan ei ymmärrä rakkautta, ja tästä syystä hän ei pysty valtaamaan Harryn mieltä. Jos toisen mieli on hyvin erilainen kuin oma, sen lukeminen voi olla vaikeaa tai jopa mahdotonta (Palmer 2010, 3). Telepaattisen yhteyden myötä Voldemort pystyy manipuloimaan Harryn mieltä, mutta taikaministeriön tapahtumia lukuun ottamatta hän ei pysty saamaan Harryn mieltä valtaansa.

Telepatia on läheisessä yhteydessä uniin. Voidaan puhua jopa telepaattisista unista. Fantasiassa esimerkiksi uni voi olla portti eri maailmojen välillä. Harry pääsee Voldemortin mieleen aluksi vain unen välityksellä, joten unen voisi ajatella olevan portti heidän välisessään yhteydessä. Tämäkin muuttuu myöhemmässä vaiheessa, kun yhteyden syntymiseen ei tarvita unitilaa. Sigmund Freudin (2014, 212) mukaan telepaattinen yhteys muodostuu kahden henkilön välille silloin kun sitä vähiten yritetään, jolloin kahden tiedostamattoman välille muodostuu hetkellisesti yhteys. Myös Jarl Fahler (1983, 174) korostaa, että esimerkiksi passiivisuus, lepo ja rauha edesauttavat telepatiaa. Nukkumistila siis edesauttaa telepatiaa. Harryn mieli on levollinen nukkuessa, jolloin yhteys Voldemortin kanssa muodostuu helpommin. Harry näkee unta, joka tuntuu todelliselta, mutta vähitellen yksityiskohdat häviävät: ”trying to hold on to the picture of that dimly lit room, but it was like trying to keep water in his cupped hands; the details were now trickling away as fast as he tried to hold on to them...” (HP4, 24). Näin on myös reaali maailmassa: unimaailma tuntuu herätessä todelliselta, mutta kun herää kunnolla, se siirtyy yhä kauemmas, ja hetken päästä on vaikea enää muistaa, mitä unessa tapahtui.

Harryn unet ovat merkityksellisiä koko romaanisarjan ajan. Niiden kautta Harrylle sekä nousee muistoja menneisyydestä että yhteys Voldemortin kanssa paljastuu. Unitila nostaa Harryn mielestä hyvin varhaisia muistoja: Harry näkee unessaan lentävän moottoripyörän, ja hänellä on tunne, että on nähnyt sen unessaan aiemminkin (HP1, 19). Lukija tietää tässä tapauksessa enemmän kuin Harry, koska edeltävässä luvussa on käynyt ilmi, että lentävä moottoripyörä on ollut todellinen. Harry joutuu muuttamaan käsitystään siitä, mikä voi olla mahdollista ja mikä ei. Ensin Harry luulee pelkiksi uniksi taikuuteen liittyviä varhaisia muistojaan (HP1). Sitten hänellä on epäily siitä, voiko uni olla totta (HP4) ja lopulta siitä, voiko uni olla vain unta (HP5). Harry alkaa itse ensimmäisenä epäillä, että hänen näkemänsä uni olisi jotain muuta kuin pelkkä uni.

Harry näkee unia Voldemortista jo ennen kuin varsinainen telepaattinen yhteys avautuu. Unista herätessään Harryn arpeen sattuu (esim. HP1, 191). Ensimmäisenä opiskeluvuotenaan Harry näkee painajaisen, jossa ovat esimerkiksi professori Orave⁵⁶, Kalkaros ja Draco Malfoy (HP1, 97). Harry herää unen aiheuttamaan kipuun arveissaan, mutta lukijalle kerrotaan, että seuraavana päivänä Harry ei enää muista unta. Uni yhdistää Harryn inhoamat Kalkaroksen ja Malfoyn, mutta liittää heihin Oraven, vaikka Harry ei vielä tiedä, että Voldemort on ottanut tämän valtaansa. Kuten Zunshine (2006, 102) mainitsee, kertoja voi jättää lukijalle vihjeitä, että johonkin henkilöhahmoon ei kannata luottaa. Harryn uni toimii vinkkinä lukijalle, mutta ei Harrylle itselleen, koska hän ei muista untaan enää myöhemmin. Unet saattavat nostaa esille yhteyksiä eri asioiden välillä, mutta unennäkijä ei ole välttämättä näistä aina tietoinen. Ihmisen mieli voi tietää enemmän kuin ihminen itse, koska kaikkea tietämäänsä ei pysty muistamaan. Ennen kuin Voldemort pääsee palaamaan ruumiiseensa, Harry näkee unia Voldemortista ulkopuolisen silmin (esim. HP4, 626–627). Yhteyden voimistuessa Harry näkee unet Voldemortin näkökulmasta.

Harry näkee unia pimeästä käytävästä ja lukituista ovista romaanissa *Harry Potter and the Order of the Phoenix*. Harry tulkitsee tämän oman senhetkisen tietämyksensä mukaan ja epäilee unien tarkoittavan, että hän tuntee olevansa ansassa. Harryn mielenkiinto päästä käytävää pidemmälle kasvaa. Käytäväunia verrataan elokuvaan niin kuin esimerkiksi päiväkirjassa tai ajatuseulassa nähtyjä muistoja: ”It was as though a film in his head had been waiting to start” (HP5, 439). Unien jälkeen Harryn arpea pistelee, mikä toimii lukijalle vinkkinä, että asia liittyy jotenkin Voldemortiin. Myöhemmin selviääkin, että Harry on nähnyt unia käytävästä, koska on unessaan ollut Voldemortin mielessä. Koska Voldemort pohtii käytävää ja sen perällä olevaa ovea, myös Harry pohdiskelee niitä unissaan, vaikkei aluksi tiedäkään miksi. Voldemortin ja Harryn tuntemukset sekoittuvat keskenään, ja heillä on sama päämäärä. Vaikka myöhemmin Harry tietää, että Voldemort haluaa päästä pidemmälle käytävässä, ja Harryn on vaarallista nähdä pidemmälle, myös hänen oma mielenkiintonsa kasvaa, ja hän on utelias näkemään, mitä oven toisella puolella on. Harry ei enää erota, mikä on hänen omaa uteliaisuuttaan ja mikä Voldemortin halua. Fahler (1983, 42) korostaa, että vaikka spontaani telepaattinen yhteys tapahtuu tiedostamatta, molemmat osapuolet ovat kuitenkin aktiivisesti tapahtumassa mukana. Harry ei ole vain passiivinen

⁵⁶ engl. Quirrell

vastaanottaja, vaan myös hän on toiminnassa mukana. Uni unelta Harry pääsee aina vain pidemmälle. Kerran Harry herää unestaan käsi ojennettuna, valmiina avaamaan unessa näkemänsä oven (HP5, 509).

Harry näkee Voldemortin manipuloimaa unta. Harryn näkemä uni hyökkäyksestä herra Weasley'n kimppuun on tapahtunut oikeasti, joten tämän perusteella Harryn on oletettava Sirius-unen⁵⁷ olevan totta. Hermione tuo esille, että uni ei ehkä olekaan totta ja Voldemort pystyy yhteyden huomattuaan syöttämään väärää informaatiota Harryn mieleen (HP5, 647). Fiktiiviset henkilöhahmot pystyvät valehtelemaan joko tietoisesti tai tiedostamattaan. Voldemort valehtelee mielensä avulla Harrylle, joka välittää valheellisen tiedon eteenpäin tietämättä sen olevan valhe. Rassi (2005, 128) mainitsee Olsonin jaottelun erehtyvistä ja valheellisesta epäluotettavasta kertojasta. Rassi tosin määrittelee ne eri tavalla kuin Olson. Erehtyvä kertoja välittää väärää tietoa tietämättään, ja valehteleva kertoja puolestaan johtaa muita tietoisesti harhaan (ms. 128–129). Rassin jaottelun mukaan esimerkiksi Harrya voi verrata erehtyvään epäluotettavaan kertojaan, kun hän kertoo muille Voldemortin ottaneen Siriuksen kiinni, ja Voldemort puolestaan vertautuu valheelliseen kertojaan. Harry on epäluotettava tahattomasti, koska Voldemort on epäluotettava. Jos Harrylla olisi kokemusta, että Voldemort pystyy valehtelemaan hänelle mielen yhdistyessä, hän ehkä epäilisi Voldemortin valehtelevan. Voldemort on havainnut Harryn mielessään ja osaa hyödyntää tätä yhteyttä syöttämällä väärää tietoa Harrylle. Telepaattinen yhteys ei toimi tasapuolisesti, koska Voldemort käyttää valtaa.

Varsinainen telepaattinen yhteys on vain Harryn ja Voldemortin välillä, mutta romaaneissa on myös muita lyhyitä hetkiä, jolloin joku henkilö ikään kuin lukee toisen ajatukset. Tilanteet ovat aina sidoksissa tiettyyn hetkeen, ja tämän myötä henkilö voi aavistaa, mitä toinen henkilö ajattelee. Myös henkilöhahmot tarvitsevat mielen teoriaa ymmärtääkseen toisiaan (Palmer 2010, 47). Esimerkiksi romaanissa *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban* Harryn ja Ronin katseet kohtaavat, ja kertoja kertoo heidän olevan samaa mieltä asiasta (HP3, 257). Lisäksi samassa kirjassa Harrystä tuntuu kuin Hermione lukisi hänen ajatuksensa (HP3, 298). Harry, Ron ja Hermione ovat parhaita ystäviä, jotka tuntevat toistensa ajattelutavat. Todellisuudessaakin ihminen kohtaa päivittäin tilanteita, joissa

⁵⁷ Voldemort näyttää Harrylle mielensä kautta manipuloidun unen, jonka mukaan hän olisi kaapannut Siriuksen ja kiduttaisi tätä taikaministeriössä. Voldemort yrittää tällä tavalla saada Harryn tulemaan taikaministeriöön.

tietää, mitä muut ajattelevat, ja tämä on tyypillistä etenkin läheisten ihmisten kesken (Palmer 2010, 2; 47).

5.3 Tunteet

Tunteminen on osa mielen toimintaa, ja se liittyy sekä käyttäytymiseen että koettuun tunnetilaan (Hari et al 2015, 8; 86). Harryn tunteita kuvataan sisäisesti, muita henkilöitä ja heidän tunnereaktioitaan kuvataan vain ulkoisesti (Morris 2004, 10–11). Voldemortin tunteet tosin välittyvät Harryn kautta. Kun Harryn ja Voldemortin mielet yhdistyvät, Voldemortin tunteet siirtyvät ensimmäisinä Harryn mieleen. Käsittelen luvussa 4.4 Harryn ja Voldemortin mielten ja sielujen välistä yhteyttä ja sitä kuinka mieli ja sielu vertautuvat joskus toisiinsa. Turusen (1989, 13) mukaan sieluun kuuluvat esimerkiksi tunteet, mielikuvat ja ajatukset. Voldemortin tunteet siirtyvät Harrylle, koska Harryn sisällä on Voldemortin sielunpalanen. Telepaattinen yhteys mielten välillä syntyy sen jälkeen, kun Voldemort on päässyt palaamaan ruumiiseensa romaanin *Harry Potter and the Goblet of Fire* lopussa. Mielen ja ruumiin, ja tätä kautta tunteiden ja ruumiin, yhteys on voimakas. Harry ja Voldemort jakavat tunteiden yhteydessä myös kipua (esim. HP7, 280). Siinäkin yhdistyvät mieli ja ruumis. Harryn ja Voldemortin välisessä telepaattisessa yhteydessä korostuu erilaisten tunteiden siirtyminen. Tunteet vaikuttavat voimakkaasti ihmisten elämään. Hari et al (2015, 82; 98) mukaan suurin osa ihmisen käyttäytymisestä on emotionaalista, ja tunteet liittävät ihmiset toisiinsa. Lisäksi ihmiset jakavat tunteitaan luontaisesti (Keen 2007, 4). Tunteet voivat vaihdella toiseen hyvin nopeastikin. Harry on romaanisarjassa teini-ikäinen, mikä vaikuttaa osaltaan hänen kokemukseensa tunteista. Kuten Hari et al (2015, 41) korostaa, tunnemyrskyt ovat yleisiä murrosikäisillä, joilla aivojen otsalohko vasta muokkaantuu.

Ihmisillä on perusemootioita ja niiden lisäksi monimutkaisempia sosiaalisia emootioita (Hari et al 2015, 83). Perusemootioihin eli universaaleihin emootioihin kuuluvat onnellisuus, viha, pelko, suru, inho ja yllättyneisyys (esim. Hari et al 2015, 83; Damasio 1999, 50). Sosiaalisia emootioita puolestaan ovat esimerkiksi rakkaus, ylpeys, kateus ja halveksunta, ja ne ovat osittain kulttuurikohtaisia (esim. Hari et al 2015, 83; Damasio 1999,

51).⁵⁸ Harrylla on sekä perusemootioita että sosiaalisia emootioita. Voldemort tuntee perusemootioita, mutta häneltä puuttuu kyky ymmärtää ainakin osaa sosiaalisista emootioista, kuten esimerkiksi rakkautta, jota Voldemort pitää heikkoutena. Harryn äiti antoi henkensä Harryn puolesta. Se on vanha taika, joka suojasi Harrya Voldemortin tappokiroukselta Harryn ollessa yksivuotias. Sen voima säilyy, kun Harry asuu tätinsä luona. Voldemort tietää taian, mutta halveksii sitä ja aliarvioi sen voiman. Rakkaus, jota Voldemort puolestaan ei ymmärrä, suojaa Harrya. Taikasuoja on merkittävin vaikuttaja Harryn mielen kehittymiseen. Voldemortilla on puutteita myös perusemootioissa. Hänen ainoa pelkonsa liittyy siihen, että joku saa tietää hirnyrkeistä ja sen myötä Voldemort olisi tuhottavissa (HP7, 442).

Romaanit on fokalisoitu Harryn näkökulmasta, joten lukija ei saa täyttä pääsyä Voldemortin tunnetiloihin. Ei voi kuitenkaan väittää, että Voldemort tuntee vain tiettyjä tunteita, sillä romaaneissa saadaan tietoa vain niistä tunteista, jotka välittyvät Harrylle. Voldemortin mieli nähdään vain Harryn tulkintana. Voldemortilla on jonkinlaista itsereflektiota, kun hän myöntää ettei olisi kannattanut aliarvioida Harryn äidin uhrausta (HP4, 707). Voldemort reflektoi omia tekemisiään, mutta niihin liittyvät tunteet eivät tule esille (HP7, 13). Harry kuitenkin reflektoi myös Voldemortin tunteita, ja Harry vertautuukin tässä lukijaan ja Voldemort puolestaan henkilöähahmoon. Kuten Palmer (2004, 141) mainitsee, fiktiivinen mieli vaatii lukijan tulkintaa. Tuplakognitio tarkoittaa sitä, millaisena kaunokirjallinen mieli näyttäytyy muiden henkilöiden mielissä (Palmer 2010, 12). Myös Voldemortin tunteissa on Harryn tulkinta mukana. Kun kirjallisuudessa kerrotaan, että joku on iloinen, voimme samastua siihen (koska kaikki tietävät, miltä tuntuu olla onnellinen), mutta samalla emme voi kuitenkaan tietää, miltä juuri kyseisestä henkilöstä tuntuu, kun hän on onnellinen (Palmer 2004, 10). Eli vaikka tunteet ovatkin universaaleja, emme voi tietää, miltä jokin tunne tuntuu tietyn henkilön mielessä.

⁵⁸ Damasio (1999, 42) erottaa toisistaan tunteen (yksityisessä mielessä kokeminen) ja emotion (usein ulkoisesti havaittavissa olevat piirteet). Emootio tunnetaan vasta sen jälkeen, kun se on aistittu tapahtuvaksi elimistössä (Damasio 1999, 279). Toisen tunnetta ei pysty näkemään, toisin kuin sen aiheuttaman emotion (Damasio 1999, 42). Todellisessa elämässä ihmiset lukevat toistensa mieliä emootioiden kautta. Affektin Damasio (1999, 342) määrittelee sekä tunteen että emotion yläkäsitteeksi.

Harry tuntee Voldemortin mukana lähinnä perustunteita. Ne ovat yleensä voimakkaampia, joten ne tarttuvat helpommin henkilöstä toiseen. Lisäksi ne ovat helpompi tunnistaa. Harry tuntee Voldemortin tunteista esimerkiksi vihaa.

Harry had given a cry of pain: his scar had burned again as something flashed across his mind like a bright light on water. He saw a large shadow and felt *a fury* that was not his own pound through his body, violent and brief as *an electric shock* (HP7, 143 kursiivit lisätty).

Voldemortin tunteet kuvataan todella voimakkaina ja fyysisinä. Lisäksi tunnekokemus on suurempi shokki, koska se ei tule omasta mielestä, vaan se tulee toiselta. Emootiot ovat vahvasti yhteydessä ihmisen ruumiiseen (Damasio 1999, 37). Tunteet ovat ruumiillisia, ja niillä on aina ruumiillinen perusta.

He barely made it: bolting the door behind him with trembling hands, he grasped his pounding head and fell to the floor, then, in an explosion of agony, he felt *the rage* that did not belong to him possess his *soul*, saw a long room, lit only by firelight, and the great, blond Death Eater on the floor, screaming and writhing, and a slighter figure standing over him, wand outstretched, while Harry spoke in a high, cold, merciless voice (HP7, 145 kursiivit lisätty).

Tässä esimerkissä mieli ja sielu yhdistyvät. Voldemortin raivo ei valtaa vain Harryn mieltä, vaan myös sielun. Ennen siirtymistä Voldemortin mieleen Harryn arpeen sattuu todella paljon. Harryn kokema kipu johtuu jaetusta tunteesta. Voldemortin tunteet vaikuttavat Harryyn voimakkaammin kuin aiemmin. Voldemort on vihaisempi kuin ennen, joten se vaikuttaa myös Harryn kokemukseen tunteesta.

Harry on empaattisempi kuin Voldemort, mikä edesauttaa hänen pääsyään Voldemortin mieleen. Empatia on kyky jakaa toisen kokemukset ja tunteet eli laittaa itsensä toisen asemaan (Sanford & Emmott 2012, 208). Se käsitetään joissain määritelmässä omaksi tunteekseen, ja Keenin (2007, 5) mukaan empatian avulla uskomme tietävämme, miltä jonkun toisen tuntema tunne tuntuu. Harry ymmärtää erilaisia tunteita, mikä helpottaa niiden tunnistamista ja mukana elämistä. Empatian ja erilaisten tunteiden tunnistamisen puute puolestaan vaikeuttaa Voldemortin pääsyä Harryn mieleen. Harryn ja Voldemortin välinen yhteys mahdollistaa empatian, jonka seurauksena Harry kokee Voldemortin tunteet. Keenin (2007, 97) mukaan empatian syntymisessä vaaditaankin sitä, ettei kerronta ole vain ulkoista. Empatian syntymiseen tarvitaan toisen asemaan asettumista. Herää kysymys, voisiko ilman empatiaa oleva henkilö esimerkiksi käyttää ajatuseulaa normaalisti, koska siinä pitää konkreettisesti mennä toisen muistoon. Toisaalta perspektiivi on eri, joten ehkä sitä pystyisi

käyttämään myös epäempaattinen henkilö. Voldemortin vaikeus päästä Harryn ajatuksiin liittyy empatiaan. Voldemort ei ymmärrä rakkautta, joten hän ei pääse Harryn mieleen. Hän käyttää taikaministeriössä valtaa hyväkseen ja valtaa Harryn mielen, koska ei pääse tämän mieleen muuten. Voldemortilta puuttuu kyky kokea empatiaa. Populaarikulttuurissa henkilöt, jotka eivät ole empaattisia, kuvataan usein epäinhimillisiksi hirviöiksi tai konemaisiksi (Keen 2007, 9; 10). Voldemort ei ole poikkeus.

Tunteitaan voi yrittää salata. Voldemort osaa hillitä emootioitaan jo lapsena, kuten ilmenee Dumbledoren muistossa. Dumbledore vierailee nuoren Tom Valedron luona ja kertoo tälle Tylypahkan koulusta sekä velhomaailmasta ja sen laeista. Valedron ajatuksia ja tunteita on mahdoton tietää, sillä hänen kasvonsa pysyvät ilmeettöminä (HP6, 256). Emootioita tunnetaan useissa eri osissa kehoa, ja esimerkiksi kasvonilmeisiin voidaan vaikuttaa tahdonalaisesti: tunteita voi yrittää peittää tai viestiä eri tunteita mitä tuntee (Hari et al 2015, 83). Kaikkia emootioitaan Voldemortkaan ei pysty peittämään, vaan hänen kasvoiltaan näkyy lähes maaninen onnentunne, jonka hän kokee, kun hän saa ensimmäisen kerran kuulla olevansa velho tai tietää hirnyrkeistä (HP6, 254; 466). Emootioita ei pysty tukahduttamaan kokonaan (Damasio 1999, 49). Ulkoisesti Voldemort pystyy jossain määrin peittämään tunteidensa näyttämisen, mutta ei sisäisesti. Hän on tyyni ulkoisesti, mutta samanaikaisesti sisällä vihantunne kasvaa (HP7, 525). Voldemortin sisäinen ja ulkoinen ovat ristiriidassa keskenään. Harryn kautta lukija saa mielenkiintoisen näkökulman Voldemortin tunne-elämään sekä tunteiden puutteellisuuteen. Henkilöt, jotka salaavat tunteensa, joutuvat usein pelkäämään, että ulkoiset seikat paljastavat tunteet – etenkin henkilöille, jotka tuntevat heidät hyvin (Palmer 2010, 166). Harry tuntee Voldemortin parhaiten. He ovat samankaltaisista lähtökohdista, ja lisäksi Harry on hirnyrkki, joten Voldemortin tunteet paljastuvat Harrylle helposti, ja he pystyvät ymmärtämään toisiaan. Harry vastaanottaa Voldemortin tunteet. Zunshine (2012, 40) korostaakin, että tunteilla on yleensä joku vastaanottaja tai katsoja.

Voldemortin tunteet siirtyvät Harryn mieleen ja sekoittuvat Harryn omiin tunteisiin. Välillä tunnereaktio syntyy ennen kuin Harry edes huomaa olevansa Voldemortin mielessä. Toisinaan Harryn arpea pistelee ennen tunnetta, ja se toimii varoituksena, että yhteys on muodostumassa. Tunne siitä, että ”muut pystyvät tuntemaan minun tunteitani” on yksi skitsotyyppäisen persoonallisuushäiriön oire, samoin kuin telepatiakin (Royle 1991, 3). Molempien merkitys korostuu Harryn ja Voldemortin välisessä yhteydessä. Voldemortin

tunteet ottavat Harryn valtaansa niin, ettei Harry oikein edes tiedä, mikä hänellä on. Harrysta tuntuu kuin joku muu tekisi päätökset hänen puolestaan. Tämä muistuttaa mielen valtaamista taikakeinoin, kuten esimerkiksi komennuskirouksessa.

Harry ei aina tunnista tunteita vieraan mielen aiheuttamiksi. Ihminen ei ole välttämättä tietoinen kaikista tunteistaan (Damasio 1999, 36). Siksi ei olekaan ihme, että Harry ei tunnista Voldemortin tunnetilaa, etenkin kun se poikkeaa hänen omastaan. Harry tunnistaa ensimmäisen kerran, että joku tunne on Voldemortin mielen aiheuttama, kun Voldemort tuntee vihaa, jonka Harry tunnistaa: ”’It hurt because ...he’s...angry.’ Harry had not meant to say that at all, and heard the words as though a stranger had spoken them – yet knew at once that they were true. He did not know how he knew it, but he did” (HP5, 338). Sanat tulevat Harryn suusta kuin itsestään, aivan kuin joku muu sanoisi ne. Harry tunnistaa myös aiemman tunteen, jonka hän koki, kun Dolores Pimento⁵⁹ oli läsnä, mutta jota hän ei kokemishetkellä tunnistanut: ”[A] strange, leaping feeling... a *happy* feeling...but of course, he had not recognised it for what it was, as he had been feeling so miserable himself...” (HP5, 338). Ihminen ei aina välttämättä osaa eritellä omia tunteitaan tai tiedostaa niiden alkuperää. Damasio (1999, 47) mainitsee, että ihminen saattaa olla iloinen tai surullinen ilman, että ymmärtää syytä. Harry alkaa muistella aiempia, tilanteeseen sopimattomia, tuntemuksia ja ymmärtää niidenkin olleen Voldemortin tunteita. Tästä oivalluksesta eteenpäin Harry osaa paremmin erotella Voldemortin tunteet omista tunteistaan. Harry jopa tuntee oman vihansa ja Voldemortin vihan samanaikaisesti ja osaa erottaa ne toisistaan, koska ne johtuvat eri syistä (HP5, 716). Eli vaikka Harry ja Voldemort kokevat saman tunteen samanaikaisesti, ne voidaan erottaa toisistaan. Tämä on tärkeä kohta Harryn ja Voldemortin välisessä yhteydessä, koska Harry alkaa tiedostaa tarkemmin omat tunteensa erikseen Voldemortin tunteista. Kuten Palmer (2010, 60) korostaa, oman mielen tulkinnessa käytetään samanlaisia keinoja kuin muiden mielten tulkinnessa.

Romaanisarjassa on myös muita tapauksia, jossa voimakkaat tunteet ottavat vallan Harrysta, mutta kyse ei ole Voldemortin vaan Harryn omista tunteista. Voimakkaat tunteet aiheuttavat toimintaa, joka tapahtuu ennen kuin Harry ehtii edes reagoida siihen kunnolla. Esimerkiksi romaanissa *Harry Potter and the Chamber of Secrets* käärme on hyökkäämässä Harryn opiskelutoveri Justinin kimppuun, ja Harry haluaa suojella Justinia: ”Harry wasn’t

⁵⁹ engl. Dolores Umbridge

sure what made him do it. He wasn't even aware of deciding to do it" (HP2, 145). Voimakas tunne voi ottaa ihmisen valtaansa, jolloin tämä ei edes kunnolla tajua, mitä on tekemässä. Suuri osa mielen toiminnasta ei ole tietoisista (Hari et al 2015, 104). Oman tunteensa saattaa tunnistaa vasta jälkikäteen (Palmer 2004, 82). Tämä on tavallinen, arkielämästä tuttu ilmiö.

Telepatian ja tunteiden siirtymisen mukana myös tunteisiin liittyvä toiminta tarttuu välillä Harryyn. Kun yhteys avautuu aluksi lähinnä unissa, Harry herää useampaan kertaan omaan nauruunsa, joka on kuitenkin peräisin Voldemortin tunnetilasta. Nauraminen on ruumiillinen reaktio mielen toimintaan. Harrylla ja Voldemortilla on eri tarkoitus nauramiselle, koska Harrylla ruumiin toiminta on pakonomaista.

Maniacal laughter was ringing in his ears...he was happier than he had been in a very long time...jubilant, ecstatic, triumphant...a wonderful thing had happened... [...]

The insane laughter was punctuated with a cry of pain. The happiness was draining out of him, but the laughter continued...

He opened his eyes and, as he did so, he became aware that the wild laughter was coming out of his own mouth. The moment he realised this, it died away; Harry lay panting on the floor, staring up at the ceiling, the scar on his forehead throbbing horribly (HP5, 478).

Herättyään unestaan Harryn ilon tunne häviää, mutta pakonomainen nauru jatkuu samalla, kun hänen arpeensa alkaa sattua. Nauru on *maniacal*, *insane* ja *wild*, koska se on toisen naurua. Voldemortin ilo ei mukaile Harryn iloa, vaan se on vastakkainen. Tunteiden jakaminen on telepatian varhaisvaihe. Tunteet ovat tarttuvia, ja toisen tunteen ymmärtäminen voi johtaa sen jakamiseen, esimerkiksi yhdessä nauramalla (Hari et al 2015, 94; 96). Empatia liittyy läheisesti tunteiden jakamiseen. Se ei liity vain negatiivisten tunteiden jakamiseen, vaan myös positiivisten, kuten ilon, tyytyväisyyden tai riemun (Keen 2007, 5). Tässä ei kuitenkaan ole kyse tavallisesta jakamisesta, sillä vaikka Harry ja Voldemort nauravat yhdessä, heillä ei ole yhdessä hauskaa. Voldemort manipuloi Harryn tunteita ja saa Harryn tuntemaan omien tunteidensa mukaisesti. Lukija saattaa reagoida manipuloidun mallin mukaan fyysisesti (esimerkiksi nauramalla ikävälle asialle), vaikka oma maailmankatsomus poikkeaisikin siitä (Robinson 2005, 141). Voldemortilla on psykopaatin piirteitä. Psykopaatitkaan eivät ole tunteettomia, mutta heidän kokemansa tunteet ovat poikkeavia, kuten ilo, kun saa tuottaa pahaa muille (Keen 2007, 10). Harry joutuu kokemaan Voldemortin ilon, kun tämä kiduttaa Siriusta (HP5, 641).

Yhteyden voimistuessa Harry ärtyy helposti kaikista asioista. Harry muun muassa kiukustuu äkillisesti Ronille ja Hermionelle ja jopa nauttii vihansa aikaansaamasta

ihmetyksestä ystäviensä kasvoilla (HP5, 212–213). Tunteet pyrkivät esiin jo ennen kuin Harry edes tajuaa niiden olevan yhteydessä Voldemortiin. Voldemort nauttii kielteisistä tunteista ja toisten mielipahasta. Tässä Harry kokee samaa. Hän asettuu Voldemortin asemaan. Harry kokee vihaa ja halua hyökätä Dumbledoren kimppuun myös silloin, kun Voldemortin mieli ei pääse sekoittamaan Harryn omaa mieltä: ”Harry felt the white-hot anger lick his insides, blazing in the terrible emptiness, filling him with the desire to hurt Dumbledore for his calmness and his empty words” (HP5, 726). Dumbledore on kuin isähahmo Harrylle. Harry tuntee tulleen kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti ja purkaa vihansa luotettavaan aikuiseen. Ärtymys ja monet muut tunteet johtuvat usein Voldemortin senhetkisistä tunteista, mutta on hyvä ottaa huomioon, että Harry on tässä vaiheessa jo itse murrosikäinen, mikä selittää osan tunteista.

5.4 Jaettu ja jakamaton mieli

Harry näkee unia Voldemortista. Vähitellen käy ilmi, että Harryn unissaan näkemät tapahtumat ovat todellisia. Powellin (2010, 164) mukaan unia ja todellisuutta voi olla joskus vaikea erottaa toisistaan, ja tällaisissa tilanteissa yleensä raportoidaankin enemmän yliaistillisista ilmiöistä. Telepaattinen yhteys liittyy tähän. Kun Harry pääsee unessaan ensimmäisen kerran kunnolla Voldemortin mieleen, Voldemort on Nagini-käärmeen mielessä. Powell (2010, 56) tuo esille ajatuksen, että telepatia olisi syntynyt jo kauan aikaa sitten eläimissä, mutta se olisi ihmisissä painunut taka-alalle, kun analyttinen mieli on ottanut vallan, ja siksi telepatiaa esiintyisi nykyisin vain lähinnä unissa. Harry näkee unessaan Voldemortin mieleen, kun Voldemort hyökkää herra Weasleyn kimppuun ollessaan Nagini-käärmeen mielessä.

The dream changed...

His body felt smooth, powerful and flexible. He was gliding between shining metal bars, across dark, cold stone... he was flat against the floor, sliding along on his belly... [...]

Harry put out his tongue... he tasted the man's scent on the air... he was alive but drowsy...sitting in front of a door at the end of the corridor...

Harry longed to bite the man...but he must master the impulse...he had more important work to do...[...]

he reared high from the floor and struck once, twice, three times, plunging his fangs deeply into the man's flesh, feeling his ribs splinter beneath his jaws, feeling the warm gush of blood... (HP5, 408–409)

Harry kokee ruumiillisesti olevansa käärme. Hän selittää tuntemustaan Siriukselle: ”it was like something rose up inside me, like there’s a *snake* inside me” (HP5, 425). Damasio (2012, 93) korostaa, että aivot pystyvät todellisten tapahtumien lisäksi muodostamaan käsityksen myös muunlaisista ruumiintiloista ja jopa simuloimaan erilaisia ruumiintiloja. Näin ollen Harry pystyy ymmärtämään käärmemäisen kokemuksen ruumiistaan. Vaikka Harry ymmärtää Naginia ja tunnistaa erikoisen näkökulman tapahtumaan, hän ei yritä olla käärme sillä hetkellä. Harry tulkitsee tapahtumat oman itsensä eli ihmisen näkökulmasta.

Kognitiivisessa narratologiassa mieli nähdään ruumiillisena eli ei nähdä mieli–ruumis-jaottelua, vaan myös tekeminen on mielen toimintaa (Mäkelä 2011, 212). Damasionkin (2012, 20) mukaan tietoisien mielen perustana on ruumis. ”Kuolemansa” jälkeen King’s Crossilla Harry miettii omaa olemassaoloaan: ”[I]t came to him that he must exist, must be more than disembodied thought, because he was lying, definitely lying, on some surface. Therefore, he had a sense of a touch, and the thing against which he lay existed too” (HP7, 565). Harrylla on eksistentiaalinen tunne: koska hän tuntee ja pystyy ajattelemaan, hän ymmärtää olevansa vielä olemassa. Kuten ranskalainen filosofi René Descartes on lausunut: *cogito ergo sum* (ajattelen, siis olen (olemassa)). Mieli on yhteydessä koko kehon toiminnan kanssa, ja se tarvitsee esimerkiksi erilaisia aistihavaintoja (Hari et al 2015, 9). Harry ymmärtää ruumiinsa kautta olevansa olemassa, sillä ruumiin kautta saatu aistihavainto välittyy hänen mieleensä.

Harry näkee tapahtumat Nagini-käärmeen näkökulmasta. Käärme ja ihminen kuuluvat eri lajeihin, joten reaali maailmassa tämä ei ole mahdollista. Kehollisuus vaikuttaa voimakkaasti mieleen ja siihen, miten maailman kokee ja kielellistää (Hari et al 2015, 9; Palmer 2004, 151). Näin ollen ihmisen ja käärmeen olisi mahdotonta ymmärtää toisiaan.⁶⁰ Harry ei kuitenkaan ole tapahtumahetkellä varsinaisesti Naginin mielessä, vaan Voldemortin. Voldemort puolestaan on kyseisellä hetkellä Naginin mielessä. Harry ymmärtää paremmin Naginin mieltä ja kokemusta, koska se suodattuu hänen mieleensä Voldemortin mielen kautta. Voldemortin mielen kautta Harry kokee käärmemäistä halua hyökätä Dumbledoren kimppuun: ”he would like nothing better than to strike – to bite – to sink his fangs into the

⁶⁰ Naginin alkuperästä paljastui uusi asia syksyllä 2018. Nagini on ollut alun perin noita, joka on muuttunut käärmeeksi. Asia paljastettiin romaanimailmaan liittyvässä elokuvassa. Elokuvan traileri ja Rowlingin kommentti asiasta esim. Rowlingin twitter-sivulla https://twitter.com/jk_rowling 25.9.2018. En kuitenkaan käsittele asiaa tässä tutkielmassani, sillä käsittelen vain alkuperäisiä *Harry Potter* -romaneja, joissa ei viitata mitenkään Naginin alkuperään. Niissä noita on jo muuttunut käärmeeksi ja on täten vain ja ainoastaan käärme.

man before him” (HP5, 419). Nagini on hirnyrkki, eli sen sisällä on Voldemortin sielunpalanen, minkä takia heidän välinen yhteytensä on ymmärrettävä, vaikka onkin kyse eri lajeista. Voldemort on muuttunut hirnyrkkien tekemisen kautta jopa ulkoisesti käärmemäiseksi, joten hänen on siksi helpompi siirtyä Naginin mieleen. Vaikka sekä Harry että Nagini ovat hirnyrkkejä, Voldemortilla on enemmän valtaa Naginin mieleen, ja hän voi saada tämän tekemään asioita puolestaan. Harry pystyy oman mielensä avulla vastustamaan Voldemortia. Nagini puolestaan on hyväksyvämpi Voldemortin toiminnalle, ja siksi Voldemort pystyy ohjailemaan sitä. Nagini on lähes osa Voldemortia, ja heidän mielensä ovat jopa tiiviimmässä yhteydessä kuin Harryn ja Voldemortin. Lisäksi Nagini on eläimenä ”alempi-arvoinen” ja siksi helpompi ottaa valtaan.

Romaanimaailmassa mielet voivat ketjuuntua. Sosiaalisia mieliä on kaunokirjallisuudessa, koska niitä on reaaliaimailmassa (Palmer 2010, 63). Hyökkäys herra Weasley'n kimppuun suodattuu monen eri mielen läpi. Nagini kokee tapahtuman oikeasti fyysisesti, Voldemort kokee sen Naginin mielen kautta ja Harry puolestaan Voldemortin mielen kautta. Heidän mielensä muodostavat ketjun. Romaanisarjassa on myös muita esimerkkejä mielten muodostamista ketjuista. Harry siirtyy unessaan Voldemortin mieleen, tämä puolestaan käyttää lukilitista Gregorovitsiin, jolloin Harrykin näkee Gregorovitsin mieleen (HP7, 230). Harry muistelee, kuinka hän Voldemortina siirtyi Gregorovitsin silmien kautta hänen muistoihinsa (HP7, 232). Palmerin (2010, 95) mukaan on mahdollista, että eri henkilöhahmoilla on omassa mielessään versio yhden henkilön mielestä. Esimerkiksi Gregorovitsin muistot ovat sekä hänen omassa mielessään että Voldemortin ja Harryn mielissä. Kaikki kuitenkin tekevät niistä omat tulkintansa. Gregorovitsin muistot näyttäytyvät hyvin selkeinä. Miten tämä voi olla mahdollista, kun se suodattuu monen mielen kautta, ja siinä käytetään lukilitista? Tosin Voldemortin on sanottu olevan taitava lukilitiksen osaaja. Harry ei itse osaa lukilitista, joten tätä ennen ei ole tarkkaa tietoa, miten muistot näyttäytyvät taitavalle osaajalle. On mielenkiintoista, miten lukilitis konkreettisesti tapahtuu. Harry siirtyy Gregorovitsin muistoihin tämän silmien kautta. Katsekontakti on yleensä välttämätön lukilitiksessa (HP5, 469). Sanotaan, että silmät ovat sielun peili, mutta ovatko ne samalla myös mielen?

Zunshine (2011, 163) mainitsee kolmiomaisen mielenlukemisen, jossa mielenliikkeiden attribuutiot ovat kerroksellisia: antaja, vastaanottaja ja tarkkailija. Myös Mäkelän (2011, 45) mukaan mieli konstruoidaan vähintään kolmen tason kautta:

ensimmäinen konstruoi on henkilöhahmo itse, kertoja tuo siihen oman tasonsa ja ylimpänä konstruoi lukijan mieli. Romaanimailmassa esiintyvät erilaiset mielten ketjut voi jaotella tämän mukaan. Esimerkiksi Nagini tai Gregorovits vertautuu henkilöhahmoon, Voldemort kertojaan ja Harry lukijaan. Harry näkee unen, jossa hän on Voldemort. Tämäkin kohta suodattuu lopulta monen eri mielen kautta. Voldemort todella kokee tapahtuman, Harry näkee ja kokee sen unessaan, ja okklumeus-tunnilla Kalkaros näkee tapahtuman Harryn mielen kautta.

He was standing in a dark, curtained room lit by a single branch of candles. His hands were clenched on the back of a chair in front of him. They were long-fingered and white as though they had not seen sunlight for years and looked like large, pale spiders against the dark velvet of the chair. [...]

‘I have been badly advised, it seems,’ said Harry, in a high, cold voice that pulsed with anger (HP5, 515).

Harry ei ole vain Voldemortin mielessä, vaan myös tämän ruumiissa, koska ruumiin kokemus välittyy mielen kautta. Herättyään todentuntuisesta unesta Harry joutuu erikseen tarkistamaan omasta ulkomuodostaan, että hän on hän itse eikä Voldemort: ”‘I was You-Know-Who,’ said Harry, and he stretched out his hands in the darkness and held them up to his face, to check that they were no longer deathly white and long-fingered” (HP5, 517). Tällöin Voldemort vertautuu henkilöhahmoon, Harry kertojaan ja Kalkaros lukijaan. Useita mieliä voi olla vaikea seurata yhtä aikaa. Samanaikaisesti on vaikeaa seurata oma mieli mukaan lukien useampaa kuin neljää mieltä (Zunshine 2011, 166). Myös näissä esimerkeissä on neljä mieltä, sillä todellisen, konkreettisen lukijan mieli pitää laskea mukaan.

Harryn ja Voldemortin välisessä yhteydessä on vain kaksi henkilöhahmoa, mutta heihinkin voi soveltaa tätä jaottelua. Voldemortia voi verrata näkökulmasta riippuen henkilöhahmoon tai kertojaan, Harrya puolestaan voi verrata häntä tulkitsevaan kertojaan tai lukijaan. Tuon luvussa 2.1 esille Damasion (1999, 128) ajatuksen tekstin siirtymisestä mielestä toiseen: teoksen sisältö on ensin ollut Damasion mielessä, josta se siirtyy lukukokemuksen kautta lukijan mieleen. Lukemiseen tarvitaan ulkoinen väline, jonka avulla toisen mielen sisältöön päästään käsiksi. Lukijan ja henkilöhahmon mielet sekoittuvat keskenään. Lisäksi teos ei sisällä mieltä kokonaisuudessaan, vaan vain ne osat, jotka kirjoittaja on halunnut kirjoittaa. Kaikki tapahtuu vain lukijan mielessä, toisaalta lukija on sisällä kirjassa tai kirja on lukijan sisällä (Makkonen 1995, 183). Harryn ja Voldemortin välisen yhteyden lisäksi tämä soveltuu esimerkiksi ajatuseulaan ja etenkin Valedron

päiväkirjaan, koska niissäkin paljastuu vain osa, ei koko kokonaisuutta. Vertailen luvussa 5.5 tarkemmin Harrya ja Voldemortia lukijaan ja henkilöhahmoon.

Harrylla ja Voldemortilla on jaettu mieli. Kun Voldemortin mieli valtaa Harryn mielen, hän ajattelee samaa asiaa kuin Voldemort ja tuntee samalla tavalla. Harry lähestulkoon tuntee olevansa Voldemort. Lukiessa vieras valtaa mielen, ja lukija on samanaikaisesti sekä itse että joku muu (Makkonen 1995, 183–184). Reaalimaailmassa vieraan mielen sekoittumista omaan mieleen pidettäisiin mahdollisesti oireena jostain psyykkisestä sairaudesta, kuten skitsofreniasta. Yhdellä ruumiilla on aina yksi mieli normaalitilanteessa (Damasio 2012, 193–194).⁶¹ Harryn ja Voldemortin lisäksi tätä ajatusta rikotaan mielten ketjuuntumisessa, jolloin esimerkiksi Voldemortin, Harryn ja Naginin mielet ovat kaikki samassa ruumiissa samaan aikaan. Kuitenkin vain yksi niistä pystyy toimimaan kunnolla kerrallaan, jolloin muut ovat vain ”läsnä”, eivätkä ne ole aktiivisia toimijoita. Jakautunut persoonallisuus ei ole Damasion mukaan normaali mielentila. Kuten Damasio (1999, 142) mainitsee, vain yksi sivupersoonista voi kerrallaan ajatella, toimia ja ilmaista itseään eli olla oma kokonaisuutensa. Tämän perusteella voisi ajatella, että Harryn mielentila ei ole normaali. Harry ei kuitenkaan ole skitsofreeninen, mikä olisi reaalimaailman tulkinta hänestä, vaan hän todella pääsee toisen henkilön mieleen.

Harryn ja Voldemortin välinen yhteys ei ole tavallinen omassa maailmassaankaan, mutta fantasia mahdollistaa sen. Harryn on välillä vaikea erottaa itseään Voldemortista. Subjektin ja objektin raja voi häilyä, ja fantasiassa ei voida aina tehdä karkeaa erottelua näiden välillä (Todorov 1975, 116). Todorovin (mts. 118) mukaan tätä voi verrata psykoosiin, jossa oman itsen ja ympäröivän maailman rajat voivat häilyä. Lukijan ja henkilöhahmon välinen ero voi joskus kaventua, kun lukija pääsee henkilöhahmon mieleen ja saattaa alkaa ajatella samoin kuin tämä. Lukeminen jäljittelee ajatusprosessia, ja toisen mielen lukeminen tuplaa sen, jolloin raja subjektin ja objektin välillä pienenee (Hart 2011, 122). Lisäksi mielen ja ruumiin välinen yhteys on todella voimakas. Mieltä ei voi olla ilman ruumista (Damasio 1999, 142). Romaanien fantasiamaailma rikkoo tätä perusajatusta, koska Voldemortin mieli kestää ruumiin tuhoutumisen. Tosin Voldemortin sielu on jakautunut

⁶¹ Kirjallisuudessa on myös muita esimerkkejä tilanteesta, jossa useampi mieli on yhdessä ruumiissa samanaikaisesti. Esimerkiksi Stephenie Meyerin science fiction -romaanissa *The Host* (2008) on kaksi mieltä yhden fyysisen henkilön sisällä, kun toinen mieli ei olekaan tuhoutunut. Mielet alkavat kommunikoida keskenään. Lopulta ”vieras” mieli pystytään irrottamaan ja liittämään toiseen ruumiiseen.

esineisiin, jolloin niiden avulla mielellä on ”ruumis” tai ainakin säilytyspaikka. Kaikki mitä mielessä tapahtuu, on sidoksissa ruumiin aikaan ja paikkaan (mts. 145). Harryn ja Voldemortin välinen yhteys sekä rikkoo että ei riko tätä. Heillä on jaettu mieli ja kaksi ruumista, vaikka hetkellisesti hekin ovat yhdessä mielessä ja kehossa taikaministeriössä (HP5, 719–720).

Välillä Harry haluaa päästä Voldemortin mieleen, kun hän haluaa tietää, mitä Voldemort tekee: ”Closing his puffy eyes he allowed the pain in his scar to overcome him for a moment, wanting to know what Voldemort was doing, whether he knew yet that Harry was caught” (HP7, 369). Koska Harryn ja Voldemortin välinen yhteys on erityislaatuinen, Harry ei käytä lukilitista päästäkseen Voldemortin mieleen. Hän lopettaa hetkeksi okklumeuksen eli mielensä sulkemisen ja antaa Voldemortin mielen tunkeutua omaan mieleensä. Voldemortin mieli vetää Harrya puoleensa, vaikka hänen täytyy yrittää pysyä omassa mielessään. Roland Barthes (1993, 23) mainitsee, että lukija voi samanaikaisesti sekä nauttia oman minuutensa pysyvyydestä että odottaa sen häviämistä.

Harry’s scar burned in the silence, but he made a supreme effort to keep himself present, not to slip into Voldemort’s mind (HP7, 366).

As Voldemort’s anger throbbed inside him, Harry’s scar threatened to burst with pain, and he wrenched his mind back to his own body, fighting to remain present (HP7, 369).

Yhteys on niin vetovoimainen, että Harry joutuu kunnolla tekemään töitä, että pystyy irrottautumaan siitä. Tunteet vaikuttavat siihen, miten Harry saa työnnettyä Voldemortin mielen omastaan. Pelko omasta ja ystäviensä selviytymisestä auttaa Harrya pitämään mielensä omanaan.

Kun Voldemort valtaa Harryn mielen, Harry ei pysty kunnolla ajattelemaan omia asioitaan samanaikaisesti. Ollessaan Voldemortin mielessä Harry pystyy kunnolla keskittymään vain päästäkseen sieltä pois: ”Harry’s scar was exquisitely painful, but he struggled with all his strength against the pull of Voldemort’s thoughts: it had never been so important to remain in his own right mind” (HP7, 366–377). Palmer (2004, 102) mainitsee, että tietoisuudessa on monia tasoja, ja eri asiat voivat olla joko tietoisuuden keskustassa tai periferiassa. Mielen yhdistyessä Voldemortin mieli on Harryn tietoisuuden keskustassa, jolloin Harryn oma mieli on hänen tietoisuutensa periferiassa. Kun Harry on oppinut okklumeuksen ja hallitsee paremmin yhteyttä, Voldemortin mieli pysyy välillä periferiassa,

ja Harryn oma mieli on puolestaan keskustassa: ”In a distant part of Harry’s brain, that part connected to the angry, burning scar, he could see Voldemort sailing fast over the dark lake in the ghostly green boat...he had nearly reached the island where the stone basin stood...” (HP7, 478). Mieli prosessoi tietyllä hetkellä vain rajallisesti materiaalia, jolloin osa työntyy pakosti taka-alalle (Damasio 1999, 128). Myös esimerkiksi kun katsoo ajatuseulassa toisen muistoa, oma mieli on täynnä sitä, eikä henkilö pysty ajattelemaan muita asioita samanaikaisesti.

Voldemort ei pysty samalla tavalla huomaamatta menemään Harryn mieleen kuin Harry Voldemortin. Voldemort valtaa taikaministeriössä Harryn mielen lisäksi ruumiin. Mielen lisäksi myös toiminta voi olla jaettua, kollektiivista tai yhteistä (Palmer 2010, 140). Voldemortin mieli hallitsee Harrya niin vahvasti, että se vaikuttaa Harryn ruumiiseen ja toimintaan. Kuten Turner (1991, 35) mainitsee, aivot manipuloivat ruumista.

Then Harry’s scar burst open and he knew he was dead: it was pain beyond imagining, pain past endurance –

He was gone from the hall, he was locked in the coils of a creature with red eyes, so tightly bound that Harry did not know where his body ended and the creature’s began: they were fused together, bound by pain, and there was no escape –

And then the creature spoke, it used Harry’s mouth, so that in his agony he felt his jaw move...

‘Kill me now, Dumbledore...’

Blinded and dying, every part of him screaming for release, Harry felt the creature use him again...

‘If death is nothing, Dumbledore, kill the boy...’

Let the pain stop, thought Harry... let him kill us...end it, Dumbledore...death is nothing compared to this...

And I’ll see Sirius again...

And as Harry’s heart filled with emotion, the creature’s coils loosened, the pain was gone (HP5, 719–720).

Tämä on ainoa kerta Harryn ja Voldemortin välillä, jolloin toisen mieli ottaa kunnolla valtaansa toisen, eikä vain näytä, mitä tämä ajattelee. Voldemortin vallatessa Harryn ruumiin ei pysty sanomaan, missä kulkee ruumiiden raja. Mielten lisäksi heidän ruumiidensa toiminta kietoutuu yhteen. Harryn mielen ja ruumiin valtaajaa kuvataan olennoksi, joka kommunikoi Harryn ruumiin kautta. Yhteys kasvaa niin tuskaiseksi, että Harry haluaa Dumbledoren tappavan heidät molemmat. Kuten Palmer (2010, 141) mainitsee, toinen henkilö voi vaikuttaa yksilön toimintaan, jolloin yksilö käyttäytyy jaetun, yhteisen mielen takia ryhmässä eri tavoin kuin yksinään käyttäytyisi.

Harryn sydän suojelee hänen mieltään ulkoiselta hyökkäykseltä. Kun hänen sydämensä täyttyy tunteella, olento hellittää otettaan. Harry ei pysty taistelemaan Voldemortia vastaan, mutta hänen rakkautensa ajaa Voldemortin pois (Smith 2010, 88). Rakkaus on siis roomaanimaailmassa vahvempi ase kuin väkivalta tai voima. Harry kykenee rakastamaan ja rakastaa Siriusta, mutta Voldemort puolestaan ei ymmärrä rakkautta. Kuten Robinson (2005, 128) mainitsee, tarvitaan emotionaalista ymmärrystä, että voi ymmärtää toista täysin. Voldemort ei ymmärrä muiden tunteita, joten hän ei siksi pysty valtaamaan Harryn mieltä. Dumbledore selittää, että tuskan tuntemisen kyky on Harryn suurin vahvuus (HP5, 726). Kuten Sehon (2010, 10) mainitsee, roomaanimaailmassa sielu kuvastaa ihmisen inhimillisyyttä eli esimerkiksi kykyä rakastaa. Voldemort on hajottanut sielunsa osiin, jolloin hänestä on tullut epäinhimillinen, ja tästä syystä rakkaus toimii vahvana suojana Voldemortia vastaan.

Harry Potter -romaaneissa on myös reaali maailmaan liittyviä keinoja, jolloin saattaa kuulla vieraan äänen oman päänsä sisällä. Ihminen käy usein valintatilanteissa kamppailua ja keskustelua itsensä kanssa. Mäkelän (2011, 299) mukaan vieras mieli saattaa olla subjektin oma tajunta, jonka kielellistäminen ja kerronnallistaminen on tehnyt vieraaksi. Ääni Harryn päässä sanoo, että Sirius saattaa olla kuollut, kun Harry ei vielä ole oikeasti varma siitä, ja hän vasta etsii Siriusta taikaministeriön salaperäisyyksien osastolta (HP5, 686). Ääni päässä saattaa sanoa sen, mitä ihminen pelkää tai mitä tämä ei oikeasti vielä itsellekään myönnä. Kuudentena opiskeluvuotenaan Harrylle alkaa syntyä tunteita Ginnyä kohtaan. Tunteet hämmentävät Harrya, ja hän käy asiasta päänsisäistä keskustelua itsekseen: ”*She’s Ron’s sister. But she’s ditched Dean! She’s still Ron’s sister. I’m his best mate! That’ll make it worse. If I talked to him first – He’d hit you. What if I don’t care? He’s your best mate!*” (HP6, 482).

Voldemortin mieltä ei pysty lukemaan mielen teorian avulla, koska hänen mielensä ei ole tavallinen. Voldemortilla on autistisia piirteitä. Kaikki eivät pysty lukemaan toisten mieliä: esimerkiksi autistit ovat ”mind-blindness”, eli he eivät tunnista, että muilla on mieli (Palmer 2004, 138). Koska Voldemort ei juurikaan näytä tunteitaan ulkoisesti, hänen mielenliikkeistään ei tiedettäisi kunnolla, ellei Harrylla olisi suoraa yhteyttä Voldemortin mieleen. Autismissa esiintyy kommunikointivaikeuksia, jolloin mielen teoria ei toimi kunnolla (Zunshine 2011, 165). Romaanissa *Harry Potter and the Half-Blood Prince* Harry ja Dumbledore keskustelevat siitä, tunteeko Voldemort hirnyrkit tai niiden tuhoutumisen: ”I

believe that Voldemort is now so immersed in evil, and these crucial parts of himself have been detached for so long, *he does not feel as we do*” (HP6, 474 kursiivi lisätty). Dumbledorekin sanoo suoraan, ettei Voldemort tunne samalla tavalla kuin muut. Palmerin (2010, 187) mukaan mielenvikaisen mieltä ei pysty lukemaan, koska se ei ole sosiaalinen. Kaunokirjallisuus kuitenkin mahdollistaa myös ”mielenvikaisten” mielten esittämisen.

Autismin lisäksi Voldemortilla on psykopaatin tai sosiopaatin piirteitä. Tarkoitus ei ole diagnosoida Voldemortia, mutta hänen piirteensä muistuttavat populaarikulttuurin käsityksiä psykopaateista tai autisteista. Voldemort on melko stereotyyppinen empatiakyvyltään puutteellinen henkilöahmo. Empatian puute liitetään yleensä esimerkiksi autisteihin tai sosiopaattiseen käyttäytymiseen (Keen 2007, 9). Empatiakyvyn puutteen taustalla on usein antisosiaalinen häiriö, minkä takia henkilöt eivät pysty asettumaan toisen asemaan, eivät osaa katua tekemisiään, aiheuttamaansa kipua tai tuhoa (mts. 10). Äärimmäinen esimerkki tästä ovat psykopaatit tai sarjamurhaajat, jotka eivät välitä muiden ihmisten tunteista lainkaan (mts. 10). Voldemort ei ymmärrä muita ihmisiä, eivätkä myöskään muut pysty kunnolla ymmärtämään häntä. Tästä syystä onkin mielenkiintoista, että Harry pystyy lukemaan Voldemortin mieltä. Tosin mielen lukeminen on osittain pelkistettyä, sillä Harry ei yritä varsinaisesti ymmärtää Voldemortia, vaan saa vain välähdyksiä, elokuvamaisia näkyjä ja tunteita, tämän mielestä omaan mieleensä. Näyt ovat tosin huomattavasti selkeämpiä kuin esimerkiksi lukilitiksessa, sillä yhteyden mukana Voldemortilta siirtyy Harrylle myös tunnetila. Toisen mieltä ei pysty ymmärtämään kunnolla, jos ei ymmärrä hänen kokemaansa tunnetta. Todellisuudessakin on ymmärrettävä toisen tunteita ymmärtääkseen häntä (Robinson 2005, 126). Harryn ja Voldemortin välinen ymmärrys on syvempi kuin romaanimaailman muiden henkilöiden, sillä yhteydessä on tunne mukana.

5.5 Harryn ja Voldemortin välinen yhteys lukemisprosessina

Harryn ja Voldemortin välinen yhteys vertautuu lukemisprosessiin. Voldemort vertautuu henkilöahmoon ja Harry puolestaan lukijaan. Mäkelä (2009, 127) yhdistää henkilöahmojen keskinäisen ajatustenluvun siihen lukemisprosessiin, jossa lukija tutustuu henkilöahmojen mieliin. Harry lukee Voldemortin mieltä. Lukija on merkityksellinen osa tarinaa. Hänet nähdään aktiivisena toimijana, joka siirtyy tarinamaailmaan ja on sen uppoutunut kokija (Sanford & Emmott 2012, 132). Kokemuksellisuus korostuu

romaanimaailmassa Harryn ja Voldemortin välisen yhteyden lisäksi muissa mielen representaatioissa. Käsittelen asiaa esimerkiksi luvussa 2. Samalla kun fiktio mahdollistaa suoran yhteyden toisen mieleen, yhteydessä on etäisyys, koska lukija tunnistaa lukevansa fiktiivistä teosta. Fiktiivisiä mieliä lukiessa lukija voi tuntea iloa siitä, että on olemassa edes jokin mieli, jota pystyy lukemaan täydellisesti (Zunshine 2006, 20). Harry näkee Voldemortin ajatukset ja kokee tämän tunteet. Hart (2011, 122) korostaa, että lukiessa henkilöhahmon mieli on lukijan mielen sisällä. Harryn ja Voldemortin välillä se tapahtuu tavallista syvemmin ja konkreettisemmin. Kirjallisuutta lukemalla ihminen voi päästä fiktiivisen henkilön mieleen, ja lukijalle saattaa syntyä tunnereaktioita lukemisen kautta. Harry tuntee Voldemortin mukana tämän emotioita, vaikkei henkilökohtaisesti tunnekaan itse kyseistä tunnetta. Lukija kokee samaa lukiessaan. Harryn mielestä Voldemort on tahrannut hänen mielensä ja ruumiinsa tunkeutumalla niihin (HP5, 435). Hän tuntee itsensä häväistyksi. Harryn ja Voldemortin välisessä yhteydessäkin tulee esille toisen mielen lukemisen eettisyyden ongelmallisuus. Harry tirkistelee Voldemortin mieleen. Tosin Harry on pakotettu näkemään näkyjä Voldemortin mielestä, eikä hän pysty itse vaikuttamaan siihen.

Harry on empaattinen henkilö, mikä mahdollistaa Voldemortin mielen lukemisen. Empatia auttaa lukijoita rakentamaan toisen mielen kokonaisuuden ja uppoutumaan fiktiiviseen mieleen (Hart 2011, 121). Henkilöhahmon identifiointi kerronnan keinoilla, esimerkiksi tietoisuuden ja tunteiden esittämisellä, edesauttaa empatian syntymistä, vaikka lukija ja henkilöhahmo olisivatkin hyvin poikkeavia toisistaan (Keen 2007, x; xii). Lukija pystyy eläytymään fiktiivisen henkilön tunnetilaan ja ymmärtämään tätä, vaikkei hyväksyisikään tämän ajattelua tai toimintaa. Harry ymmärtää osia Voldemortista, vaikka he ovatkin erilaisia henkilöitä toiminnaltaan ja tavoitteiltaan. Kuten Palmer (2004, 202) korostaa, fiktiivisten mielten on oltava melko läheisiä todellisten mielten kanssa, jotta ne ovat ymmärrettäviä. Harrya ja Voldemortia yhdistävät monet asiat, jotka lisäävät ymmärrystä heidän välillään. Hirnyrkkiys mahdollistaa heidän välisensä yhteyden, ja lisäksi he ovat molemmat esimerkiksi orpoja ja puoliverisiä. Myös Voldemort huomioi yhtäläisyydet Harryn kanssa (esim. HP2, 233). Empatia on avain siihen, että pystyy eläytymään mielikuvituksellisiin toisiin persoonallisuuksiin ja heidän kokemuksiinsa sekä lukemisen edellytys (Palmer 2004, 138). Voldemort ei ymmärrä rakkautta, joten hän ei pysty valtaamaan Harryn mieltä.

Mielen lukeminen ja empatia ovat läheisessä yhteydessä keskenään. Palmerin (2010, 101) mukaan ne voivat joissain tapauksissa vertautua täysin toisiinsa. Voldemortin mieli ei ole sosiaalinen, mikä liittyy hänen kyvyttömyyteensä tuntea empatiaa. Mielen teoria ei onnistu, jos henkilö ajattelee etusijassa itseään ja unohtaa, että muilla on omat mielensä, jotka poikkeavat omasta (mts. 150). Voldemort pystyy yhteyden kautta syöttämään Harrylle virheellistä tietoa. Kertoja voi kertoa asioita, joiden lukija saattaa virheellisesti luulla olevan omia muistojaan, vaikka kertoja sijoittaa nämä muistot hänen päähänsä kuvailevan kerronnan avulla (Zunshine 2006, 105). Voldemortia voi verrata henkilöhahmon lisäksi myös kertojaan, joka välittää mielensä avulla Harrylle tietoa. Harry saa Voldemortin mielen kautta yksityiskohtaisen kuvauksen joistain tapahtumista. Lisäksi Voldemort pystyy valehtelemaan mielensä avulla Harrylle.

Harrylle tarttuu piirteitä Voldemortin mielestä. Keen (2007, 89) tuo esille, että lukija voi jopa tuntea muuttuvansa fiktiiviseksi henkilöksi teosta lukiessaan. Harry tuntee Voldemortin tunteita ja jossain määrin jopa ymmärtää tätä. Anna Makkonen (1995, 183) viittaa Pouletin sanoessaan, että lukeminen on minän menettämistä, jolloin alkaa ajatella ja tuntea samoin kuin joku toinen. Lukukokemus voi tuntua jopa skitsofreeniselta, kun samanaikaisesti sekä uppoaa tekstiin että tarkkailee omaa lukukokemustaan (mas. 184). Harrylla on suora yhteys Voldemortin mieleen, joten Harry tunnistaa Voldemortin eri tunnetilat varmuudella, paitsi yhteyden aluksi, jolloin Harry ei vielä ymmärrä tuntevansa Voldemortin tunteita. Kirjallisuuden lukeminen voi aiheuttaa lukijassa ruumiillisia oireita, kuten esimerkiksi nauramista ääneen (Robinson 2005, 140). Harry kokee Voldemortin tunteet niin voimakkaana, että on esimerkiksi lähes pakotettu nauramaan, vaikka ei koe itse henkilökohtaisesti iloa sillä hetkellä. Henkilöhahmojen tunteet voivat välittyä lukijalle ruumiillisesti (mts. 126). Robinson (mts. 105; 114) tuo esille, että esimerkiksi romaanihenkilöitä on helpompi ymmärtää, kun heihin suhtautuu emotionaalisesti ja sitä kautta myös ruumiillisesti.

6. Lopuksi

Johdannossa esiin nostamani tutkimuskysymys on, minkälaisena mieli näyttäytyy *Harry Potter* -romaaneissa. Olen tuonut esille tutkielmani luvuissa erilaisia näkökulmia mieleen ja pohtinut näitä suhteessa sekä toisiinsa että reaali maailmaan. Kuten johdannossa toin esille, fiktiivinen maailma kertoo yleensä pohjimmiltaan reaali maailmasta. Käsitys mielestä ei ole romaanimaailmassa täysin yhteneväinen. Toisaalta mieltä pystyy lukemaan ja siihen pystyy vaikuttamaan moniulotteisemmin keinoin kuin reaali maailmassa. Toisaalta mieli puolestaan näyttäytyy osittain yksinkertaisempaan kuin todellisuudessa. Joissain tapauksissa muistia pystyy muokkaamaan, mutta siihen tarvitaan taikaa. Lisäksi romaanimaailmassa esimerkiksi muistoilla on mielessä omat paikkansa ja ne pysyvät muuttumattomina.

Tutkielmani luvussa 2 toin esille, kuinka romaanimaailmassa muistoja pystyy näyttämään ja jakamaan myös toisille henkilöille, jolloin korostuu muistojen kommunikatiivisuus. Muistot eivät ole vain henkilökohtaisia. Muistojen tarkastelu tapahtuu fyysisesti muistoon uppoutumisella ja sen kokemisella. Romaanimaailmassa mieltä pystytään myös lukemaan. Luvussa 3 tarkastelin erilaisia keinoja, joilla romaaneissa luetaan mieltä. Toisen mielen lukeminen vaatii lukijalta yleensä tulkintaa. Romaanimaailmassa myös joillakin esineillä on kyky lukea henkilöiden mieliä. Lukemisen lisäksi mieleen pystytään vaikuttamaan. Tätä käsittelin luvussa 4. Keskeisessä osassa tutkimustani on Harryn ja Voldemortin välinen yhteys, jonka kautta heidän mielensä kietoutuvat yhteen niin tiiviisti, että välillä on vaikea tietää missä menee heidän mieltensä ja ruumiidensa välinen raja. Yhteyden eri puolia käsittelin luvussa 5.

Olen tarkastellut pro gradu -tutkielmassani mieltä Damasion ja Palmerin näkökulmasta eli mieltä osana ruumista. Toin johdannossa esille metaforia, joilla mieltä kuvataan romaanimaailmassa. Metaforien mukainen käsitys tulee esille mielen representaatioissa. *Harry Potter* -romaaneissa mieltä kuvataan monikerroksiseksi kokonaisuudeksi, jossa korostuu mielen ruumiillisuus. Eri representaatioissa toistuvat tietyt asiat, kuten ruumiillisuus, tunteet, manipulaatio ja esineellisyys. Olen osoittanut tutkielmassani, että toistuvat asiat ovat tärkeitä J.K. Rowlingin *Harry Potter* -romaanien fantasiamaailman käsityksessä mielestä.

Erilaisissa representaatioissa mieli ja ruumis yhdistyvät sekä toisiinsa että tunteisiin. Mieli ja tunteet nähdään fyysisinä. Toisen muistoon pääsee ajatuseulan ja päiväkirjan avulla

fyysisesti. Romaanimaailmassa muistot nähdään tallenteina, jotka on mahdollista saada ruumiin ulkopuolelle, kuten esimerkiksi ajatuseula ja Valedron päiväkirja osoittavat. Ajatuseulan käytössä korostuu muistin fyysinen luonne. Ajatuseulaan tarvitaan fyysinen muistiaines, joka irrotetaan mielestä. Muisto voi myös ruumiillistua. Mielen ja ruumiin yhteys korostuu myös Tylypahkan tupien lajittelussa. Lajitteluhattu asetetaan päähän, jolloin se pystyy lukemaan lajiteltavan mieltä. Taikasauva toimii sekä mielen että ruumiin jatkeena. Romaanimaailmassa toisen mieleen pystyy hyökkäämään fyysisesti taian avulla. Lukilitiksen avulla tunkeudutaan toisen muistoihin, tosin hyökkäystä vastaan voi osatessaan myös suojautua. Mielen ja ruumiin yhteys korostuu muistiloitsuissa, kirouksissa sekä ankeuttajien ja hirnyrkkien läsnäolossa. Muiston muokkaaminen voi vaurioittaa myös ruumista. Hirnyrkki vaikuttaa mieleen myös fyysisellä läsnäolollaan. Vaikka mieli ja ruumis ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa, ääritapauksessa mieli voi säilyä ilman ruumista. Tosin osa sielua on tällöin säilyneenä esineessä, jonka voi ajatella olevan sen ruumis. Mielen ja ruumiin yhteys korostuu etenkin Harryn ja Voldemortin välisessä yhteydessä. Harry on ajoittain mielensä kautta Voldemortin ruumiissa. Harry kokee yhteyden vaikutukset myös fyysisesti taika-arpensa pistelynä.

Tunteiden merkitys korostuu läpi kirjasarjan. Etenkin rakkaus on merkityksellinen. Tunteet liittyvät romaanimaailmassa esimerkiksi mielen lukemiseen. Lukilitiksessa tulkinta tapahtuu muistojen ja tunteiden avulla. Okklumeuksissa pitää vastaavasti piilottaa muistoon liittyvä tunne, jotta se ei paljasta muistoa. Tunteiden merkitys korostuu myös taikomisessa. Lisäksi tunteisiin vaikuttamalla voidaan vaikuttaa mieleen. Ankeuttajat nostavat esiin negatiiviset tunteet, ja hirnyrkit tuovat esille pahat ajatukset. Harryn ja Voldemortin välisessä suhteessa korostuu tunteiden ruumiillisuus, kun esimerkiksi tunteisiin liittyvä toiminta tarttuu. Tunteet siirtyvät ensimmäisenä heidän välisensä yhteyden voimistuessa. Erilaiset tunteet korostuvat romaanisarjassa. Lisäksi tunteita jaetaan sekä reaali maailman että fantasian keinoin. Toisaalta tunteet (etenkin rakkaus) toimivat myös mielen suojana. Romaanimaailmassa nousee esille myös tunteettomuus ja tunteiden salaaminen.

Useissa representaatioissa toistuu manipulaatio. Romaanimaailmassa muistoja voi manipuloida ja lisäksi muisto voi manipuloida. Valedron päiväkirjassa oleva muisto jakaa muistojaan, mutta samalla se manipuloi näyttämällä niistä vain osan. Toisaalta muistoja voi manipuloida taian avulla, kuten muistia muokatessa. Komennuskirouksessa mieli puolestaan kaapataan ja henkilö voidaan laittaa tekemään asioita oman tahtonsa vastaisesti. Hirnyrkki

tuo esille pahoja ajatuksia ja salaisia pelkoja sekä manipuloi niiden kautta. Voldemort manipuloi Harrya mielensä kautta niin, ettei Harry aina edes tiedä tulleen manipuloiduksi. Harry näkee Voldemortin manipuloimaa unta, ja lisäksi Voldemort manipuloi esimerkiksi Harryn tunteita.

Myös esineellisyys korostuu romaanisarjassa. Muistojaan ja osan mielestään voi tallentaa ulkoiseen objektiin. Ajatuseulan ja päiväkirjan avulla pystyy tarkastelemaan omia muistojaan tai toisen henkilön muistoja. Objektiin kautta muistoja pystyy jakamaan, jolloin korostuu mielen ja muistojen kommunikatiivisuus. Esineisiin pystyy tallentamaan osan sieluaan ja sitä kautta myös mieltään. Hirnyrkit toimivat sielun säilönä ja tätä kautta sen ruumiina. Romaanimaailmassa esineellä voi olla oma mieli, kuten lajitteluhatulla on. Hattu pystyy lukemaan toisen mieltä, kun se asetetaan päähän. Iseeviot-peili puolestaan pystyy heijastamaan siihen katsovan henkilön suurimman toiveen, jolloin sen kautta pystyy lukemaan omaa mieltään. Loitsujen tekemiseen tarvitaan yleensä taikasauvaa, vaikka taitavat velhot ja noidat osaavat taikoa myös ilman sitä. Taikasauva toimii mielen jatkeena. Romaanimaailmassa mieli laajenee esineisiin. Esineet eivät kuitenkaan pysty jakamaan esimerkiksi tunteita.

Kun tarkastelee mielen representaatioita, pitää miettiä myös niiden eettisyyttä. Monet romaanisarjassa esitetyistä mielen representaatioista ovat eettisesti kiistanalaisia. Osa mieleen vaikuttavista taioista, kuten esimerkiksi komennuskirous, on romaanimaailmassa kiellettyjä. Hyvin monet ovat kuitenkin niin sanotusti harmaalla alueella, kuten esimerkiksi lukilitis, ajatuseulan käyttö ja muistiloitsut. Ne ovat laillisia, mutta käytöltään kyseenalaisia. Kommunikatiivisuus ja muistojen jakaminen korostuvat romaanisarjassa, mutta jakaminen voi tapahtua myös ilman toisen lupaa. Esimerkiksi lukilitiksen avulla toisen mielestä voidaan etsiä haluttua tietoa, ja jos hyökkäyksen kohde ei osaa okklumeusta ja pysty piilottamaan asiaa mielestään, toinen pystyy saamaan sen. Harry ja Voldemort eivät jaa vain muistoja, vaan hetkittäin he jakavat koko mielen ja kaikki tunteet.

Mitä tahansa tässä tutkielmassa käsittelemääni osa-aluetta voisi tarkastella lisää ja syvemmin. Halusin tutkia mieltä romaanimaailmassa kokonaisuutena, ja siksi en ole pystynyt tämän tutkielman puitteissa keskittymään yhteen osa-alueeseen niin yksityiskohtaisesti kuin olisin halunnut. Olen nostanut esille keskeisimmät mielen representaatiot. Romaanisarjassa on paljon muitakin mainintoja mieleen liittyen. Niitä tutkimalla ja erittelemällä voisi saada

vielä laajemman kuvan siitä, minkälaisena mieli *Harry Potter* -romaaneissa näyttäytyy. Tosin representaatiot, joita olen tutkielmassa käsitellyt, ovat omalaatuisia J.K. Rowlingin romaanimaailmalle ja kuvaavat sen käsitystä mielestä. Muut maininnat muistuttavat enemmän reaalimaailman lähestymistapoja mieleen, eikä niiden käsittely siksi ollut mielekästä. Halusin löytää erityisyydet, jotka kuvaavat juuri tätä fantasiamaailmaa. Olen maininnut käsittelemieni representaatioiden lisäksi myös muita ja verrannut niitä tutkimukseni keskiössä oleviin representaatioihin.

Harry Potter -romaanien käsitystä mielestä voisi vertailla tarkemmin muihin fantasiamaailmoihin. En ole pystynyt tämän tutkielman puitteissa vertailemaan sitä laajemmin muuhun fantasiaan, koska *Harry Potter* -romaaneissa on itsessäänkin paljon tutkittavaa. Olisi mahdollista perehtyä vielä syvemmin romaanien fantasiamaailman problemaattisuuteen ja osin jopa epä johdonmukaisuuteen. Harry ei ole romaanisarjassa minäkertoja, mutta fokalisaatio on hänessä. Romaanisarjasta olisi mahdollista tutkia esimerkiksi Harryn tai jonkun muun henkilöhahmon mielen esittämistä. Mieltä voisi siis tutkia ilman ylikuonnollisia representaatioita. Tosin onko fantasiaa mahdollista tutkia ilman fantastisia elementtejä? Ehkä voisi olla mahdollista tutkia jotain muuta henkilöä kuin Harrya, koska muiden mielet eivät poikkeaa reaalimaailman mielistä. Halutessaan tutkimusta voisi laajentaa myös lukijoihin, eli miten kaikki muodostuu heidän mielessään ja miten he tulkitsevat romaanisarjaa. J.K. Rowlingin *Harry Potter* -romaaneissa olisi siis runsaasti tutkittavaa vielä mielen osaltakin.

LÄHTEET

Kaunokirjallisuus

ROWLING, J.K. 1997. *Harry Potter and the Philosopher's Stone*. London: Bloomsbury (HP1)

ROWLING, J.K. 1998. *Harry Potter and the Chamber of Secrets*. London: Bloomsbury (HP2)

ROWLING, J.K. 1999. *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*. London: Bloomsbury (HP3)

ROWLING, J.K. 2000/2001. *Harry Potter and the Goblet of Fire*. London: Bloomsbury (HP4)

ROWLING, J.K. 2003. *Harry Potter and the Order of the Phoenix*. London: Bloomsbury (HP5)

ROWLING, J.K. 2005. *Harry Potter and the Half-Blood Prince*. London: Bloomsbury (HP6)

ROWLING, J.K. 2007. *Harry Potter and the Deathly Hallows*. London: Bloomsbury (HP7)

Tutkimuskirjallisuus

ALBER, JAN 2009. "Impossible Storyworlds – And What to Do with Them" *Storyworlds. A Journal of Narrative Studies* 1:1, 2009, 79–96

ANTIKAJINEN, ARI & RISTO RINNE & LEENA KOSKI 2006. *Kasvatustieteologia*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy

BARTHES, ROLAND 1993. *Tekstin hurma*, suom. Raija Sironen. Tampere: Vastapaino (ransk. alkuteos *Le Plaisir du texte*)

BASSHAM, GREGORY 2004. "The Prophecy-Driven Life: Foreknowledge and Freedom at Hogwarts" teoksessa *Harry Potter and Philosophy: If Aristotle Ran Hogwarts*, toim. David Baggett ja Shaun E. Klein. Chicago: Open Court Publishing Company

- BASSHAM, GREGORY 2010. "Love Potion No. 9 ¾" teoksessa *The Ultimate Harry Potter and Philosophy: Hogwarts for Muggles*, toim. Gregory Bassham. New Jersey: John Wiley & Sons
- BRADBURN, ELIZABETH 2011. "1620–1700: Mind on the Move" teoksessa *The Emergence of Mind: Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English*, toim. David Herman. Lincoln: University of Nebraska Press
- CLARK, ANDY & DAVID J. CHALMERS 1998. "The Extended Mind" *Analysis* 58: 7–19
- COHN, DORRIT 1978/1983. *Transparent Minds. Narrative Modes for Presenting Consciousness in Fiction*. Princeton: Princeton University Press
- COHN, DORRIT 1999/2000. *The Distinction of Fiction*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press
- DAMASIO, ANTONIO 1999. *The Feeling of What Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness*. New York: Harcourt Brace
- DAMASIO, ANTONIO 2010/2012. *Self Comes to Mind. Constructing the Conscious Brain*. London: Vintage
- DEAVEL, CATHERINE & DAVID DEAVEL 2004. "A Skewed Reflection: The Nature of Evil" teoksessa *Harry Potter and Philosophy: If Aristotle Ran Hogwarts*, toim. David Baggett ja Shaun E. Klein. Chicago: Open Court Publishing Company
- DEAVEL, CATHERINE JACK & DAVID PAUL DEAVEL 2010. "Choosing Love: The Redemption of Severus Snape" teoksessa *The Ultimate Harry Potter and Philosophy: Hogwarts for Muggles*, toim. Gregory Bassham. New Jersey: John Wiley & Sons
- FAHLER, JARL 1975/1983. *Parapsykologia*. Helsinki: Tammi
- FREUD, SIGMUND 2014. *Mooses, telepatia ja paholainen*, suom. Markus Lång. Helsinki: Books on Demand GmbH
- GARVER, S. JOEL 2010. "The Magic of Personal Transformation" teoksessa *The Ultimate Harry Potter and Philosophy: Hogwarts for Muggles*, toim. Gregory Bassham. New Jersey: John Wiley & Sons

GENZMER, HERBERT & ULRICH HELLENBRAND 2007. *Mysteria: selittämättömiä ihmeitä ja arvoituksellisia ilmiöitä*, suom. Katri Mäkinen ja Jaakko Nieminen. Iso-Britannia: Parragon Books

GRANGER, JOHN & GREGORY BASSHAM 2010. "Just in Your Head? J.K. Rowling on Separating Reality from Illusion" teoksessa *The Ultimate Harry Potter and Philosophy: Hogwarts for Muggles*, toim. Gregory Bassham. New Jersey: John Wiley & Sons

HAKALA, ANNA 2005. "Kehysten välissä – Henkilöt, kertoja ja reaalin lukija kognitiivisina toimijoina Mansfieldin novelleissa *Her First Ball* ja *The Garden Party*" teoksessa *Kertomus ja mieli: uusia (ja vanhoja) näkökulmia tajunnan esittämiseen kertomakirjallisuudessa*, toim. Maria Mäkelä & Pekka Tammi. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy

HARI, RIITTA & JAAKKO JÄRVINEN & JOHANNES LEHTONEN & KIRSTI LONKA & ANSSI PERÄKYLÄ & ILKKA PYYSIÄINEN & STEPHAN SALENIUS & MIKKO SAMS & PETRI YLIKOSKI 2015. *Ihmisen mieli*. Helsinki: Gaudeamus

HART, F. ELIZABETH 2011. "1500–1620: Reading, Consciousness, and Romance in the Sixteenth Century" teoksessa *The Emergence of Mind: Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English*, toim. David Herman. Lincoln: University of Nebraska Press

HERMAN, DAVID 2011a. "Introduction" teoksessa *The Emergence of Mind: Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English*, toim. David Herman. Lincoln: University of Nebraska Press

HERMAN, DAVID 2011b. "1880–1945: Re-minding Modernism" teoksessa *The Emergence of Mind: Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English*, toim. David Herman. Lincoln: University of Nebraska Press

KEEN, SUZANNE 2007. *Empathy and the Novel*. New York: Oxford University Press

KIND, AMY 2010. "A Pensieve for Your Thoughts? Harry Potter and the Magic of Memory" teoksessa *The Ultimate Harry Potter and Philosophy: Hogwarts for Muggles*, toim. Gregory Bassham. New Jersey: John Wiley & Sons

- LIPSCOMB, BENJAMIN J. BRUXVOORT & W. CHRISTOPHER STEWART 2004. ”Magic, Science, and the Ethics of Technology” teoksessa *Harry Potter and Philosophy: If Aristotle Ran Hogwarts*, toim. David Baggett ja Shaun E. Klein. Chicago: Open Court Publishing Company
- LOCKETT, LESLIE 2011. ”700–1050 Embodiment, Metaphor, and the Mind in Old English Narrative” teoksessa *The Emergence of Mind: Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English*, toim. David Herman. Lincoln: University of Nebraska Press
- MAKKONEN, ANNA 1995. ”Valokeilassa lukija” teoksessa *Kuin avointa kirjaa: Leikkivä teksti ja sen lukija*, toim. Mervi Kantokorpi. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus
- MARGOLIN, URI 2007. ”Character” teoksessa *The Cambridge Companion to Narrative*, toim. David Herman. Cambridge: Cambridge University Press
- MIETTINEN, RAUNO 2005. ”Hullujen naisten kanssa ullakolla – Kertojan luotettavuus ja tulkinta Charlotte Perkins Gilmanin novellissa *The Yellow Wallpaper*” teoksessa *Kertomus ja mieli: uusia (ja vanhoja) näkökulmia tajunnan esittämiseen kertomakirjallisuudessa*, toim. Maria Mäkelä ja Pekka Tammi. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy
- MORRIS, TOM 2004. ”The Courageous Harry Potter” teoksessa *Harry Potter and Philosophy: If Aristotle Ran Hogwarts*, toim. David Baggett ja Shaun E. Klein. Chicago: Open Court Publishing Company
- MÄKELÄ, MARIA 2009. ”Välttämättömyyden kehä ja muita kerrotun mielen oireita” teoksessa *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*, toim. Samuli Hägg, Markku Lehtimäki ja Liisa Steinby. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- MÄKELÄ, MARIA 2011. *Uskon mieli ja tekstuaaliset petokset: Kirjallisen tajunnankuvauksen konventiot narratologisena haasteena*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy (Akateeminen väitöskirja)
- NICHOLS, SHAUN & STEPHEN P. STICH 2003. *Mindreading: An Integrated Account of Pretence, Self-Awareness, and Understanding Other Minds*. Oxford: Oxford University Press

- NORBERG, ULRICA 2005. *Meditaatio*, suom. Susanna Paarma. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö (ruots. alkuteos *Meditation*)
- PALMER, ALAN 2004. *Fictional Minds*. Lincoln: University of Nebraska Press
- PALMER, ALAN 2010. *Social Minds in the Novel*. Columbus: The Ohio State University Press
- PALMER, ALAN 2011. ”1945– : Ontologies of Consciousness” teoksessa *The Emergence of Mind: Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English*, toim. David Herman. Lincoln: University of Nebraska Press
- POWELL, DIANE HENNACY 2010. *Kuudes aisti. Aivojen yliaistilliset mahdollisuudet*, suom. Tero Valkonen. Jyväskylä: Atena. (engl. alkuteos *The ESP Enigma – the Scientific Case for Psychic Phenomena*, 2009)
- PÄIVÄRINTA, ANNE 2005. ”Poissaoleva toinen, määrittelemätön minä – Apostrofi ja muistamisen ongelma Bo Carpelanin romaanin *Urwind* lyysisessä kerronnassa” teoksessa *Kertomus ja mieli: uusia (ja vanhoja) näkökulmia tajunnan esittämiseen kertomakirjallisuudessa*, toim. Maria Mäkelä ja Pekka Tammi. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy
- RASSI, MIKA 2005. ”Allegorinen mieli Edgar Allan Poen novellissa *William Wilson*” teoksessa *Kertomus ja mieli: uusia (ja vanhoja) näkökulmia tajunnan esittämiseen kertomakirjallisuudessa*, toim. Maria Mäkelä ja Pekka Tammi. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy
- RIMMON-KENAN, SHLOMITH 1983/1997. *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. London: Routledge
- ROBINSON, JENEFER 2005. *Deeper Than Reason. Emotion and its Role in Literature, Music, and Art*. Oxford: Clarendon Press
- ROYLE, NICHOLAS 1991. *Telepathy and Literature: Essays on the Reading Mind*. Oxford: Blackwell
- SAARENHEIMO, MARJA 2012. *Muistamisen vimma*. Tampere: Vastapaino

SAIDEL, ERIC 2010. "Sirius Black: Man or Dog?" teoksessa *The Ultimate Harry Potter and Philosophy: Hogwarts for Muggles*, toim. Gregory Bassham. New Jersey: John Wiley & Sons

SANFORD, ANTHONY J. & CATHERINE EMMOTT 2012. *Mind, Brain and Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press

SEHON, SCOTT 2010. "The Soul in Harry Potter" teoksessa *The Ultimate Harry Potter and Philosophy: Hogwarts for Muggles*, toim. Gregory Bassham. New Jersey: John Wiley & Sons

SMITH, ANNE COLLINS 2010. "Harry Potter, Radical Feminism, and the Power of Love" teoksessa *The Ultimate Harry Potter and Philosophy: Hogwarts for Muggles*, toim. Gregory Bassham. New Jersey: John Wiley & Sons

STEINBY, LIISA 2009. "Kertomuksen tiedollinen ulottuvuus" teoksessa *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*, toim. Samuli Hägg, Markku Lehtimäki ja Liisa Steinby. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

TODOROV, TZVETAN 1975. *The Fantastic. A structural approach to a literary genre*, käänt. Richard Howard. New York: Cornell. (ransk. alkuteos *Introduction à la littérature fantastique* 1970)

TURNER, MARK 1991. *Reading Minds: The Study of English in the Age of Cognitive Science*. Princeton: Princeton University Press

TURUNEN, KARI E. 1989. *Mieli ja sielu*. Helsinki: Arator Oy

VILKKO-RIIHELÄ, ANNELI 1999. *Psykyke: psykologian käsikirja*. Helsinki: WSOY

ZUNSHINE, LISA 2006. *Why we read fiction: theory of mind and the novel*. Columbus: The Ohio State University Press

ZUNSHINE, LISA 2008. *Strange Concepts and the Stories They Make Possible: Cognition, Culture, Narrative*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press

ZUNSHINE, LISA 2011. "1700–1775: Theory of Mind, Social Hierarchy, and the Emergence of Narrative Subjectivity" teoksessa *The Emergence of Mind: Representations of Consciousness in Narrative Discourse in English*, toim. David Herman. Lincoln: University of Nebraska Press

ZUNSHINE, LISA 2012. *Getting Inside Your Head: What Cognitive Science Can Tell Us about Popular Culture*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press

YLIMARTIMO, SISKO 2008. "Potter ja muuta fantasia – mitä ja miksi juuri nyt?" teoksessa *Kuka Harry Potter? Avain fantasia maailmaan*, tekijät Tomi Kontio, Heta Mulari, Riitta Oittinen, Jari Sinkkonen ja Sisko Ylimartimo. Helsinki: Minerva kustannus Oy